

ΕΥΕΤΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ.

Ἐκδιδόμενον δις τοῦ μηνός.

Ἐν ΑΘΗΝΑΙΣ, 15 Ἰουνίου 1870. | ΕΤΟΣ Γ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Γ'.

ΦΡΑΓΓΙΣΚΟΣ ΣΚΟΥΦΟΣ.

ΕΝ ΒΛΕΜΜΑ ΕΠΙ ΤΟΥ ΙΖ' ΑΙΩΝΟΣ.

(Ἐπόμνημα ἀναγνωσθὲν ἐν τῷ Φιλο-
λογικῷ Συλλόγῳ «Παρνασσῶ»).

Ἄ Τέχνη Ῥητορικῆς, Φραγγίσκου ἱερέως τοῦ
Σκουφο, Κρητὸς τοῦ ἐκ Κυδωνίας, φιλοσο-
φίας καὶ ἱεράς Θεολογίας διδασκάλου, τῇ
Μητρὶ καὶ Παρθένῳ γορυπετῶς ἀφιερωθεῖσα.
Ἐρετίῃ ἀρχά. — Ὁ Τοιοῦτος εἶναι ὁ τίτλος
βιβλίου, ὅπερ μοι ἐπρομήθευσεν ὁ Κ. Κωνσταν-
τίνος Σάθας. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶνε διάνοια ὡς
ἴρις ἀναλάμψασα εἰς τὸν νεφελώδη Ἑλληνικὸν
οὐρανὸν τῆς ἐπὶ τουρκοκρατίας θλιβεράς ἐποχῆς
τοῦ ἔθνους ἡμῶν. Διὰ τῶν δακρύων των οἱ
Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸν σπέρρον τῆς
μελλούσης ἠ' ἀναβλαστῆσῃ Ἐλευθερίας ἐπότισαν
καὶ τὰ δεινὰ αὐτῶν παθήματα καθ' ὅλην τοῦ

βίου τὴν διάρκειαν διηγούντο ὄνειροπολοῦντες
πατρίδα Ἐλευθέραν καὶ τὴν δουλείαν ζωγρα-
φούντες διὰ τῶν ἀργυροχρῦσων χρωμάτων τῶν
ὄνειρων αὐτῶν. Ἦσαν ἄνδρες μεγαλόνοες ἐκεῖ-
νοι, ἀλλ' ἀπὸ τὰς εὐρείας αὐτῶν πτέρυγας
τοῖς ἀπέλειπεν ἦσαν πατριῶται θερμοὶ, ἀλλ' ὁ
πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωσ αὐτῶν ἦτο ἔρωσ Πυγμα-
λίωνος ἦσαν μουσόφιλοι, τέλος, ὡς κειμήλιον
τὰς παραδόσεις τῶν προπατόρων περισώζοντες,
ἀλλ' ἔθαπτον αὐτὰς προσφυλάσσοντες ἀπὸ ξένης
ἄρπαγος ἐπιδρομῆς. Ἠγωνίσθησαν μέγαν ἄ-
γωνα οἱ Ἕλληνες ἐκεῖνοι, οὐδ' ὑπὸ φιλοδοξίας
ἀθούμενοι, διότι τίς τότε ἀπὸ καρδίας ἠρώτα
ἂν ὑπάρχη Ἕλληνη ἀληθῆς ἀπόγονος τῶν ἡμι-
θέων Ἑλλήνων, καὶ ἂν ὑπάρχη, τοῦ ὑπάρχει·
οὐδ' ὑπὸ συμφέροντος, διότι ἡ ἐλπίς μόνη
ἦν εἶχον, ὅτι θά ἀνατελεῖ ἡμέρα, καθ' ἣν πᾶν
τὸ μετὰ κόπου ἀνιδρυθὲν ἴδρυμα αὐτῶν θά κρη-
μίσωσι, πᾶσαν οὐσίαν αὐτῶν θά θυσιάσωσιν,
ἵνα τῆς ποθουμένης ἐλευθερίας τύχωσιν, ἡ ἐλ-
πίς αὕτη καὶ μόνη τὴν αὐταπάρησιν ἐνέπνεε

συνάμα ἡμῶς καὶ τὴν μεγίστην τῶν ἀμοιβῶν ὑπέσχετο· πῶς ἠδύνατο λοιπὸν ἔχοντας ἡμέραν καὶ νύκτα ταύτην πρὸ ὀφθαλμῶν, ν' ἀποβλέπωσιν εἰς ἄλλην εὐτελεστέραν καὶ ἐφ' ἡμέραν ἀμοιβήν; Ἡ δόξα δ' ἐκείνους, ἐνόσω ὁ μόνος ἱερός των πόθῳ δὲν ἐπληροῦτο, ἦν χρῆμα κενόν, ὅπτασι φρούδη· ἡ δάφνη ἢ τὰς ἐνδόξους στέφουσα κεφαλὰς, γνωρίζω, δὲν βαστάει εἰς δούλην γῆν ὅπου πνιγρὸς πνέει λυψ, τὸ δὲ συμπερὸν ἐκμηδενίζεται εἰς ψυχὴν ἐν ἧ μόναι μεγάλα ἰδέαι καὶ εὐγενεῖς κυφοροῦνται.

Περιπλανώμενοι οἱ ἀτυχεῖς ἐκεῖνοι μάρτυρες τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, γυμνοὶ τῆς περιλαμπρῆς ἀλουργίδος, ἥτις περιβάλλουσα τοὺς Ἕλληνας ἀλλοτε ἐθάμβουε τὰ ὄμματα τῶν προσβλεπόντων αὐτοῦς, γυμνοὶ πάσης χλαμύδος, καὶ μόνον τὸ μελανὸν τοῦ μοναχοῦ ἴσσαν οἱ πλείστοι προποῦντες πρὸς τὰ περὶ αὐτοῦς φύξη, ἐβάδιζον, ἐβάδιζον μακρὰν τῆς πεφλημένης αὐτῶν πατρίδος, διότι ἡ χαρὰ τοῦ νὰ ἐπανιδῶσι ταύτην ἦτο ἐλαχίστη παραβαλλομένη πρὸς τὸ ἄλλῳ, ὅπερ βαθέως θὰ ἠσθάνοντο βλέποντες κατὰ τὴν ἐπ' ἀνόδον των δούλην εἰσέτι τὴν δύστηνον πατρίδα. Ὁ θάνατος βαρῶς ἐπήρχετο αὐτοῖς εἰς ξένην γῆν καὶ τὸ ξένον χῶμα βαρύτερον τοῦ τῆς πατρίδος ἐπίεζε τὸ στῆθος αὐτῶν· εἰς τοὺς πλείστους οὕτω βαρυνόμενος ἐκπνέοντας ὑπὸ ξένον οὐρανὸν κατακλήθῃς θὰ ἐξεφωνεῖτο ὡς ἐπιτάφιον τὸ τοῦ Ἰάνου Λασκάρεως ἐκεῖνο, ὑπὸ τοῦ ἰδίου ποιηθὲν καὶ ἐπὶ τοῦ μνηρῆρου του χαρχαθέν·

Λίσκαρις ἀλλοδαπῇ γαίῃ ἐπικάθετο, γαίην οὕτε λείην ξείνην, ὣ ξένης, μεμφόμενος· εὐρετο μελιχρὴν· ἀλλ' ἀχθεταί, εἴπερ Ἀχαιοῖς οὐδ' ἔτι χοῦν χεῦαι πατρίς ἐλευθέρην (1).

Ἄν πω ἐτύγγανον καλῆς καὶ φιλοξενίου ὑποδοχῆς, τοῦτο ἐγένετο· διότι οἱ φιλοξενούντες αὐτοὺς ἀπέβλεπον εἰς τοὺς ἀνεκτιμήτους θησαυροὺς τῶν γνώσεων, ἃς οὗτοι ἐκ τῶν προγόνων παρέλαβον, ἵνα εἰς τοὺς ἀπογόνους μεταδώκωσιν· ἀλλ' οὐδεὶς συνέπασχεν αὐτοῖς ἀπὸ καρδίας, οὐδεὶς ἀπὸ τῶν σπλάγγων του ἀνταπάντα εἰς τοὺς εὐρεῖς ἐκείνων πόθους, οἵτινες ὡς ἀετοὶ πληγωθέντες ἐκείνο χαμαὶ μὴ δυνάμενοι νὰ φθίσωσιν εἰς ὕψος, ἀλλ' ἀτενίζοντες τὸν ἥλιον αὐτὸν χωρὶς νὰ θαμβωθῶσι τὰ ὄμματα. Τὰ ἱερώτερα τῶν αἰσθημάτων αὐτῶν χί-

μαιραι ἐθεωροῦντο, ἢ δι' ἀπατηλῶν ὑποσχέσεων ἐντέχνως ἢ δολίως θωπευόμενα ἐχρησίμευον ὡς μέσον πρὸς πραγματοποίησιν τῶν σχεδίων παπικῶ φανατισμοῦ. Οὕτως ὁ Ἀναστάσιος Γόρδιος ἔλεγε περὶ τὰ μέσα τοῦ 19' αἰῶνος:

«Λόγιασε πῶς εὐρισκόμεθα ἡμεῖς οἱ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας Ὁρθόδοξοι ὡσάν νὰ ἤμεθα ἀνάμεσα εἰς δύο μεγάλας συννεφιαῖς, καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς μεσημβρίας καὶ τῆς Ἀνατολῆς νὰ ἦνε ἓνα μεγάλο σύγνεφον, μαῦρον καὶ σκοτεινὸν, ὡσάν τὸ ψηλαφῆτὸ σκότος ἐκεῖνο τῆς Αἰγύπτου, ἢ παντελῆς ἀσέβεια τοῦ Μωάμεθ, ὅπου ἐπερίλαβε καὶ ἐσκέπασε σχεδὸν τὰ τρία μέρτικα τῆς γῆς καὶ τὰ ἐξόφωσε τελείως μὲ τὴν ἐσχάτην ἀσέβειαν. Ἀπὸ δὲ τὸ μέρος τῆς Δύσεως νὰ ἦνε ἄλλο μεγάλο σύγνεφον, νὰ φθάνη ἕως αὐτῶν τὸν αἰθέρα εἰς τὸ ὕψος καὶ τὸ πλάτος, νὰ σκεπάζῃ ὅλην τὴν δύσιν καὶ τὸ ἡμισυ τοῦ βορείου κλίματος, σκοτεινὸν καὶ αὐτὸ καὶ ζοφῶδες, ἔχον μέντοι καὶ ὀλίγην διαύγειαν πάνυ ὀμιχλώδη, πολὺ τὸ πλάνον ἐμφορομένην. Αὕτη ἐστὶν ἡ τῶν Λατίνων δοκοῦσα καὶ ὀνομαζομένη χριστιανωσύνη. . . . . Αὗται [αἱ συννεφιαῖς] ἐκατεσκέπασαν καὶ ἐξόφωσαν σχεδὸν ὅλην τὴν οἰκουμένην, καὶ μάλιστα τὸ κυριώτερον, καὶ δὲν ἀπέμεινε μέρος φωτεινὸν, εἰμὴ ὀλίγον τίποτες ἀνάμεσα εἰς τὰς δύο συγνεφιαῖς νὰ ἦνε ὀλίγον ξάστερον, καὶ νὰ λάμπῃ ὁ ἥλιος, καὶ αὐτὸς ὄχι καθαρὸς, ἀλλὰ νὰ ἦνε ἐξ ἡμισείας λαμπόμενος καὶ θερμὸψυχος.»

Φοβερὰ εἰκὼν, ὡς γέλως ἀπελπισίας!

ὑπὸ τοιοῦτον ἀπαίσιον φῶς οὐρανοῦ, ἐμποιῶν φρίκην, ἐξῆ ὁ Φραγγίσκος Σκούφος, εἰς καὶ οὗτος τῶν μαρτυρικῶς βιωσάντων Ἑλλήνων. Εἰδήσεων περὶ τῶν περιπετειῶν τοῦ βίου τοῦ ἀνδρὸς στερούμεθα· ἐκ τῆς πολυτίμου *Νεοελληνικῆς Φιλολογίας* τοῦ Κ. Κωνσταντίνου Σάθα μανθάνομεν μόνον, ὅτι ἐν Κύδωνι τῆς Κρήτης γεννηθεὶς ἐξεπαίδεῦθη ἐν Ἰταλίᾳ, ἐχρημάτισε δὲ, τῷ 1669, καθηγητῆς τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικοῦ Σχολείου. Ἐκ τοῦ περιωθέντος λοιπὸν βιβλίου του θὰ προσπαθῶ ν' ἀναστήσω τὸν ἀνδρα, ὡς ἐκ τμήματος ἀρχαίου μνημείου ὀδηγοῦμενοι ἀναπλάττομεν ἐνώπιον ἡμῶν ὀλόκληρον τὸ μνημεῖον· καὶ ἀληθῶς, τμήματα καλλιτεχνημάτων εἶναι τὰ ἐν τῇ Ῥητορικῇ του εἰς τὸ τέλος ἐκάστου κανόνος ὑπάρχοντα παραδείγματα ἐκτενῆ πολλάκις, πρὸς διασάφισιν καὶ εὐκολωτέραν κατάληψιν τοῦ κανόνος, κατ' ἐμὲ ὅμως ὑψηλὰ πολλάκις ὄντα

(1) *Νεοελληνικῆ Φιλολογία* Κ. Ν. Σάθα, σελ. 446.

τοσοῦτον καὶ τι ἀόριστον μεγαλονοίας περιέχοντα, ὡστε μᾶλλον ἐνεκα αὐτῶν εἶνε ἀναγκαῖος ὁ κανὼν, ὡσπερ ὀδηγὸς οὗτος φέρων ἡμᾶς ἐνώπιον θαυμασίου οἰκοδομήματος, ἐνώπιον τοῦ Παρθενῶνος, διδάσκων δ' ἡμῖν ποῦ συνίσταται ἡ καταπληκτικὴ ἐκείνη ὠραιότης, ἥτις εὐρύουσα τὰ ὅρια τῆς ψυχῆς ἀνεπτέρωσε τὸν λογισμὸν ἡμῶν· οὕτω καὶ οἱ κανόνες τῆς Ῥητορικῆς τοῦ Σκούφου ἀναλύουσι τὰ καθέκαστα τῶν συστατικῶν τοῦ ἐν συνόλῳ ὠραίου καὶ μεγαλοπρεποῦς.

Ἄλλ' ἐν πρώτοις, πρὶν ἢ καταδειξώμεν τὰς χάριτας τοῦ λόγου τοῦ ἱερέως Σκούφου, ρίψωμεν ἐν βλέμμα ἐπὶ τοῦ αἰῶνος καθ' ὃν ἔγραψε καὶ ἱστορικῶς ἐν συντόμῳ ἐξετάζοντες αὐτὸν θολὸν ὄντα, λαμπρότερον καὶ εὐκρινέστερον θέλωμεν ἴδει ἐκ τοῦ λόγου τὸν ἀνδρα, εἰσδύοντες καὶ μέχρι τῶν μυχαιτάτων βυθῶν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ.

Γνωρίζομεν καλῶς ὅτι ἀπὸ τῆς ἀποφράδος ἡμέρας, καθ' ἣν οἱ Τούρκοι ἐπάτησαν τὰ Ἑλληνικὰ ἐδάφη, οὐδέποτε οἱ Ἕλληνες ἔπαυσαν ἀποπειρώμενοι τὴν ἀποτίναξιν τοῦ βαρύνοντος αὐτοὺς ζυγοῦ, μέχρις ὅτου ὡς ὁ Ἀνταῖος δυνάμεις φοβερὰς λαβόντες ἐκ τῶν ἐπανειλημμένων πτώσεων, ἠγέρθησαν δεινοὶ καὶ συνοφρυωμένοι καὶ κλίνοντες τὸ γόνυ οὐχὶ πρὸ τοῦ δημίου αὐτῶν, ἀλλὰ πρὸ τοῦ Σταυροῦ, ἐξώστησαν τὴν ῥομφαίαν· ποτίσαντες δὲ τὸ ὕστατον τὴν γῆν των διὰ ποταμῶν αἱμάτων, εἶδον ἀναβλαστήσασαν παρὰ τὴν δάφνην τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Πλαταιῶν, τῶν Θερμοπυλῶν, τῆς Σαλαμίνης νέαν δάφνην θαλερωτέραν, δι' ἧς οἱ ἀγῶνές των ἐπὶ τέλους ἐστέφθησαν. Σπαραξικάρδιαι εἶναι αἱ ἀλλεπάλληλοι σκιναὶ τοῦ αἱματηροῦ δράματος τοῦ ἔθνους ἡμῶν. Ἀπελπιστικαὶ καὶ μέχρις ἀθυμίας εἶναι αἱ σελίδες τῆς ἱστορίας ἡμῶν, ἐν αἷς ἀνὰ πᾶσαν περίοδον ἀπαντᾶ τις ἀπόπειρα πρὸς ἀπελευθέρωσιν οἰκτρῶς ἀπατυγγάνουσαν τοσοῦτον, ὡστε ἀδύνατον εἶνε νὰ μὴ ἀνακράξῃς ἐμβρόντητος, δυσπιστῶν πρὸς τὴν Ἐλευθερίαν αὐτὴν, ἧς τὴν ζωογόνον αὔραν ἀπλήστως ἀναπνέεις: Τετέλεσται! Εἶναι ἡ ὑστάτη ἀπόπειρα αὕτη· ἀπωλέσθη πλέον διὰ παντὸς τὸ ὄνομα Ἑλλάς.» Καὶ ὅμως ἡ ἀποτυχία αὕτη εἶνε ἐλατῆριον διὰ νέαν προετοιμασίαν καὶ μετὰ θαυμασμοῦ βλέπει τις ἄλλην μετ' οὐ πολὺ διοργανιζομένη ἀπόπειραν, πλειότερας τῆς πρώτης παρέχουσαν ἐλπίδας, ἀλλὰ φρικωδέστεραν καὶ τὴν λύσιν αὐτῆς ἔχουσαν.

Ἀληθῶς τότε τις θαυμάζει τὸ μέγα τοῦ μαθήματος τῆς Ἐλευθερίας ὅπερ ἡ Ἑλλάς ἐδιδάχθη, διότι βλέπει ὅτι πολλὰ πικρὰ μαθήματα ἔλαβεν, ἕως οὗ κατορθώση τελειοποιηθεῖσα αὕτη, καὶ εἰς ἄλλους νὰ τὸ διδάξῃ· ἃς ἐλπίζομεν ὅτι δὲν τὸ λησμονεῖ, οὐδὲ ἀκράτως καὶ ἀκαίρως τὸ ἐφαρμόζει.

Ὁ 19' αἰὼν, καθ' ὃν καὶ ὁ ἡμέτερος Φραγκίσκος Σκούφος ἠκμαζε, παρέχει ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι πολλὰ τοιοῦτων ἐλπίδων διαψευθειῶν δείγματα, ἀν δύνανται τις νὰ καλέσῃ ταῦτα δείγματα καὶ οὐχὶ μᾶλλον, δράματα. Οἱ δυστυχεῖς Κύπριοι ἀφ' ἐνός, ἐπὶ 87 ἔτη, ἐπὶ ὀλόκληρον σχεδὸν τὸν αἰῶνα τοῦτον δεινῶς ἐνεπαίχθησαν ὑπὸ τοῦ Σαβοῦκου οἴκου, ὅστις κληρονομήσας ἀπὸ τῆς ἐκδιωχθείσης ἐκείθεν καὶ μετ' αὐτοῦ συνδεθείσης διὰ γάμου Καρλόττας Λουζινιαν τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Κύπρου, Ἱερουσαλήμ καὶ Ἀντιοχείας, ὑπέσχετο νὰ παράσχῃ τοῖς Κυπρίοις βοήθειαν πρὸς ἀποδίωξιν τῶν κατακτητῶν Τούρκων καὶ ἐξήγειρε πολλάκις αὐτοὺς πειθόμενους εἰς ψευδεῖς ὑποσχέσεις· εἶτα κατελιμπάνοντο οἱ δύστηνοὶ ἀνευ τῆς ἐλαχίστης βοήθειας καὶ ἐπιπτον ὄμμα τῆς τιμωροῦσας αὐτοὺς ὀθωμανικῆς δυναστείας. Καὶ πάλιν οἱ δοῦκες τῆς Σαβοῦας ὑπεκίνοῦν αὐτοὺς, καὶ πάλιν οὗτοι ἐπειθόντο, ἐξηγείροντο, ἐπολεμοῦντο, ἐνικῶντο, διεσπείροντο εἰς τὰ ὄρη· εἰς μάτην δ' ἐπανειλημμένως ἐζητοῦντο παρὰ τῶν αἰτίων τῆς ἀπωλείας των χεῖρα ἀρωγόν. Ἐπιδράψαν διὰ τῆς ἀπραγματοποιήτου ταύτης ἐλπίδος οἱ μάρτυρες τοῦ ἱεροῦ ἐν αὐτοῖς πυρὸς τῆς φιλοπατρίας Κλαύδιος ὁ Κέγγης, Βίκτωρ ὁ Ζεμπετὸς, Θεόκλητος ὁ Ἱερομόναχος, Νικήφορος ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἄλλοι τῶσι πλανηθέντες καὶ ταφέντες ὑπὸ τὸ ἀμμῶδες νέφος τῆς δουλείας, οἷα τὰ τῶν ἐρήμων τῆς Ἀφρικῆς.

Ἐνῶ τοιαῦτα ἔπασχον οἱ Κύπριοι ἐξαπατῶμενοι, στόλος τοῦ μεγάλου Δουκῆ τῆς Τοσκάνης ἐπὶ δωδεκάδα ἐτῶν διέπλεε τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας λεηλατῶν νήσους, ἀποπειρώμενος τὴν κατάληψιν ἄλλων μερῶν, παραπειθῶν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν δολίων σκοπῶν του τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐξέγερσιν, ἐμμεταλλεύων τὸν ἱερόν ὄργανισμὸν αὐτῶν καὶ αἰτίας γενόμενος τῆς ἀδίκου ὑπὸ τῶν Τούρκων σφαγῆς πομνιῶν ὄλων Ἑλλήνων, πρὸ πάντων ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἐν Μάνῃ. Ἄλλ' ἡ πικροτέρα τῶν διαβουκολήσεων τοῦ παλιπλάγκτου Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἦν ἡ συγχρόνως πρὸς τὰς ἀνω γενομένη ὑπὸ τοῦ διαβοή-

του Καρόλου Γουζαζίου δουκός του Νεβέρ, τού αξιοῦντος ἔχειν κληρονομικὰ δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Παλαιολόγων. Οὗτος ἀνακοινώσας τολμηρότατα σχέδια, εἰς τοὺς ὡς ἐν ναυαγίῳ εὐρισκομένους Ἕλληνας καὶ δρᾶττοντος πρὸς σωτηρίαν πᾶν τὸ προστυχόν, ἐξήναψε τὸν ἐν τῇ ψυχῇ των σπινθῆρα τοῦ πατριωτισμοῦ, ὑπεκίνησε πρώτους τοὺς Μανιάτας, μετὰ τῶν ὁποίων διασημότεροι ἦσαν δύο λειτουργοὶ τοῦ Ἰψίστου, ὁ ἐπίσκοπος Μάνης Νεόφυτος καὶ Χρῦσανθος ὁ Λάσκαρις, μετέβη, τῷ 1612, παρὰ τῷ Πάπα, παρὰ τῷ Δουκὶ τῆς Τοσκάνης καὶ τῷ Αὐτοκράτορι τῆς Αὐστρίας δρέπων ἐλπίδας κενὰς, καὶ λόγους ψευδεῖς ὡς μόνον παρ' αὐτῶν βοηθήματα λαμβάνων, ἐκίνησε πάντα λίθον, ἐπιστεύθη, ἠπατήθη, ἐνεπαίχθη, ἐθαυμάσθη, τέλος ἦλθεν εἰς Γαλλίαν ὅπου μεγάλα εὐρῶν προσκόμματα ἠναγκάσθη νὰ μείνῃ, οὐχὶ ὅμως νὰ παύσῃ καὶ τὰς ἐνεργείας του, διότι ἀπέστειλεν εἰς Ἑλλάδα τὸν Σατωρνὼλ καὶ ἄλλους συνεννοηθέντας μετὰ τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἡπείρου, τῆς Σερβίας, τῆς Δαλματίας, τῆς Κροατίας, οἵτινες πάντες ὑπεσχέθησαν σύμπραξιν. Ἡ συνωμοσία οὕτω διεδόθη καὶ προσεπαθεῖτο ἡ διοργάνωσις τῆς ἐπαναστάσεως· τὰ πάντα ἔβαινον καλῶς, ἐπέστησαν νὰ βοηθήσωσιν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας καὶ ὁ Πάπας, ἰδρῦθη ὑπὸ τὸν Νεβέρ ἡ Χριστιανικὴ λεγομένη στρατιὰ, ἧς τὸ σύνθημα ἦν: πόλεμος κατὰ τῶν ἀπίστων, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἀμοιβὴ τοσοῦτων ἐπανειλημμένων καὶ σφοδρῶν συγκινήσεων διὰ τοὺς κακοτύχους Ἕλληνας, οἵτινες μετὰ περιπαθείας καὶ ἀπὸ βάρους ψυχῆς ἀναστενάζοντες ἀπεκάλουν τὸν Νεβέρ Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον βασιλέα των πολυχρονεμένων, καὶ ὡς Μεσοσίαν ἀνέμενον αὐτὸν νὰ ἔλθῃ εἰς ἀπολύτρωσίν των, καὶ ἐκ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καθίσταντο δεισιδαίμονες πιστεύοντες εἰς οἰωνοὺς προμηνύοντας τὴν προσεχῆ ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος; Πέντε μόλις πλοῖα κατῴρθησαν νὰ ἐξοπίση ὁ δούξ τοῦ Νεβέρ· καὶ ταῦτα, ὅτε ἦσαν ἔτοιμα πρὸς ἀπόπλουν διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐγένοντο παρανάλωμα πυρκαϊῆς τεθείσης ἀοράτως ὡς ὑπὸ χειρὸς δαίμονος κακοῦ. Ἡ ἐσχάτη δὲ τῶν ἀποτυχιῶν ἦν ἡ ἀρνήσις ὑποστηρίξεως ἐκ μέρους τοῦ Πάπα, ὅστις ἐπροστάτευε κατ' ἀρχὰς τὰ διαβήματα τοῦ Νεβέρ, σκοπὸν ὅμως ἔχων τὴν ὑπαγωγὴν τοῦ σχισματικοῦ ποιμνίου εἰς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Καὶ τοῦτο, ἐνῶ

πάντοτε μετὰ τῶν πρωτίστων ὄρων, οὓς οἱ Ἕλληνες συνθηκολογοῦντες ἐπρότεινον εἰς τοὺς οὕτω διαβουκολοῦντας τὰς ἐλπίδας αὐτῶν, ἐν περιπτώσει ἐπιτυχίας τῶν σχεδίων των, ἦν ἡ ἀνδρῶσις σχολῶν Ἑλληνικῶν πρὸς ἐν Χριστῷ ἀνατροπὴν καὶ ἐθνικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων αὐτῶν.

Συγχρόνως μετὰ τοῦ σφοδροῦ κλονισμοῦ τούτου καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἐπιπτε, τῷ 1611, μάρτυς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἐν Ἡπείρῳ ὁ ἀείμνηστος Διονύσιος Ἀρχιερεὺς Τρίκκης, καὶ ἐμαρτύρει εἰς Χριστὸν ὁ Σαραφείμ. Ἐπίσκοποι, ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ ἦσαν οἱ διατρέφοντες πάντοτε τὸ ἱερὸν πῦρ τοῦ ὄργανοῦ πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ ζυγοῦ, οἱ τὰς πρώτας καταβάλλοντες προσπάθειας, καὶ οἱ πρώτοι πίπτοντες θύμα. Ταυτοχρόνως ἐπανεστάουν οἱ Ἄλβανοι ἐν Πελοποννήσῳ, συνειπία πάλιν τῆς ἐπὶ σκοπῷ ἰδιοτελείας ὑπὸ τοῦ Ἐνετοῦ στολάρχου Ἰωάννου Βαπτιστοῦ Γρυμάνη γενομένης πολιτορκείας τοῦ Τουρκικοῦ στόλου ἐν τῷ λιμένι τοῦ Ναυπλίου· δεκατέσσαρα δ' ἔτη μετὰ ταῦτα ἄλλη τῶν Μανιατῶν μνημονεύεται ἐπαναστάσις. Οὗτοι ἐλεηλάτησαν τὰς Καλάμας καὶ μετ' οὐ πολὺ ἤλωσαν ἐντελῶς αὐτὰς τῇ βοήθειᾳ τοῦ Φραγγίσκου Μοροζίνου συμπαραλαβόντος τὸν εἰς Σίφρον μονάζοντα Ἰωαννίκιον Β'. τὸν τρεῖς ἀναβάντα ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου. Καὶ πάλιν ὅμως ἀπεπνίγη πᾶσα πνοή, καταβληθείσης καὶ ταύτης τῆς ἐπαναστάσεως τῷ 1660 περίπου, εἴτε διὰ τὸν ἥμιστον ἀκραϊοῦν χαρακτήρα τῶν Μανιατῶν, εἴτε δι' ἀδράνειαν τῶν Ἐνετῶν (1).

Ἐνῶ τοιαῦτα ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος διεδραματιζόντο, ἐνῶ μέγας ὄντως ὄργανος ἐπαναστατικὸς ἐπέφερον εἶδος μαρμασμοῦ, ὡς πᾶς πόθος ἀπραγματοποιήτος, ἐνῶ εἰς Κύπρον καὶ τὰς

(1) Τὴν σύντομον ταύτην σκιαγραφίαν τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν κλονισμῶν κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἠρανήσθημεν ἐκ τῆς ἐκτενοῦς πραγματείας τοῦ Κυρίου Κ. Σάθα (Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, Ἀθήνησι 1869). Χαίρομεν δὲ πολὺ ὅτι ἡ παρούσα διατριβὴ εἶνε ἡ πρώτη ὁ μολογοῦ μένῃ ἐξαχθεῖσα ἐκ τοῦ ἀκένυτου πλούτου ἱστορικῶν πληροφοριῶν, ἃς ὁ Κύριος Σάθας ἐν τοῖς σοφοῖς συγγράμμασι του ἀπεθασάρισε. Ἐῖθι καὶ ἄλλοι οὕτω νὰ χρησιμοποιοῦσι τὰς συμπύκνους ἐκείνας σελίδας, ὁλοκλήρους καὶ ἐν διαφερούσας πραγματείας ἐξ ἐκάστης αὐτῶν ἀρῶμενοι καὶ διαπλάττοντες. Τοῦτο ἔσεται διὰ τὸν Κ. Σάθαν ἡ μεγίστη ἀμοιβὴ τῶν πόνων του, γενομένων ἐλαττήριον πρὸς ἄλλας ἄλλων μελέτας καὶ καρποφορούντων οὕτως ἀφθόνως.

ἄλλας νήσους, εἰς Μάνην, εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, εἰς τὴν Ἡπείρον, εἰς τὴν Ἀλβανίαν, εἰς τὴν Δαλματίαν, εἰς τὴν Κροατίαν, εἰς πᾶσαν τέλος γωνίαν γῆς, ἐν ἧ σπινθῆρ πατριωτισμοῦ διέφλεγε στήθη εὐρέα, ἐκατόμβαι πατριωτῶν ἐθυσιάζοντο εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ἐλευθερίας, οἱ δ' ἐπιζῶντες δυστυχεῖς Ἕλληνες ἐστερημένοι ἐθνικότητος μετὰ τῶν Ἐνετῶν καὶ Τούρκων εὐρισκόμενοι ἐχρησόμενον ὄργανον ἐκείνων πρὸς καταδίωξιν τούτων, ὡς τροφή δὲ διὰ τὰς ἀπλήστους ὀρέξεις ἀμφοτέρων, — ἐνῶ τοιαύτη πανταχοῦ ἐπεκράτει ἀβεβαιότης ὑπάρξεως, ἐνῶ πᾶς Ἕλληνα τὸν ἱερὸν ἀτενίζων σκοπὸν τοῦ ἐβλεπεν αὐτὸν οὐχὶ πολὺ ἀπέχοντα, ὡς παιδίον τὸν ὀρίζοντα συνταυτίζομενον μετὰ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, εἰς ὃν νομίζει ὅτι ἂν ἀναβῆ θὰ ἐγγίση τὰ κράσπεδα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔσπευδε, καὶ ἀναυδος σχεδὸν ἀσθμαίνων ἐκ τῆς ἀγωνίας ἐπιπτε βάρους βλέπων τὴν ἀπάτην του, — ἐνῶ ἔθνος ὀλοκλήρον ἐπιθάνατον ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐθαυκαλιζέτο προσδοκῶν ἀντίληψιν ἐξ οὐρανοῦ, — ἐξερράγη τῷ 1645, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κλύδωνος τούτου ὡς ἠφαιστειον ἐπὶ νήσου ὁ εἰκοσιπενταετηρίδα ὄλην διαρκέσας αἰματηρὸς ἐκεῖνος πόλεμος τῶν Τούρκων ἐν Κρήτῃ, οὗ τινος τὸ ἀπαίσιον τέλος ἐξῆσεν ἵνα ἴδῃ καὶ ὁ Φραγγίσκος Σκούφος, ποτήριον πικρίας πλήρες καταπιὼν καὶ ἐκπατρισθεὶς ἴσως εἰς Ἐνετίαν συνεπέα τῆς πολυδακρύτου ταύτης καταστροφῆς ὅμοι μετ' ἄλλων τέκνων τῆς καλλιτόκου ἐκείνης νήσου, τῆς πολυτλήμονος Κρήτης.

Διὰ ὥραίων ἰάμβων μεστῶν πάθους ὁ ὑψιπέτης ποιητὴς Ἀθανάσιος Σκληρὸς, σύγχρονος τοῦ Φραγγίσκου Σκούφου, ἔψαλε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ αἰματηροῦ τούτου πολέμου τὰ δεινὰ τῆς πατρίδος του, οὕτως ἀρχόμενος τοῦ θρήνου αὐτοῦ.

Αἶ, αἶ, τάλαινα, θηλαμῶν πολυτλήμων,
Δύσχοριαν ὡπὸς πλήττομαι δέρκεσθαί σοι,
Κᾶκ σου πυθέσθαι γλίχομαι νεοκμήν
Στυγνοῦ γόου, κάλγεος βαρυστόνου.
Τίνες στεναγμοί, ἢ ῥοαί τε δακρῶν,
Κόμης τε τίσις, βοστρύχων λελυμένων,
Παρητῶν δ' ἄμυξις αἰακτῆς θεάς,
Δι' αἱμάτων σταλαγμῶν ἄχρι τηβέννης,
Ἡ συσκιά σκῆπτρόν τε καὶ χρυσοῦν στέφος,
Ἄρασα ἰνίοιο θεματουμένη;
Τί ταῦτ' ἀθρῶ σοι χαριεσά μοι πάτηρ;
Μακαρόνησος, Ἀερία ἢ πάλαι,
Θεῶν τιθύνη καὶ τωσῶνδε ἠρώων,
Ἐλλῆσιν ἢ προστάτις ἐν πολιτείαις,
Θρέπτειρα Κουρήτων τε θερουλλημένων
Ἀρηίοις ἔργοισι πανταχοῦ γαίης,

Τίς ἦδε δυσμόρφωσις αἰδέστοῦ κάλλους,
Τό τ' ἀγριαῖον ὄμμα ἐκπαλιναστόου;

Τάλαινα μήτηρ, οὐνεκ' αἴφνης ζυμβάντων,
Οὐκ ἀλέγω δὴ οἶας ἐκτροπῆς νήσου,
Ἦς σκέπτομαι μένοιγε ἠθῶν ἀστείων,
Εἰς καρβάνων ἐκπτωσιν, οἳ θ' Ἑλλάδος.

Τί τ' ἀνὰ κώμας αἰπυδυήσεις δωμάτων,
Ἐρετμὸς νεῶ τε τῶν Ναζαφαίων,
Μοναὶ θ' αἶ ὠράζον αὐτὰς λοχμάς τε;
Μῶν καὶ τὰδ' ἠρήμωτο δηϊωμένα;
Ὀἴμοι, τὰ πάντα φρούδα, παγε' ἐπεπτῶκει.
Βαθύσκοιο λειμῶνες ἀνθῶν αἰόλων,
Καλλὰς ὀπωρῶν ἐκφουστῶν εὐόδμου,
Τίς ἐς ἀδρότητα, οὐτοί τε φρούδοι;
Φεῦ, πάντα ἔσκηπται τε, ἧδ' ἔτεφρώθη! (1).

Λιμασσοῦσης ὄντως καρδίας θρήνος εἶνε ὁ Θρήνος οὗτος. Διεσπαρμένα τῆδε κάκεισε μετὰ τοιαύτην καταστροφὴν ἔφευγον τὰ τέκνα τῆς Κρήτης. Πόσαι γυναῖκες καλαὶ καὶ ἄκακα ὄρφανὰ, πόσοι γέροντες ἀγαθοὶ μετὰ δακρῶν ἀπεχαιρέτων τὰ πάτρια ἐδάφη, φεύγοντες μάχαιραν τυραννικὴν! Τοιαύτην εἰκόνα ζωηρὰν εἰσέτι διατηροῦμεν ἐν τῇ μνήμῃ ἡμῶν, καὶ ἃς παύσωμεν.

Ὁ Ἀθανάσιος Σκληρὸς δὲν ἐξῆσε νὰ ἴδῃ τὴν πατρίδα του ὀλοτελῶς τουρκοκρατηθεῖσαν· ἀτυχέστερος τούτου, μολοντί διὰ ποιητὴν οἶος ὁ Σκληρὸς, βαθεῖα πάντοτε εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν εἶνε ἡ συναίσθησις τῆς ἀτυχίας, ὁ Μαρῖνος Τζάννης Μπουναλιῆς, μετὰ μεγίστης δυνάμεως, οὐχ ἦττον δὲ καὶ μετὰ πάθους καὶ πατριωτισμοῦ ἔψαλε, διότι ἐξῆσε καὶ εἶδε κλαίουσαν τὴν πατρίδα του ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει τῶν τέκνων της, ἀπερχομένων μακρὰν τοῦ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των θλιβεροῦ θεάματος τῶν πληγῶν τῆς ταλαίνης μητρὸς των. Ταῦτα ἀποτεινομένη πρὸς τὰ τέκνα της λέγει ἡ Κρήτη διὰ στόματος τοῦ Μπουναλιῆ:

— Ῥωμαῖοι ἀγαπημένοι μου κ' ἀνάπαισι τοῦ νεῦ μου,
καύχησι τοῦ στομάτου μου κ' ἐλπίδα τοῦ κορμιῦ μου,
γιάνα θε νὰ μὲ φύγετε, γιάνα θε μ' ἀρνηθῆτε,
μὰ τάσω σας μὲ δάκρυα θε νὰ μὲ θυμηθῆτε·
ἀπονοὶ δίχως λύπησι, μὲ δίχως καλοσύνη,
ἄδικοι δίχως διάκρισι· καὶ δίχως δικησοσύνη,
κουφοὶ μὲ δίχως ἀκοή, λωλοὶ μὲ δίχως γνώσι,
τυφλοὶ, καὶ δὲ στοχάζεσθε τί θέλει σᾶς πλακώσει;
γιατὶ κατέχω ὁ πόνος μου πῶς θὰ σᾶς ἐγυρεύη,
νὰ κατοικᾶ ἔς τοῦ λόγου σας καὶ νὰ σᾶς ἐπαιδεύη,

(1) Ἑλληνικὰ Ἀνέκδοτα ἐκδιδόμενα ὑπὸ Κ. Ν. Σάθα. Τόμος Β'. Ἀθανασίου Σκληροῦ Κρητικὸς πόλεμος. Ἀθήνησι 1867.

κι' όπίσω νά σάς άκλουθῶ ὅλους νά σάς φωνάζη πῶς μ' άποχωριστήκετε ὅλους γά σάς έσφάζη (1).

Ίσως μεταξὺ τῶν οὕτω καταλειπόντων τήν έαυτῶν πατρίδα ἦτο και ὁ ιερεύς Φραγγίσκος Σκουφος, ὅστις δέν έλησμόνει, ὄχι, τήν πατρίδα οὐδέ τὸ έθνος του, αλλά διά τῆς καλλιεργείας τῶν γραμμάτων, άποκατασταθεις έν Ένετία διδάσκαλος, ἤλιπζεν άφ' ένός παρηγορίαν διά τās λυπηράς αὐτοῦ άναμνήσεις τοῦ παρελθόντος, διά τās άπελπιστικάς του έπί τοῦ παρόντος σκέψεις και διά τήν σπαρακτικήν του άνησυχίαν διά τὸ μέλλον. ἤλιπζε δ' άφ' έτέρου ὡς έν τῷ προλόγῳ τῆς Ρητορικῆς του άναφέρει, νά συντείνη κάπως και εἰς τήν διάδοσιν τῶν Έλληνικῶν γραμμάτων, δι' ὧν νά μορφώση υἱούς άξιούς νά οικειοποιηθῶσι μετά μεγαλειτέρου ἴσως θάρρους τοὺς ιερούς πόθους αὐτοῦ.

«Θαῆς ὁ φιλόσοφος, λέγει μετά καταφανοῦς χριστιανικῆς άνοχῆς και πικροθυμίας μειδιώσης πως, και ένας άπό τοὺς έπτά σοφούς, ὅπου εθαύμασαν οἱ αἰῶνες διά τρεῖς ευεργεσίας ἡχαρίστα συχνάς φοραῖς τοὺς μεγάλους Θεούς. Ἡ πρώτη, διότι τὸν έπλασε λογικόψυχον άνθρωπον και ὄχι κάμψαν πέτραν άναίσθητον, άνοφελές βάρος τῆς γῆς, και άχθος άρούρης, ὡς λέγει ὁ Όμηρος. Ἡ δευτέρα, διατι τὸν έκαμεν άνδρα και ὄχι γυναίκα, εξεῦροντας,

Ἔς οὐκ αἰνότερον και κύντερον άλλο γυναίκες, Ὁδ. Α.

και τήν κοινήν παροιμίαν: Πῦρ, Θαλάσσα, Γυνή κακά Τρία. Και ἡ τρίτη, διατι ἦτον Έλληνας, ἤγουν Ρωμαῖος (2) εἰς τὸ γένος, ὄντας τότε κοινή γνώμη και πολυθρύλλητος ὁ λόγος: Ὁ μὴ Έλλην βάρβαρος. Διά τὰς ἴδιαις ευεργεσίαις ευχαριστῶ και έγώ τὸν πλάσαντά με Θεόν, σμίγοντας και τήν τετάρτην, ἤγουν διατι μοῦ έδωκεν ὀλίγην μάθησιν, νά ὡφελήσω τὸ γένος

(1) «Τουρκοκρατούμενη Έλλάς» Κ. Ν. Σάθα. σελ. 287 κ. έ.

(2) Ὁ Φραγγίσκος Σκουφος οὐδαμῶς άποκαλεῖ τοὺς ὁμοειθεῖς του Ρωμιούς, Γραικοὺς, και τήν πατρίδα του Γραικίαν, καθὼς πάντες σχεδόν οἱ σύγχρονοι και καθὼς έσχάτως διασχυρίζετο εἰσέτι ὁ Κοραῆς. Ὑπὸ δικαίου ὠθούμενος πατριωτικοῦ έγωῖσμου ζείποτε λέγει: «Έ λ λ η ν α ς, Έ λ λ ά δ α' ένταῦθα δέ μόνον, έν τῷ προοίμῳ, σαφηνίζει διά τοὺς πολλοὺς τήν πλήρη μυστηρίου ταύτην λέξιν, ὑπομιμνήσκων εἰς τοὺς Ρωμιούς τὸ άληθές αὐτῶν ὄνομα, ὅπερ ένεκα τῶν δυστυχιῶν έλησμόνησαν. Τοιαύτη ἦτο τότε ἡ έποχή' έτὸ πλήθος τῶν Έλλήνων ἤγνούσαν ὅτι Έλληνες έκαλοῦντο.

μου, πρότερα πλούσιον άπό κάθε άρετήν και τώρα διά τήν σκληροκαρδίαν τῆς τύχης γυμνόν, και έστερημένον».

Πλεῖστοι κατά τὸν αἰῶνα τοῦτον Κρήτες δυσέλπιδες οἱ δυστυχεῖς μετέβαινον εἰς τήν Έσπερίαν έπιμελῶς και μετ' έπιτυχίας σπουδάζοντες, διακρινόμενοι δέ μετά ταῦτα έν τοῖς γράμμασι και άφθόνους δρέποντες τοὺς ἠθικούς καρπούς τῶν κόπων αὐτῶν. Τὰ παθήματα ὠθουσαν αὐτοὺς εἰς άναζήτησιν τῆς παρηγορίας ταύτης τοῦλάχιστον' οὕτω δέ έπί εκατόν ὀγδοήκοντα λογίων Έλλήνων, έξ ὅλων τῆς Έλλάδος τῶν μερῶν και εκ τῶν Ἡγεμονειῶν και εκ τῶν Νήσων και εκ τῆς Ἡπειροθεσσαλίας, τῶν διαπρεφάντων κατά τὸν ΙΖ' αἰῶνα, τὸ έν τέταρτον περίπου, τεσσαράκοντα ἦσαν Κρήτες' και τούτων πάντες σχεδόν λειτουργοὶ τοῦ ὑψίστου' έπί εἴκοσι και έπτὰ καθηγητῶν χρηματισάντων εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Παταύου και εἰς τὸ έν Βενετία Έλληνικόν Σχολεῖον οἱ ἡμίσεις, δέκα και τρεῖς ἦσαν Κρήτες' οἱ πλεῖστοι δέ τῶν μνημονευόμενων ὅτι έμαθήτευσαν εἰς τὸ έν Παταύῳ Γυμνάσιον, ὑπέρ τοὺς εκατόν συμποσούμενοι, ἦσαν υἱοὶ τῆς Κρήτης.

Εἰς τήν Ρητορικὴν τοῦ Φραγγίσκου Σκουφοῦ φαίνονται καλῶς άποτετυπωμένα τοιαῦτα ευγενῆ τῆς καρδίας του αἰσθήματα: πατριωτισμὸς, αὐταπαρνήσις, πίστις. Ἡνωθεῖ φαίνεται καλῶς ὅτι ἡ στερεωτέρα βάσις καλῆς άγωγῆς και πηγὴ άκένωτος και δροσόεσσα, έξ τῆς πηγάζουσι τὸ πρὸς τὸν Δημιουργόν σέβας, τὰ πρὸς τήν πατρίδα χρέη, ἡ πρὸς τὸν πλησίον άγάπη, εἶνε αἱ σεπτὰ τοῦ χριστιανισμοῦ άρχαι, και δι' αὐτὸ πάντοτε έν τῇ Ρητορικῇ του καθιστᾶ τὸν άναγνώστην εἰδήμονα τῶν Θεῶν γραφῶν και θαυμαστήν τῆς Ευαγγελικῆς ἠθικότητος. Διά τοῦτο δέ μετριοφρόνως δικαιολογούμενος προλαμβάνει τὸν άναγνώστην λέγων εἰς τὸ προοίμιον τῆς Ρητορικῆς του ὅτι δέν εξέλεξε μυθολογικά άντικείμενα νά πραγματευθῆ ὡς παραδείγματα τῶν κανόνων του και ὅσα άλλα έμυθολόγησαν ἢ και ὠνειρεύθησαν οἱ ποιηταί, διότι ιερεύς ὢν αὐτὸς έπροτίμησε νά ὑμνήσῃ τās άρετάς τῶν Ἁγίων, τῶν Μαρτύρων τās βασάνους, τῆς Παναγίας τὰ δῶρα και τοῦ Χριστοῦ τὸ Θεάνθρωπον.

Ἄ Εγώ, λέγει, ὡσάν ιερεύς, δέν ἦτο τὸ πρέπον νά ὀμιλήσω παρά ιερά πράγματα, και ὡσάν ὅπου έχω σκοπὸν νά ὡφελήσω καθένα κατά

τὸν διπλοῦν άνθρωπον, δέν έπρεπε νά φέρω εἰς τὸ μέσον παρά τὰς άρεταῖς τῶν Ἁγίων, τὰ παλαιάματα τῶν Μαρτύρων και τήν ενάρτεον ζῶν τῶν παλαιῶν ἡρώων τῆς Έκκλησίας, διατι έττι και έρμηνεύω τήν τέχνην και εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν ζυπνῶ εἰς τήν μίμησιν τὰς καρδίας. . . . .»

Μὴ δέ τις νομίση ὅτι ὀλιγορεῖ διά τὸν λόγον τοῦτον ὁ Φραγγίσκος Σκουφος νά αναφέρῃ και τῶν άρχαίων Έλλήνων τās άρετάς, και τὸ ὕψος τῆς διανοίας, άνυμνῶν τὸ μεγαλεῖον τῆς πάλαι Έλλάδος, παροτρύνων τās ευγενεῖς ψυχάς πρὸς μίμησιν τῶν προπατόρων και ὑποθάπων έν τὰς καρδίας τήν έλπίδα ὅτι θά δυναθῆ και πάλιν ἡ Έλλάς νά τολμήσῃ τήν ὑπερνεφῆ εκείνην πτῆσιν, δι' ευρύτερων ὅμως και ισχυροτέρων πτεροῦγων, οἷας έδωρήσατο αὐτῇ ὁ Χριστιανισμός. «Εν μόνον εκ τῶν παραδειγμάτων του άρκεῖ νά αναφέρω πρὸς έπιβεβαίωσιν τῶν μὴ αὐμαρωθέντων ὑπὸ τῆς μελανότητος τοῦ ιερατικοῦ ενδύματος πατριωτικῶν αὐτοῦ αἰσθημάτων, ὡς ἤθελε τις δικαίως μέχρι τοῦδε νομίσει. Ἄναγινώσκω ὑμῖν πρὸς άκριβεστέραν τοῦ άνδρὸς άπεικόνισιν τὸν έπαινον τῆς Έλλάδος, ατῆς ὅποιας διά νά κηρύξῃ τὰς δόξαις εκούρασε τὰς εκατόν τες γλώσσαις ἢ φήμη, και ὕστερον άπό τόσους αἰῶνας, ὡς καθὼς άκόμη δέν εῦρηκε, έττι οὔτε ποτὲ θέλει εῦρει τῶν έπαίνων τὸ τέλος.»

«Τί γελᾶς, ὦ φθονερέ τῆς Έλληνικῆς δόξης; και, και εἶνε αλήθεια, πῶς και ἡ Φήμη και ὁ νοῦς τῶν ανθρώπων κουράζονται, εκείνη νά διηγᾶται, τοῦτος νά θαυμάζῃ τῆς Έλλάδος τὰ ενδοξα μεγαλεῖα. Εἰπέ, άν ὁ φθόνος δέν σου πνίγει μέσα εἰς τὸν λάρυγγα τήν φωνήν και τὸν λόγον, πόθεν άνέτειλαν τόσοι Ἡλιοι τῆς σοφίας, με τὰς ακτῖνες τῶν ὁποίων στολισμένοι οἱ άλλοι, φαίνονται άστέρεις, ὅπου τάχα ἤθελαν ἦσται σκότος και κάρβουνα; Δέν άστραψαν άπό τήν Ἄνατολήν, άπό τήν Έλλάδα τόσοι Φιλόσοφοι, και άναμеса εἰς τοὺς άλλους οἱ Ἄριστοτέλεις και Πλάτωνες, τῶν ὁποίων τὰ λόγια δέχεται και προσκυνᾷ ὁ κόσμος τῶν ενάρτεων ὡς τὰ εκ Τρίποδος, τότε διδάσκαλοι, ὅταν μαθηταί τοιούτων ἡρώων; τοῦτοι λέγω και άλλοι μύριοι δέν εἶνε Έλληνες; Ποῖον γένος ὡσάν τὸ Έλληνικόν έμπορεῖ νά δεῖξῃ εἰς τήν ποιητικὴν τέχνην ένα Όμηρον, ὅπου τυφλὸς εἰς τὰ ὄμματα, ἦτον ἡ κόρη και τὸ φῶς τῶν Μουσῶν; ένα Πίνδαρον, ὅπου χύνοντος άπό τὸ

στόμα ὅσους στίχους τόσα ῥόδα και άνθη, τοῦ έτρεχαν εἰς τήν γλώσσαν ἢ μελισσαις, διά νά πιπηλίσουν τὸ μέλι και τήν γλυκύτητα; ένα Ἄριστοφάνη, ένα Ευριπίδη, ένα Ἡσίοδον και τόσους άλλους ποιητάς, ὅπου διά νά τοὺς στεφανώσῃ έμάδισεν ὁ Ἄπόλλων τὰς δάφνας ὄλαις τοῦ Έλικῶνος; ὁ Δημοσθένης, ὅπου εἰς τήν ευγλωττίαν εἶνε ὁ άρχηγός και ἡ στολή τῶν ῥητόρων; ὁ Ευκλείδης, ὅπου εἰς τήν μαθηματικὴν έπλεξε τῆς ἰδίας του κεφαλῆς τόσους στεφάνους, ὅσους εκαμεν κύκλους, και ὕψωσεν εἰς άθανασίαν τοῦ ὀνόματος τόσαις πυραμίδαις, ὅσα εῦρηκε τρίγωνα και τετράγωνα σχήματα; ὁ Ἴπποκράτης, ὁ Γαληνός θεοὶ τῆς ιατρικῆς τέχνης, ὅπου χωρὶς νά κλέψουν ὡς ὁ Προμηθεὺς τήν φωτιάν άπό τήν Έλληνικὴν σφαῖραν, έμψύχωναν τοὺς νεκρούς, και με ποτὰ θαυμαστότερα άπό τὸν κρατήρα τῆς Έλένης τῶν έπότιζαν τήν ζῶν; ὁ Ἄλέξανδρος, ὅπου διά τήν στρατηγικὴν άνδρείαν έράνη εἰς τοὺς πολέμους άλλος Ἄρης, και σφίγγοντας ὄχι μάχαιραν, άμῆ άστροπελέκι, έπροσκυνᾶτο άπό τὸν κόσμον ὡς παιδί τοῦ μεγάλου Διός; και τέλος ὁ Θεουκιδίδης εἰς τὰς ιστορίας, ὁ Ξενοφῶν, ὁ Πλούταρχος, εἰς τὸν ὅποιον βλέπομεν θησαυρισμένα τὰ πλούτη κάθε μαθήσεως και σοφίας, (διά νά άφῆσω τόσους άλλους εἰς κάθε έπιστήμην και άρετήν οὐχί άπλῶς ενάρτεους άνδρας, αλλά Ἡρωας και ἡμιθέους) τοῦτοι ὅλοι δέν εἶνε τῆς σοφῆς Έλλάδος γόνος και τέκνα; Ποῦ άνθησαν ἢ Ἀκαδημαῖαις τοῦ Θεοῦ Πλάτωνος; ποῦ οἱ περιάγοι τοῦ μεγάλου Ἄριστοτέλους; ποῦ οἱ Ἄρειοπάγοι τῶν σοφῶν Ἀθηναίων; ποῦ ἡ στοαῖς τῶν στωικῶν φιλοσόφων; πόθεν οἱ Λυκοῦργοι, οἱ Σόλωνες, και οἱ άλλοι νομοθέται τῆς οἰκουμένης; πόθεν οἱ νόμοι ὅπου ἔως τήν σήμεραν κυβερνεῦν τὸν κόσμον, ὡσάν νά μὴ εφθανεν άλλη σοφία διά νά τὸν κυβερνήσῃ, παρ' εκείνη τῶν Έλλήνων; Διατι λοιπόν άν δέν έχεις ὄμματα νά ιδῆς τόσον φῶς, έχεις γλώσσαν νά γαυγίξῃς ὡς άλλος Κέρβερος; Ἄλλ' άκούω τί λέγεις' ὕστερον ὅπου τὸ φῶς τοῦ Ευαγγελίου έδίωξε τὰ σκότη τῆς Πλάνης, και έλαμψε εἰς τὸν κόσμον ἢ Πίστις, εσβύσθη και τῶν Έλλήνων ἡ δόξα. Σφαίνεις, πονηρῆ, διατι ποτὲ δέν άστραψε περισσότερον, παρά άναμеса εἰς τὰς ακτῖναις τῆς πίστεως' μαρτυρας ὅλη ἡ Χριστῶννμος πολιτεία' τοῦτη ἄς εἰπῆ, πόσους διδασκαλοὺς τῆς έδωκε ἢ Έλλᾶδα, ὅπου με τοὺς ἰδρωτας τοῦ προσώπου,

μέ εξορισμούς, μέ κινδύνους και μέ χίλιαις άλλαις ταλαιπωρίαῖς υπερμάχησαν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν; Πόσους ποιμένας ὅπου μέ τὸ γάλα τῆς εὐσεβείας ἔθρεψαν λαούς, χώραις, Βασιλείαις και μέ τὴν ποιμαντικὴν ῥάβδον ἐδίωξαν μακρὰν τοὺς σατανικοὺς λύκους; πόσους ἐμπείρους ναύτας, ὅπου ἀνάμεσα εἰς ταῖς τρικυμίαις τῶν αἰρέσεων, εἰς τοὺς σκληροὺς ἀνέμους τῶν διωγμῶν, εἰς ταῖς ἀστραπαῖς τῶν ἠκονισμένων μαχαιρῶν, εἰς ταῖς βρονταῖς τῶν τυράνων, ὅπου ἐφοβήριζαν χίλιους θανάτους, ἐκυβέρνησαν τὸ σκαφίδιον τοῦ Πέτρου, διὰ νὰ μὴ μακρῆνη ποτὲ ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς Ἀληθείας; πόσους γεωργούς, ὅπου ξερρίζωνοντας ἀπὸ ταῖς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων ταῖς ἀκάνθαις τῆς πλάνης, ἐφύττευσαν τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, ὅπου εἶνε ἡ ἀληθινὴ και καθολικὴ πίστις; ἡ πορφύρα, ὅπου στολίζει τὴν Ἐκκλησίαν, δὲν ἐβάφη εἰς τὰ αἵματα τῶν γενναίων και ἀθλοφόρων μαρτύρων, ὅπου ἐγέννησεν ἡ Ἑλλάδα; ὁ στέφανος ὅπου τῆς στεφανώνει τὴν κορυφὴν δὲν ἐπλέχθη μέ τούτα τὰ ῥόδα, και μέ τοὺς κρίνους ὅπου ἐβλάστησαν εἰς τοὺς Ἑλληνικοὺς κήπους; τὸ σκῆπτρον ὅπου ἔχει, ὄχι εἰς μίαν ἢ ἄλλην χώραν, ἀλλ' εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, δὲν τῆς τὸ ἀπέκτησαν οἱ Ἀθανάσιοι, οἱ Γρηγόριοι, οἱ Βασίλειοι, οἱ Χρυσόστομοι και τόσοι ἄλλοι πατέρες και ὑπέρμαχοι τῆς Ἀληθείας, ἀρπάζοντας ἀπὸ τὴν τυραννίδα τοῦ σατανικοῦ Κοσμοκράτορος τὰ Βασιλείαις, και ὑποτάζοντας τούτα εἰς τὸν γλυκὺν ζυγὸν τοῦ Σταυροῦ; τοῦτοι δὲν ἐκήρυξαν μέ τὴν γλῶσσαν, δὲν ἐβεβαίωσαν μέ τὸν κάλαμον, δὲν ἐλάμπρυναν μέ τὰ βιβλία, δὲν ἐμαρτύρησαν μέ τὰ θαύματα (ὅπου ἐθαύμασαν και θαυμάζουν οἱ αἰῶνες) τὴν Πίστιν, τὰ δόγματα ὅπου ἐκείνη ὁμολογᾷ και κηρύττει; Μίλησαι και σὺ, ὦ Οὐρανὲ, εἶπέ και ἐσὺ μέ ἀκτινοδόλον γλῶσσαν τῆς Χριστωνύμου Ἑλλάδος ταῖς δόξαις. Ποῦ εἶδες τὴν πρώτην φορὰν ἀνθρώπους νὰ περνοῦσι μέσα εἰς τὰς ἐρήμους ζῶν τῶν Ἀγγέλων, και νὰ ἀντιλαλοῦσι τοὺς θεοὺς σου ὕμνος ἐκεῖνα τὰ δάση, εἰς τὰ ὅποια δὲν ἀκούοντο παρά ἡ ἀγροαῖς φωναῖς τῶν θηρίων; ποῦ εἶδες τὰ ὄρη πετρῶδη και ἄκαρπα νὰ βλαστάνουσιν ἄνηθ τῶν ἀρετῶν και κάθε πλέα θαυμαστῆς ἀγιότητος; ποῦ εἶδες τόσους παραδείσους, ὅσα κοινόβια, και τόσοις νέους Ἀδὰμ χωρὶς ἁμαρτίαν και πταισμα, ὅσους μονάζοντας; πόθεν ἐξερρίζωσες τόσοις κρίνους ἵνα στολίσῃς τοὺς ἰδικούς σου κήπους;

πόθεν ἐτρύγησες τόσα ῥόδα, διὰ νὰ μυρίσῃ μετ' ἐκεῖνα ὁ παράδεισος; πόθεν ἐμάζωξες τόσοις φοίνικας, τόσαις δάφναις, διὰ νὰ βαντίσῃς μέ τούταις και νὰ στεφανώσῃς μετ' ἐκείνους τοῦ μεγάλου Βασιλέως τὸν θρόνον; ποῖος παρά ἡ Ἑλλάδα σου ἐχάρισε τὰ πλέα ὑπέρφωτα ἄστρα, ὅπου νὰ σοῦ ἀστράπτωσιν εἰς τὸ στέρεώμα; ποῖοι παρά οἱ Ἕλληνες ἐστάθησαν ἐκεῖνοι, ὅπου σοῦ ἐλεύκαναν τὸν εὐμορφον Γαλαξίαν μέ τὸ γάλα τῆς παρθενίας, ὅπου σοῦ ἐζωγράφησαν τὴν θαυμαστὴν Ἴριν μέ τὸ αἶμα ὅπου ἔχυσαν διὰ τὴν πίστιν, και μέ ταῖς ἀρεταῖς, ὡς μέ τίμιας πέτραις, σοῦ ἔκτισαν τὴν μακαρίαν και ἀστραπηφόρον σου Πόλιν; και εἰς βραχυλογίαν, ἂν ὁ Ἐωσφόρος σὲ ἐγδυσσε ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, τὸ Ἑλληνικὸν Γένος τόσοις και τόσοις Ἀγίοις σοῦ ἔδωκε, ὅπου δὲν φαίνεσαι πλέον Οὐρανός, ἀμὴ χωρὶς κἀμίαν ὑπερβολὴν, ὅλος, ὅλος φαίνεσαι μία Ἑλλάδα.»

Ἐκ τούτου πᾶς τις δύναται νὰ κρίνῃ περὶ τῶν αἰσθημάτων τοῦ Φραγγίσκου Σκούφου, ὅστις και τοι μέχρι λατρείας θαυμάζων τὴν ἀρχαιότητα, ὅμως δὲν τυφλοῦται ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ἔνθους ὅλος νὰ προσκολληθῇ εἰς τὰ μάρμαρα ταύτης, ὡς λειχὴν. Παραδέχεται μέν ὅτι ἀσ Φειδίας και ὁ Ἀριστοτέλης ἐμψύχωσαν τὰ ἄψυχα και ἀναισθητα μάρμαρα, και μόνον δὲν τῶν ἐχάρισαν τὴν φωνὴν, διὰ νὰ μὴ ἀπομένουν ἄφωνοι ἀπὸ τὸ θαῦμα ἐκεῖνοι ὅπου τὰ ἐβλεπαν, ἀλλὰ δὲν παραβλέπει πᾶν ἄλλο ἐπὶ τῆς γῆς μεγαλεῖον και πᾶσαν ἄλλην ὄνειροπόλησιν βίου. Ἐν γένει, ὡς και ἐξ ἄλλων μερῶν τῆς Ῥητορικῆς του ἐξάγεται, ὁ Φραγγίσκος Σκούφος, ἀνὴρ ἀγαθὸς και ἀληθῆς λειτουργὸς τοῦ ὑψίστου, εὐλικρινὴς και τοι πολλὰ παθῶν, διάπυρος πατριώτης και τοι οὐδένα πόθον του βλέπων πραγματοποιούμενον, ἐν ἐνὶ χριστιανῶς Ἑλλην, ἐξαιτεῖται σέβας πρὸς τὴν Θρησκείαν, ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα και πρὸς τὸν πλησίον. Πλαγιῶς πως μέμφεται τῆς τόλμης τῶν φιλοσόφων ἐκείνων, ὅτινες καταστρέφοντες τὰς ἐνδομύχους πεποιθήσεις ἡμῶν, καταστρέφοντες τὴν θρησκείαν, οὐδόλωσ ἀφ' ἑτέρου φροντίζουσι περὶ ἀντικαταστάσεως τοῦ πληροῦντος τὴν καρδίαν ἡμῶν ἱεροῦ τούτου αἰσθήματος, ἀλλ' ἀφίνουσιν ἀπλήρωτον τὴν ἄθυσσον, ἣν ἡ θρησκεία ἐξερχομένη κατέλιπεν; ἀφαιροῦσι τὴν τελευταίαν ἐλπίδα τοῦ δυστυχούς, τὴν ἀνακούφισιν τοῦ βάρους τῆς ζωῆς, τὴν ἀγρυπνοῦσαν μητέρα δι' ὅλης τῆς νυκτὸς παρά τὸ διάβροχον ὑπὸ τῶν

δακρύων προσκέφαλον ἡμῶν, τὴν ὑστάτην παρηγορίαν τὴν κλείουσιν μελιγίως και ἀπαλῶς τὰ βλέφαρα ἡμῶν ὅταν διπλοῦμεθα εἰς τὸν θάνατον; ἀφαιροῦσι πάντα ταῦτα, τί δὲ δωροῦσιν εἰς ἀντάλλαγμα;

Ὁ χριστιανισμὸς ἐν Ἑλλάδι τὸν μέν ἄνθρωπον ἐλύτρωσε τῆς πένης τοῦ πεπρωμένου ἀποδίδων αὐτῷ πλήρη τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν, τὰ δὲ πάθη αὐτοῦ και τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὰς ἀρετὰς και τὰς κακίας ἐπὶ τὸ εὐγενέστερον παρήλλαξε, τὴν κυριαρχίαν τέλος τῆς ψυχῆς ἐδιπλασίασεν οὕτως εἰπεῖν, παρεισάγων τὴν γυναῖκα εἰς τὸν ἠθικὸν βίον και κόσμον ὅλον κενοφανῆ προσφέρων εἰς τὴν ποίησιν. Οὐτὸς τὸν ἔρωτα, μέθην τῶν αἰσθήσεων ὄντα παρά τοῖς ἀρχαίοις, ἀνύψωσεν εἰς ὑψίστην βαθμίδα διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου τοῦ διδοντος ἡμῖν τὰς φιλοστόργους ἐκείνας μητέρας, κατέστησε πάθος εὐχάριστον, μίγμα ἡδῦ φιλίας και ἡδονῆς, ἀγνωστὸν τι κράμα αἰσθητηρίων και ψυχῆς, πηγὴν ὑπερτάτης εὐδαιμονίας, ἐλατήριον τῶν εὐγενεστέρων ἀρετῶν. Ὁ χριστιανισμὸς ἀπέδωκε πλήρη και τὸν ἀγνωστον πρότερον ἔρωτα τοῦ θεοῦ, τὸν ἐξαίροντα τὰς προνομιοῦχος ψυχὰς πρὸς θαυμασμὸν τοῦ καλοῦ και τοῦ ἀγαθοῦ, ὃν προεμάντευσεν ὁ Πλάτων. Ἐγέννησε τέλος νέα πάθη εἰς τὰς καρδίας ἐν αἷς ἐνεφώλευσεν, εἰς δὲ τὰς καρδίας ἀφ' ὧν ἐξῆλθε κατέλιπεν ἀπροσδιόριστον μελαγχολίαν, κατατρώγουσαν τὰ σπλάγγνα και παραμορφοῦσαν και ἀγνώριστον καθιστῶσαν τὸν Ἑλληνα, οὐτινος δυσχερῶς πλέον διακρίνει τις ὑπὸ τὴν πένθιμον μορφήν, τὴν ἄλλοτε ἀνθρώπιν και εὐφυᾶ προνομιοῦχον κεφαλήν. Διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ὁ Ἕλληνας εἶδε πραγματοποιούμενους πάντας τοὺς πόθους αὐτοῦ, δι' ὧν μόνον τὸ ὥρατον εἶχε συλλάβει, εὖρε διδασκαλίαν δίδουσαν αὐτῷ πτερά, εὖρε ὁ Προμηθεὺς τὸν δεσμεύσαντα αὐτὸν ἐπὶ τῆς γῆς πόθον τῆς γνώσεως τοῦ ἀγαθοῦ και τοῦ ἀληθοῦς. Ἀλλ' ἦτο ἀργά, διότι ἔφερεν εἰσέτι τὰς πληγὰς τῆς ἐκ τοῦ μεγίστου ὑψους πτώσεώς του, και δι' αὐτὸ ἐπὶ αἰῶνας ἔμεινε σιωπηλὸς, βυθισμένος εἰς λήθαρον.

Ἀλλὰ χριστιανὸς πρέπει νὰ ᾔησ ὁ Ἕλληνας διότι ἐκρίζων τὴν πίστιν ταύτην ἀπὸ τῆς καρδίας του, αἰσθάνεται μέγα κενόν; γεννηθεῖς και ἀνατραφεῖς ἀπαξ ἐν Χριστῷ δὲν δύναται πλέον ἀποσπῶμενος τούτου νὰ ἀρκεσθῇ εἰς περιουρισμένους γῆνους πόθους; ἀνησυχία τις ἀπροσδιόριστος τὸν βασανίζει, τὸν σπαράττει.

Ὁ Ἕλληνας εὖρε τὸ ἰδανικὸν του, ὅπερ τοσοῦτον ἐπεζητεῖ πλάττων Ὀλύμπους ὡς βαθμίδα; δι' αὐτὸ δὲν παράγει πλέον ἢ γλυφίς Ἀθηνᾶς και Δίας, οὐδ' ἄλλα ἔργα καλλιτεχνίας θαυμαστά, διότι ὁ ἀρχαῖος καλλιτέχνης τότε ἔφθανεν εὐχερέστερον τὸ ἰδανικὸν μόνου τοῦ ὠραίου; ὁ Ὀλυμπος ἦτο πλησιέστερος εἰς τὴν γῆν; ἀλλ' ὁ χριστιανὸς ποιητὴς ἀναζητεῖ τὸ ἰδανικὸν του ἀπομακρυνθὲν εἰς τὸ ἄπειρον τοῦ Οὐρανοῦ. Ἐντεῦθεν, μᾶλλον ὅμως ἐκ τῆς προῦρου κατασβέσεως παντὸς θρησκευτικοῦ αἰσθηματος ἐν τῇ καρδίᾳ, γεννᾶται ἡ ἔμπνευσις τῆς νεωτέρας ἡμῶν μελαγχολικῆς ποιήσεως, βαρείας, ἀθύμου.

Ὁ χριστιανικὸς Ἑλληνισμὸς εἶναι πάντη διάφορος τοῦ ἀρχαίου, διατηρήσας ἐξ ἐκείνου τὴν μεγαλοφυῆν μόνην, τὸν πρὸς τὸ ὑψηλὸν πόθον, ὅστις φθάνει ἤδη ἀνιπτάμενος μέχρι τῆς πηγῆς αὐτῆς τοῦ αἰδίου φωτός; και ἤδη τοιοῦτος Ἑλληνισμὸς δὲν δύναται πλέον ν' ἀπωλεσθῇ, ὡς ἡ λέμβος ἡ φέρουσα τὸν Ἅγιον Νικόλαον εἰς Ἱερουσαλήμ και λυτρωθεῖσα ἀπὸ τρομερᾶς θύελλης, διότι ἔφερεν ἐπιβάτην διατάσσοντα τοὺς ἀνέμους και καταβάλλοντα τὰς τρικυμίας. Καὶ ἂν ποτε ἡ θύελλα μυκᾶται ἀνωθεν ἡμῶν, ἂν κτυπᾷ τὰ πλευρὰ τῆς φερύσης τὴν τύχην τοῦ ἀνθρωπίνου γένους Κιβωτοῦ, ἡμεῖς πεποιθήσιν ἔχοντες εἰς τὸ παρὸν και πλήρεις ἐλπίδων διὰ τὸ μέλλον, ἄς ἀντλήμεν δυνάμεις και θάρρος ἐκ τῆς ἀκένωτου πηγῆς τῆς θρησκείας ἡμῶν. Οὕτω και ὁ Πασχάλ λέγει: «Καλὸν εἶνε νὰ προσβάλλῃσαι ὑπὸ θύελλης εὐρισκόμενος εἰς πλοῖον, ὅπερ γνωρίζεις ἀδύνατον νὰ βυθισθῇ».

Σύμφωνα πρὸς τοιαύτας γενικὰς θεωρίας, ἀλλ' οὐχὶ ἴσως και τόσον ἀβασανίστους, διετύπωσε καθ' ὅσον φαίνεται, τὸν βίον αὐτοῦ και τὰ αἰσθητά ὁ Φραγγίσκος Σκούφος; ἂν λάβωμεν δὲ ὑπ' ὄψιν και τὸ θλιβερόν τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἔγραφε τὰς πυρῶδεις σελίδας, ἄς ἀνωτέρω ἀνέγνων, θέλομεν ἐπὶ μᾶλλον πεισθῆ ὅτι ἐντέχνως συνυφάνας ἀπετέλεσεν ἀρχὰς, δι' ὧν θαυμάζων και σεβόμενος ἀφ' ἐνὸς τὴν ἀρχαιότητα ἦντλει ἐκ ταύτης παρηγορίαν διὰ τὴν ἐκπτώσιν τοῦ μεγαλείου τῆς Ἑλλάδος και ἐλπίδα ἀναγεννήσεως διὰ τῆς θρησκείας; μιλῶν δὲ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Ἰορδάνου ἐκαθάριζεν αὐτὴν ἀπὸ παντὸς ῥύπου και τὴν ἐπεδείκνυεν εἰς τὸ ταλαίπωρον αὐτοῦ Γένος ὡς μητέρα, συνηγορῶν ὑπὲρ ταύτης, δεύου

τέρας και μάλλον αιδήμονος ἴσως φαινομένης.

Ἄλλ' ἤδη εξετάσωμεν τὴν ῥητορικὴν αὐτοῦ ὑπὸ μερικωτέρων ἔποψιν. — Βάσις ταύτης εἶναι αἱ Ἀριστοτελικαὶ καὶ αἱ τῶν ἀρχαίων ῥητόρων ἀρχαὶ μετὰ νέων θεωριῶν. Διακρινόμενος ὁ Σκουφός ταύτην εἰς πέντε βιβλία, ὧν ἕκαστον ὑποδιαιρεῖται εἰς δεκάδα ἢ εἰκοσάδα κεφαλαίων, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ πραγματεύεται περὶ τοῦ ἔργου, τοῦ τέλους καὶ τῆς ὕλης τῆς ῥητορικῆς, περὶ τοῦ ὅρου, περὶ τῶν ῥητορικῶν τόπων κτλ. Ἐν τῷ δευτέρῳ πραγματεύεται περὶ τῆς διαθέσεως τῆς ὕλης πρὸς ἀγόρευσιν· ἐν τῷ τρίτῳ περὶ Ἑρμηνείας· ἐν τῷ τετάρτῳ περὶ διαφορῶν σχημάτων λέξεως καὶ διανοίας, καὶ τέλος ἐν τῷ πέμπτῳ περὶ μνήμης καὶ προφορᾶς, διαφορῶν κανόνων καὶ συμβουλᾶς δίδων πρὸς καλλιέργειαν τῶν δύο τούτων ἀπαραιτήτων εἰς ῥήτορα προσόντων. Μακρὰν πάσης ἐπιδείξεως, μηδαμῶς ἐπιζητῶν τὸν θαυμασμὸν τῶν ἀναγνωστῶν ἐπὶ τῇ πολυμαθείᾳ του, μετ' ἀπαραιμίλλου σχεδὸν εὐκρινείας καὶ συντομίας, οὐχὶ ὅμως ξηρᾶς, οἷα συνήθως ἢ τῶν κανόνων, ἀλλ' ἀείποτε ἀνθηρᾶς καὶ μετὰ ὠραίων εἰκόνων, κοσμεῖ τῆς ῥητορικῆς του πάντας τοὺς κανόνους· εἶναι οὗτοι μετὰ τῶν αὐτῆς χάριτος γεγραμμένοι, καὶ τόσα φέρουσι κοσμήματα λόγου, ὥστε εὐάριστοι καθίστανται ἀρεσκόντες καὶ οὐχὶ ἐπιβαλλόμενοι, ὧν κανόνες ἀπαραβίαστοι· πᾶς τις ἀναγινώσκων αὐτοὺς οἰκτιρωμένως τοὺς παραδέχεται, διότι ἡ ἀξία των, μὴ λαμβανομένη ὑπ' ὄψιν τοῦ ἀνάγκιου αὐτῶν, κατὰ δὴλος γίνεται καὶ εἰς τὸν μὴ ἔχοντα κἄν ιδεῶν τῆς χρησιμότητός των· καὶ τοῦτο εἶνε μέγα προτέρημα, διότι συνήθως οἱ πλείστοι τῶν ἐν τοῖς βιβλίοις κανόνων συμβαίνει νὰ ὦσιν ἀνευ σημασίας κατὰ τὸ φαινόμενον, διὰ τοὺς κατὰ πρῶτον ἐμμανθάνοντας αὐτοὺς. Ὁμιλῶν ὁ Φραγγίσκος Σκουφός περὶ τῶν λεγομένων κοινῶν καὶ ῥητορικῶν τόπων, ἰδοὺ μετ' ὀπίσθου χαριτολογίας ἐκφράζεται, ἐνῶ διαγράφει κανόνους.

«Ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν εὐρεσιν τῶν ἐπιχειρημάτων, καὶ ἀποδείξεων ἰδρῶναι κάθε οὐδέποτε νοῦς, διὰ νὰ ἦεν τούτη, ὡς εἶπομεν, τὸ πλεονάζον μέρους, ἢ ῥητορικὴ τέχνη, ὡς λαμπροπυρσόμορφος στύλος, καὶ ἀκτινοβόλος λαμπάς, μᾶς ὀδηγᾷ ἀνάμεσα εἰς τόσα σκόπη καὶ δυσκολίας, διὰ νὰ εὐρωμεν τοὺς τόπους, ὅθεν λαμβάνονται τὰ τοιοῦτα ἐπιχειρήματα· ἤγουν τὸσον ἐκείνα, ὅπου ἔσωτερικὰ καὶ ἐντεχνα ἀπὸ

τοὺς ῥήτορας, λέγονται, ὅσον ἐκεῖνα, ὅπου ἔξωτερικὰ καὶ ἄτεχνα ὀνομάζονται.

«Καὶ πρῶτον μὲν λέγονται ἔσωτερικὰ, καὶ ἐντεχνα, ὅσα εὐρίσκει ἡ τέχνη τοῦ ῥήτορος, καὶ ὅσα λαμβάνονται μέσα ἀπὸ τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων καὶ φύσιν· λόγου χάριν, ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀθάνατος, διατὶ εἶνε ἀύλων πρᾶγμα καὶ ἀφθαρτον. Τοῦτο τὸ ἐπιχειρήματα εἶνε βέβαια ἔσωτερικόν, ἐπειδὴ λαμβάνεται ἀπὸ τὴν οὐσίαν καὶ φύσιν τῆς ψυχῆς, τῆς ὁποίας εἶνε οὐσιώδες ἰδίωμα νὰ μὴ ἔχη καὶ νὰ μὴ κρέματα ἀπὸ τὴν ὕλην, ὅθεν ἐρχεται ἡ φθορὰ καὶ ὁ θάνατος. Ἐξωτερικὰ πάλιν καὶ ἄτεχνα ὀνομάζονται, ὅσα χωρὶς κἀμὴν τέχνην τοῦ ῥήτορος ἐξωθεν ζητοῦνται, καὶ ὅχι ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος· ὡσάν, ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἀθάνατος, διότι ἔτι ὁ θεὸς Πλάτων ἐφιλοσόφησεν, ἔτι ὁ Σταγειρίτης φιλόσοφος ἐδογματίσεν, τὸ ὅποιον ἐπιχειρήματα εἶνε ἔξωτερικόν ἐπειδὴ καὶ λαμβάνεται ὅχι ἀπὸ τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἐξωθεν μαρτυρίαν τῶν ἀνθρώπων φιλοσόφων οὔτε ἄλλη αἰτία φέρεται εἰς τὸ μέσον παρὰ τὸ *Αὐτὸς ἔφα*».

Ἄδεν νομίζετε ὅτι ἀκούετε πρᾶον καὶ μελιχίον, ἀλλὰ σεβάσιμον καὶ πολὺν γέροντα διδάσκαλον, μετὰ φωνῆς ἡρέμου καὶ με λεπτόν ψυχικῆς γαλήνης μειδίσμα εἰς τὰ χεῖλη, διδάσκοντα τὰ τέκνα του καὶ προσπαθοῦντα μάλλον νὰ πείσῃ οὕτως εἰπεῖν ταῦτα περὶ τῶν ὠφελειῶν ὧν πρόξενος γίνεται ἡ διδασκαλία του, τοῦτο κυρίως σκοπὸν προτιθέμενος καὶ εὐδαίμων λογιζόμενος ἂν κατωρθῶσιν νὰ γίνῃ ἀρεστὸς εἰς τοὺς μαθητὰς του, οὐδ' ἐκτιμᾷ ὅπως καὶ ἐκείνοι αὐτὸν; Οὐδὲν πομπῶδες ἐπιβάλλει· δεικνύει ὅτι γνωρίζει, ἀμφιβάλλων ἂν τὸ παραδέχῃσθαι ἢ ὄχι, μέλλων ὅμως σφοδρῶς νὰ λυπηθῇ ἂν ἀπέτυχε, διότι διὰ τοῦ μέσου τούτου τῆς διδασκαλίας του εἰς μεγάλους, πολὺ μεγάλους καὶ εὐρεῖς σκοποὺς ἀποβλέπει· ἀποβλέπει εἰς τὴν διανοητικὴν διάπλασιν καὶ ἠθικὴν μόρφωσιν ἔθνους ὁλοκλήρου καὶ πρὸς τοῦτο ἀγωνίζεται τὸ κατὰ δύναμιν, βεβαίαν ἔχων ἐν περιπτώσει ἐπιτυχίας τῶν θεαρέστων σχεδίων του τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του. Ὁποῖον ὄνειρον δημιουργίας! . . .

Τὰ δὲ ἐν τῷ τέλει πλείστων κανόνων του παραδείγματα ῥητορικῆς τέχνης, δεικνύουσι νοῦν εὐρύν, πολυμαθειαν, πειστικότητα, βαθείας γνώσεις φιλοσοφίας, ψυχολογίας καὶ θεολογίας, δύναμιν λόγου, καὶ πανταχοῦ ἐπαν-

θοῦσαν χάριτα καὶ θαυμασίαν τέχνην ἀφελούς ῥητορικῆς ἐκφράσεως, ζωηρότητα φαντασίας καὶ ἐτοιμότητα νοῦς εἰς τὸ συμπεριλαμβάνειν τὰς σχέσεις τῶν ιδεῶν. Καὶ ὅμως μετριοφρονῶν ὁ Σκουφός θεωρεῖ τὸ παρεντιθέμενον παράδειγμα σύνθητες, ἀπλοῦν, συντεῖνον μόνον πρὸς κατάληψιν τοῦ κανόνος καὶ οὐχὶ ὡς προῖον καλᾶμου ἐντεχνωτάτου προκαλοῦντος εἰς μίμησιν καὶ τοὺς ῥήτορας αὐτοὺς, ἀμίμητον πολλάκις. Οὕτω συχνὰ διακόπτων τὴν περαιτέρω ἐξακολουθήσιν τοῦ παραδείγματός του, διότι ὁ χώρος δὲν ἐπιτρέπει τοῦτο, λέγει: καὶ τὰ λοιπὰ, (κτλ.): καὶ τὰ παρόμοια τούτοις δηλαδὴ, ὡς ἂν ἦτο δυνατόν εὐκόλως τις νὰ φαντασθῇ ἐξακολούθησιν τοιοῦτου ὕψους καὶ τοιαύτης καλλονῆς λόγου. Θεωρεῖ κοινότατα τὰ παραδείγματα του, ἐνῶ ἐν ἕκαστον ἐξ αὐτῶν εἶνε πολλάκις ἀμίμητου τέχνης καὶ ἐμπνεύσεως ποίημα. Πρὸς ἐπιβεβαίωσιν ἀναγινώσκω ἐν παραδείγματι ἐπαγαγοῦσας, ὅπερ δίδει ἀποτείνόμενος οὕτως εἰς ψυχὴν βυθισμένην εἰς τὴν ἀμαρτίαν.

«Τρισαθλία ψυχὴ τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ πῶς εἶσαι ἔτι γυμνή; πῶς εἶσαι ἔτι χωρὶς ὄψιν καὶ κάλλος, καὶ ὀλοτέλα τεθλιμμένη; Κλαίεις τάχα διατὶ ἐγδύθης ἀπὸ τὴν πρώτην σου στολήν; ἤξευρε πῶς σὲ ἐγδυσεν ἡ ἀμαρτία· ἀναστενάξεις διατὶ βλέπεις κλεισμένους τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ἕνα ἄγγελον, ὅπου μὲ φλογίνην ῥομφαίαν φυλάττει τὴν εἴσοδον; σοὺ τοὺς ἐκλείσεν ἡ ἀμαρτία· θλίβεσαι διατὶ σὲ ἀναμένουν τὰ καταχθόνια βράθρα, καὶ τὰ πλεῖστα σκοτεινὰ σπήλαια τοῦ Ἄδου; σοὺ τὰ ἐτοίμασεν ἡ Ἀμαρτία· παραπονεῖσαι διατὶ ἔχασες τὸν ὑπέριπτον θησαυρὸν τῆς θείας χάριτος, διατὶ ἐξωρίσθης μακρὰν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, καὶ ἀπὸ τὴν συντροφίαν τῶν μακαρίων ἐκεῖνων πνευμάτων, καὶ ἐμεινες δούλη τῶν ἰδίων σου παθῶν, καὶ παίγιον τῶν μισανθρώπων δαιμόνων; τῶν κακῶν τούτων ἢ αἰτία καὶ ἄλλων πολλῶν καὶ μυρίων εἶνε ἡ ἀμαρτία· τούτη ἐστάθη ὁ κλέπτης, ὅπου σοὺ ἐκούρσευσεν ὅλα τὰ κάλλη· ὁ ἄνεμος, ὅπου σοὺ ἐσβυσε τὴν χαρὰν καὶ σὲ ἐθαψεν εἰς τὰ σκόπη τῆς θλίψεως· ἡ μάχαιρα, ὅπου βαθεῖα σὲ ἐπλήγωσε καὶ σοὺ ἔδωκε τὸν θάνατον, ἀγκαλὰ καὶ νὰ ἦσαι ἀθάνατος . . . κ τ λ.»

Ποῖος νῦν εὐκόλως δύναται νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν λυρισμὸν καὶ τὸ πάθος τοῦ τεμαχίου τούτου, εἰς ὃ ὁ συγγραφεὺς δίδει τὴν ἄδειαν νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰ λοιπὰ τοιαῦτα, ὅσα δη-

λαδὴ δυνάμεθα νὰ εὐρωμεν ἀλλαχοῦ ἢ νὰ πλάσωμεν ἐξ ἰδίων μας; Ἰδοὺ πῶς ὁ ἴδιος συγγραφεὺς μετὰ πλείοτέρου ἀκόμη αἰσθημάτων καὶ μετὰ μεγίστης συμπαθείας ἐξακολουθεῖ τὸ αὐτὸ θέμα εἰς τὸ ἀμέσως ἐπόμενον κεφάλαιον, περὶ συμπολοῦς, παρηγορῶν τὴν ταλαίπωρον ψυχὴν πρὸς ἀνακούφισιν καὶ ταύτης καὶ ἡμῶν, αἰσθανομένων τὸ βάρος τῆς ἀμηχανίας ὅπως φαντασθῶμεν συνέχειαν τοῦ λαμπροῦ τούτου λυρικοῦ τεμαχίου.

«Θέλεις, ὦ τεθλιμμένη ψυχὴ, τῆς σου δυστυχίας τὴν ἰατροειάν; ἐπιθυμᾷς τὸ ἀντιφάρμακον; ἢ ἰατροειά, τὸ ἀντιφάρμακον εἶναι τὰ δάκρυα· κλαῦσαι· θέλεις πάλιν τὴν στολήν ὅπου ἔχασες τῆς θείας χάριτος, καὶ τῶν οὐρανίων ἀγγέλων τὴν συντροφίαν; κλαῦσαι. Θέλεις νὰ σοὺ ἀνοιχθῶσιν ἡ θύραις τοῦ οὐρανοῦ, ὅχι πλέον δούλη τῶν δαιμόνων ἀμὴ τοῦ Χριστοῦ νύμφη; κλαῦσαι. Θέλεις νὰ σβύσης τὴν ἀσβεστον ἐκείνην φλόγα τοῦ Ἄδου, ὅπου διὰ νὰ σὲ φλογίσῃ αἰωνίως σοὺ ἀναψεν ἡ ἀμαρτία, καὶ ἂν ἦσαι ὡς ἄλλος λιθόσπας νὰ λευκανθῆς ὑπὲρ χιόνα καὶ νὰ φανῆς ἄσπερη ὡς ἡ περιστέρα; κλαῦσαι. Θέλεις, εἰς ὅλον τὸ ὕστερον, νὰ συγχίσης τὸν Ἄδην, νὰ πνίξῃς τὸν σατανικὸν ὄφιν, νὰ εὐφρανῆς τὸν οὐρανὸν, νὰ κληρονομήσῃς τὸν παράδεισον; χῦσαι ἕνα καὶ μόνον δάκρυον, καὶ ἄδεν ἐμπορῆς μετὰ ὅμματα, κἄν μετὰ τὴν ἐπιθυμίαν κλαῦσαι.»

Καὶ πόσα ἐτι δείγματα δυνάμεθα νὰ δώσωμεν τοῦ χειμάρρου τοῦ λόγου τοῦ Σκουφού, τοῦ εὐφαντάστου αὐτοῦ καὶ τοῦ μετὰ δυνάμειος πάθους! Ἡ κατακουρσενὴ χώρα ἀπὸ τοὺς εἰσβαλόντας ἐχθροὺς εἶνε θαυμασία περιγραφή ἐπιδρομῆς βαρβάρων νικητῶν εἰς πόλιν, ἣν ἐκ βάρων κατεδαφίζουσι διασπείροντες πανταχοῦ τὸν τρόμον καὶ τὸν ὄλεθρον. Τὰ ἐπτὰ διάφορα τοῦ ἐγκώμια εἰς τὴν Μητροπάρθερον *Μαρίαν* καὶ οἱ ἐπαινοὶ του εἰς διαφορῶν ἀγίους εἶνε τόσαι θρησκευτικαὶ ἀρμοναὶ λιθάνων καὶ θυμιάμα ἀποπνεύουσαι καὶ δυνάμεναι πρὸς τοὺς ἀρίστους τῶν ὕμνων τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν νὰ παραβληθῶσιν. Ἀκατάλληλον ὄλως θὰ ἦν νὰ ἀναγινώσκω νῦν ἐνταῦθα τὰ ἀρίστα τῶν παραδειγμάτων τοῦ Φραγγίσκου Σκουφού· προτιμώτερον ἴσως θὰ ἦτο ἀντὶ παντὸς ἄλλου λόγου, τὸ βιβλίον αὐτὸ ν' ἀναγινώσκω ὁλόκληρον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους· ἄς ἀρκεσθῶ μόνον ἐν εἰσέτιτεμάχιον ν' ἀναφέρω πρὸς ἀποδείξιν τῆς ποιικιλίας τῶν θεμάτων, ἅτινα ἠδύνατο ὁ

Σκούφος να πραγματοποιηθῆ μετὰ τῆς αὐτῆς πάντοτε ἐπιτυχίας.

α) Ἐτί: ἐμίλησεν ὁ Ἑωσφόρος πνέοντας καπνούς καὶ φλόγαις ἀπὸ τὸ στόμα, καὶ εὐθὺς μαυρίζεται ὁ ἀέρας μὲ τὰ σκότη ὅλα τοῦ Ἄδου, τὰ ὁποῖα ἀρπάζοντας τὸ φῶς καὶ τὸν ἥλιον, σκεπάζουν τὴν λαμπροφόρον ἡμέραν μὲ ἓνα ὄλο μεσάνυκτον· συμμαζώνονται μαύρα καὶ πυκνοσύνθετα νέφη, τῶν ὁποίων τὰ σπλάγγνα ξεσχίζοντας ἢ ἀστραπαῖς καὶ τὰ ἀστροπελέκια, τυφλώνουν τὰ ὄμματα τοῦ καθενὸς μὲ τὴν λάμψιν, καὶ μὲ τὸν κτύπον φοβερίζουν κάθε ἀνδρειωμένην καρδίαν, ὡσάν ὁποῦ τοῦτα μαγευμέναις σαΐταις τοῦ θανάτου πληγώνοντας ἀλάσσουν εἰς στάκτην ὄλον τὸν ἄνθρωπον· πίπτουσι βροχαῖς, ἀρκεταῖς νὰ πνίξουν ἓνα κόσμον, ὅχι νὰ βυθίσουν ἓνα καράδιον, ἢ ὁποῖαις ἀνάμεσα εἰς τόσην βροντὴν, καὶ εἰς τόσην λάμψιν παγώνοντας ἀπὸ τὸν φόβον, ἔφθανον χαμαιχιόνι ἢ καὶ χάλαζα· φουσοῦσι ἀπὸ κάθε τόπον ἄγριοι ἀνεμοὶ, ὅλοι συναλλήλως ἐχθροὶ καὶ ἐναντίοι, καὶ εἰς τοῦτο μόνον φίλοι καὶ ἐνωμένοι νὰ καταποντίσουν καὶ νὰ ρίξουν εἰς τὰ βάθη τὸ ζύλον· φουσκώνει τέλος καὶ ἡ θάλασσα καὶ φουσκωμένη θυμώνεται, ἀφρίζει ἀπὸ τὸν θυμὸν καὶ ἀφρίζοντας ὑψώνει γιγάντεια κύματα· μὲ τοῦτα ὡς μὲ πολεμικαῖς μηχαναῖς πολεμᾷ τὸ πλεούμενον, τὸ κτυπᾷ, τὸ δέρνει, τὸ ὑψώνει εἰς τοὺς ἀστέρας, τὸ κατεβάζει εἰς τὸν ἄδην, τὸ στρυφογυρίζει, χάσκοντας πάντα καὶ ἀνοίγοντας χίλια βάραιθρα διὰ τὰ τὸ ρουφίση· ἤκουες τότε νὰ κατακτυποῦσι συναλλήλως τὰ κατάρτια· ἐβλεπες νὰ ξεσχίζονται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους τὰ ἄρμενα, καὶ βρεμμένα μὲ τοὺς ἀφροὺς τῆς ἀγριεμένης θαλάσσης νὰ κλαίουσιν τὴν κοινήν δυστυχίαν, κοιμέναις ταῖς γοῦμεναις χαϊμέναις ταῖς ἄγκυρες· τούτους νὰ πίνουσι, καὶ νὰ ξερονοῦσι τὰ κύματα, ἐκείνους χαμαὶ ἐρριμένους, καὶ νὰ μεθυοῦσι ἀπὸ τὴν ζάλην· ἄλλους μὲ στεναγμούς καὶ μὲ δάκρυα νὰ παρακαλοῦσι βοήθειαν ἀπὸ τὸν Οὐρανὸν, διατὶ ὁ φόβος τῶν εἶχε δέση τὴν γλῶσσαν, καὶ τῶν εἶχε ἀρπάση ὀλότελα τὴν φωνήν, καὶ τοὺς ναύτας νὰ τρέμουσι τόσον εἰς τὴν καρδίαν, ὅσον εἰς τοὺς πόδας καὶ νὰ φέρουν εἰς τὸ πρόσωπον ζωγραφισμένον τὸν θάνατον. Μόνος ὁ Νικόλαος διὰ τὸν ὁποῖον ἐγένετο τόση ταραχὴ εἰς τὰ στοιχεῖα, ἀνάμεσα εἰς τοσοῦτους φόβους καὶ τρόμους ἔστεκε ἄτρομος καὶ χωρὶς φόβον, διατὶ ἀρματωμένος μὲ τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεὸν ἐγέλα τὴν δὲ

ναμὶν ὄλην τοῦ ἄδου· τὸν ὁποῖον διὰ νὰ συγχίση καὶ περισσώτερον, ὁ ἅγιος σηκώνει ταπεινὸς τὰς χεῖρας καὶ κάνει ὀλίγην ἀμὴ ἐνθερμον προσευχὴν, καὶ μὲ τούτην, ὡς μὲ οὐράνιον μαγείαν (ὡ παραδόξον καὶ φρικτὸν θαῦμα), τοῦ ἀφανίζει τὰ σκότη, τοῦ σκορπίζει τὰ νέφη, τοῦ σβύνει ταῖς ἀστραπαῖς, καὶ μεταμορφώνει εἰς γαλήνην τὴν τρικυμίαν, εἰς ἡσυχίαν τὴν ταραχὴν, εἰς γλυκεῖαν αὔραν τὸν σκληρὸν ἀνεμον, σιωποῦσι τὰ στοιχεῖα, παύουν τὰ κύματα, πνέουσι ζέφυροι, λάμπουσι εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἀστέρες, σφουγγίζει καθένας τὰ δάκρυα, ξυπᾷ ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν ζάλην, καὶ τὸ ἀπληπισμένον καράδιον φθάνει σῶον καὶ ὑγιὲς εἰς τὸν λιμένα νικηφόρον δύο μεγάλων θηρίων τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ Ἑωσφόρου. »

Ἡ περιγραφή αὕτη ἐνέχει τὴν ἀγρίαν καλλονὴν τῆς τρικυμίας, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας ἀτάραχος καὶ ἰσχυρὸς νοῦς ὑπὸ ψυχικῆς γαλήνης λιχνιζόμενος, εἰς μικροῦ χρόνου διάστημα πλεῖστα ὅσα περιλαμβάνει καὶ ζωηρῶς ταῦτα διατυπώνει. Ἡ εὐγλωττία τοῦ Φραγγίσκου Σκούφου εἶναι σοδάρᾳ, φαίνεται δῶρον τῆς φύσεως τελειοποιηθὲν μὲν διὰ τῆς τέχνης, ἀλλὰ διατηροῦν τὴν ἰδιοτυπίαν ἐκείνης, ὡστε καὶ ἄκοντος ἀκόμη τοῦ ἀναγνώστου ἐπισύρει τὴν προσοχὴν. Εὐφράντατος ἀείποτε, μετὰ πολλῆς ζωηρότητος διαγράφει εἰκόνας ποιητικωτάτας, οἷας πολλὰκις εἰς τοὺς ἐπικούς τῆς ἐσπερίας ποιητὰς ἀπαντῶμεν· τοιαύτη εἶνε ἡ ἀνωτέρω περιγραφή τῆς τρικυμίας. Ἡ δὲ γλῶσσά του ἀπλῆ οὔσα καὶ φυσικὴ, πεπλουτισμένη δὲ δι' ἀρμονίας τινὸς ποιητικῆς καὶ γλυκύτητος ἀνταποκρίνεται πρὸς τε τὸ ὕψος τῆς διανοίας του, πρὸς τὸ ὕψος τῶν πραγματοποιημένων θεμάτων καὶ τὸν τρόπον δι' οὗ πραγματοποιεῖται ταῦτα. Ἀπὸ τῶν σπλάγγνων τῆς νεκρωθείσης σχεδὸν Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀποσπᾶσας ὡς ἐμβρονον τὴν ἀμορπον τότε καὶ ἀτελῆ καὶ μιζοβάρβαρον καθομιλουμένην, ἢ ὁ λαὸς ὠμίλει καὶ τὸ ἔθνος ἠννόει, διέπλασε ταύτην καὶ τὴν ἀνύψωσε μὲχρι τῆς τελειότητος, σχεδὸν ἥτις ἀπαιτεῖται δι' ἐθνικὴν γλῶσσαν.

Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι ὁ ἐξοχος ῥήτωρ τοῦ ἸΗ' αἰῶνος, ὁ ψυχωφελὴς κεφαλλὴν ἱεροκήρυξ Ἡλίας Μηνιάτης, ὑπῆρξε μαθητῆς τοῦ Σκούφου, οὕτινος ὁ χαρακτήρ, ἡ ἔκφρασις, ἡ γλῶσσα, φαίνονται ἀποτετυπωμένα πανταχοῦ ἐν ταῖς τοσοῦτον ἐπαινεθείσαις καὶ θαυμαθείσαις διδα-

χαῖς τοῦ Μηνιάτη. Ὁ αὐτὸς τρόπος τοῦ πραγματοποιεῖσθαι, τὰ αὐτὰ ῥητορικὰ σχήματα, τὰ αὐτὰ ποιητικὰ κοσμήματα, τὸ αὐτὸ μεταφορικὸν καὶ ἀλληγορικὸν ὕφος, ὅπερ ἀείποτε προτιμᾷ ὁ Σκούφος, ἢ αὐτὴ γλῶσσα κατὰ τι μᾶλλον καθαρεύουσα, ἀπαντῶνται εἰς τὰς διδασκὰς τοῦ Μηνιάτου, ὅστις βεβαίως πολὺ ὠφελήθη ἐκ τῶν παραδειγμάτων τοῦ διδασκάλου του, ἐξ ὧν πολλάκις περικοπᾶς ὀλοκλήρους ἀντιγράφει, ἐν ἀγνοίᾳ του ἴσως, διότι πιθανῶς τὰ ἀπερνημύονευσεν ἕνεκα τῆς ἐπανελημμένης ἀναγνώσεως. Ὁ Φραγγίσκος Σκούφος θὰ ἦτο βεβαίως ῥήτωρ προσφιλέστερος τοῦ Μηνιάτου καὶ ἐπίσης εὐγλωττος, ἂν ἡ ἐποχὴ ἐδοθεῖ αὐτὸν, ἢ ἂν ἐπεδίετο εἰς τὸ ὠφελιμώτατον τότε διὰ τὸ ἔθνος κήρυγμα· ἴσως ἐστερεῖτο φυσικῶν δι' ἀπαγγελίαν προτερημάτων, ὁποῖα ὁ μαθητῆς του ἐκέκτητο, μολοντί τόσον καλῶς ἐν τέλει τῆς Ῥητορικῆς του διαγράφει κανὼνας πρὸς καλλιέργειαν καὶ τελειοποίησιν τῶν προτερημάτων τούτων τῆς εὐγλωττίας, ὡστε φαίνεται ὅτι ἐξ ἰδίας γνώσεως καὶ ἐξετάσεως ὁμίλει· ἀλλ' ὅπως ὅποτε ἂς παραδεχθῶμεν χάριν τῶν τοσοῦτων προτερημάτων του τὸ μειονέκτημα τοῦτο, ἐπιβεβαιούμενον ἴσως καὶ ἐκ τῆς πληροφορίας, ἢν ἔχομεν, ὅτι ὁ μαθητῆς του Μπαλαούρας Ἰωαννίτης ἀπήγγειλεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν κατὰ τὸ 1670 ποιηθέντα πανηγυρικὸν λόγον του εἰς τὰ γενέθλια τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου. Ἀποφεύγοντες δὲ πάντα ἄλλον παραλληλισμὸν μεταξὺ μαθητοῦ καὶ διδασκάλου, δυνάμεθα μόνον νὰ εἴπωμεν ὅτι ὑπερτερεῖ οὗτος ἐκείνου ὡς πρὸς τὴν ποικιλίαν τῶν θεμάτων, ἅτινα μετὰ τῆς αὐτῆς πάντοτε ἐπιτυχίας εἶδομεν ὅτι πραγματοποιεῖται· ὁ δυνάμενος δὲ τοσοῦτον καταλλήλως πρὸς ἓνα ἕκαστον κανόνα νὰ ἐφαρμόζη ἀξιωματικὸν παράδειγμα, ἀπόσπασμα δηλαδὴ ἀγορεύσεως, δύναται βεβαίως μετὰ τῆς αὐτῆς εὐχερείας καὶ ἐν ὀλίγκηρον καὶ συμπαγὲς κήρυγμα, οἷα τὰ τοῦ Μηνιάτου, νὰ ἐφαρμόσῃ γενικῶς εἰς τὸ σύνολον τῶν ῥητορικῶν κανόνων.

Ἄλλὰ πῶς ἢ μὲν δόξα τοῦ Μηνιάτου διελαλήθη τοσοῦτον, καὶ τοσοῦτον οὗτος ἐθαυμάσθη, ἐνῶ ὁ Σκούφος σχεδὸν κατέπεσεν εἰς λήθη; πῶς οἱ μεταγενέστεροι κρίνοντες ἐπροτίμησαν τὸν μὲν παριόντες τὸν δὲ; Ταῦτα εἶναι ζητήματα γρηφώδη σχεδὸν τῆς ἀνηρωτότητος· ἀλλ' ὁ κυριώτερος λόγος εἶνε ὅτι ὁ Σκούφος ἐστερεῖτο ἴσως, ὡς γέγων καὶ πολλὰ δεινὰ παύω καὶ βεβαρυμένους καὶ ἀλγῶν, τῆς νεανικῆς

ἐκείνης ζωηρότητος, ἥτις ὤθησε τὸν Μηνιάτην νὰ χρησιμοποιήσῃ διὰ τῶν διδασκῶν του τὰ δῶρα δι' ὧν ἦτο πεπροικισμένος σκοπιμώτερον τοῦ Σκούφου, ἀρκεθέντος διὰ τῶν αὐτῶν ἴσως δὲ καὶ μᾶλλον πλουσιοπαρόχων δώρων εἰς μόνην τὴν συγγραφὴν Ῥητορικῆς, δυναμένης νὰ μορφώσῃ μαθητὰς ἀνταξίους τοῦ διδασκάλου τῶν καὶ ὄντας βεβαίως τὸ κάλλιστον τῶν ἔργων αὐτοῦ.

Ἐν ταῖς βιογραφίαις τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς Κεφαλληνίας ὑπὸ τοῦ σοφοῦ ἱερέως Ἀνθίμου Μαζαράκη, βλέπομεν ἀκμάζοντα περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἸΗ' αἰῶνος τὸν Βικέντιον Δαμωδὸν, ἄνδρα κάτοχον πολυειδῶν γνώσεων καὶ τὴν παιδείαν του κοσμοῦντα δι' ἀκριβοῦς μελέτης τῆς Θεολογίας. Ὁ πολυμαθὴς βιογράφος τούτου ἀφοῦ πολλὰ ὀρθὰ προτάσσει περὶ τῆς ἐπικρατούσης τότε ἐν Εὐρώπῃ ἡμιαθείας, καὶ φιλοσοφικῆς παραπλανήσεως, πρὸς δὲ καὶ περὶ τῆς ἀτελοῦς διδασκαλίας εἰς Λατινικὴν καὶ Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀποδίδει εἰς τὸν Βικέντιον πρῶτον τὴν δόξαν «ὅτι εἰσήξε, διὰ τῆς διδασκαλίας του ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ διὰ τῆς ἐκδοθείσης λογικῆς καὶ ῥητορικῆς τέχνης του κατὰ τὸ 1759 ἐν Βενετίᾳ, πρῶτος εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν καὶ ὅτι πρῶτος οὗτος ἤρχισε νὰ παραδίδῃ τὴν Ῥητορικὴν τέχνην, τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν καὶ ἄλλα ὑψηλότερα μαθήματα μὲ εὐμέθοδον καὶ ἐπιστημονικὸν τρόπον.» Ἀπορούμεν πῶς φαίνεται ὁ Κ. Μαζαράκης, ὡς μὴ ὄφειλε, παντελῶς ἀγνοῶν τὸν Φραγγίσκον Σκούφον. Ἡ ῥητορικὴ τοῦ Δαμωδοῦ, καθ' ὅσον ἀναλύει αὐτὴν ὁ Κ. Μαζαράκης, φαίνεται πεποιημένη καθαρῶς ἐπὶ τῆ βᾶσει τῆς Ῥητορικῆς τοῦ Φραγγίσκου Σκούφου, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἀντὶ πρωτοτύπων παραδειγμάτων λαμβάνει τὸ πλεῖστον παραδείγματα ἐκ τῶν διδασκῶν τοῦ Μηνιάτου, ἂς πάντοτε ἀναφέρει ὡς δείγματα τελειότητος ῥητορικῆς. Διατὶ λοιπὸν οὐδ' ὁ Βικέντιος Δαμωδὸς οὐδ' ὁ βιογράφος αὐτοῦ ποιοῦνται μνείαν τοῦ Φραγγίσκου Σκούφου; Ἴσως διότι ὁ μὲν ἐβλεπέ πως σκιαζομένην οὕτω τὴν φιλοπατρίαν, ὁ δὲ τὴν φιλαυτίαν του.

Ὁ πολὺς Ἀνθίμος Μαζαράκης προσθέτει ὅτι ὁ Δαμωδὸς ἀναγνωρίσας τὸ μάταιον τῆς ἀγωνίας, ἢν κατέβαλλον οἱ πλείστοι τῆς ἐποχῆς του πεπαιδευμένοι νὰ ἀναστήσωσι τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν τὰ πάντα ἦσαν παρ' ἡμῖν ἠλλοιωμένα καὶ διά-

φορα τῶν ἀρχαίων, παρατηρῶν προσέτι ὅτι ὁ Μηνιάτης ἀπέδειξεν ὑπάρχουσαν εἰς τὸ ἔθνος γλῶσσαν πλήρη χαρίτων, ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῆ τὴν γλῶσσαν ταύτην, «ὡς ἐραστῆς τῆς κοινῆς ὠφελείας μᾶλλον, παρά τῆς ματαιᾶς ἐπιδείξεως, λυπηθεὶς τοὺς τάλαιπῶρους νέους διδάσκομένους δι' ἀγνωστων τὰ ἀγνωστα.» Ἐπὶ τούτοις, ἀναφέρει ὁ Κ. Μαζαράκης τὸ ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς λογικῆς τοῦ Δαμιῶδου χωρίον, ὅπου δικαιολογεῖται ὁ συγγραφεὺς διὰ τὴν χρῆσιν τῆς καθομιλουμένης, λέγων ὅτι διὰ τοῦ μέσου τούτου ἀποδίδεται εἰς τὴν κοινὴν ὠφέλειαν παντὸς εἶδους ἀνθρώπων τοῦ Γένους του. Ἀλλὰ τὴν καλὴν ταύτην ἰδέαν πρώτος πάντων καὶ πρὸ τοῦ Δαμιῶδου καὶ πρὸ τοῦ Μηνιάτου ἔσχεν ὡς εἶδομεν ὁ Σκούφος, ὅστις ἐμόρφωσε γλῶσσαν πολὺ διάφορον τῆς τῶν τότε συναξαρίων, γλῶσσαν ἰκανὴν διὰ χάριτος πολλῆς νὰ ἐκφράζῃ τὰ ὑψηλότερα τῶν νοημάτων. Τὴν δὲ δικαιολόγησιν τοῦ Δαμιῶδου, ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῆς νεοελληνικῆς, χαριέστερον καὶ μετριοπαθέστερον διὰ τῶν αὐτῶν σχεδὸν λέξεων καὶ φράσεων ἐκφράζει καὶ ὁ Φραγγίσκος Σκούφος ἐν τῷ προλόγῳ τῆς Ῥητορικῆς του.

Ὡστε δικαίως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Φραγγίσκος Σκούφος ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς σχολῆς, τῆς ὁποίας διάσημοι μαθηταὶ ἀνεδείχθησαν ὁ Μηνιάτης, ὁ Μαλάκης, ὁ Μπαλαούρας, ὁ Δαμιῶδός, καὶ δι' αὐτοῦ ὁ Μιχαὴλ Μοσχόπουλος ὁ διδάσκαλος τοῦ Μαυρομμάτη, ὁ εὐγλωττος Ἀγάπιος Λοβέρδος, ὁ τῆς Πατριαρχικῆς Ἐκκλησίας ἱεροκλήρυξ Μαυροειδῆς καὶ ἄλλοι.

Τοιοῦτος ὑπῆρξε καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον ὁ Φραγγίσκος Σκούφος ἐπιτυχῶς ἐφαρμόσας τὸ προδιαγεγραμμένον αὐτοῦ σχέδιον καὶ πολλοὺς καὶ καλοὺς δρέψας τοὺς καρποὺς τῶν ἀγώνων του. Τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου αὐτοῦ καὶ τὸν τόπον ἐνθα κείται ἡ κόνις αὐτοῦ ἀγνοοῦμεν, ἴσως διότι ζῆ εἰσέτι μεταξὺ ἡμῶν ἀληθῶς εἰς τὸν πατριώτην καὶ εὐλαβῆ τοῦτον ἄνδρα ἐφαρμόζεται μᾶλλον τὸ περὶ ἐνδόξων ἀνδρῶν λεγόμενον, ὅτι ἀθάνατοι μένουσιν ἐν τοῖς θνητοῖς, ἐπιφαινόμενοι ἡμῖν ἐκ διαλειμμάτων, ὁσάκις ἡ παρουσία τῶν δύναται νὰ καταστῆ χρήσιμος καὶ ἐξακολουθοῦντες νὰ παρέχουσιν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὰς αὐτὰς ὠφελείας, ἅς καὶ ζῶντες παρέχον. Ἴνα δὲ κάλλιον πεισθῶμεν ὅτι ὁ Φραγγίσκος Σκούφος ζῆ εἰσέτι ἐνταῦθα ἐν τῷ

μέσῳ ἡμῶν τὰς ἱεράς αὐτοῦ ἀρχὰς ἐνσπείρων καὶ ζωπυρῶν πᾶν ἡμῶν αἶσθημα, ἀναγινώσκω τὴν θερμὴν πρὸς τὸν Θεὸν δέησιν αὐτοῦ ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως συμπάσης τῆς δούλης Ἑλλάδος; τὴν δέησιν ταύτην ὁ Μηνιάτης αὐτολεξεῖ σχεδὸν ἀντέγραψεν ἐν τῇ πρὸς τὴν Θεοτόκον ἐπικλήσει αὐτοῦ, μὴ δυνῆθεις θερμότεραν ἄλλην παράκλησιν οὐδὲ νὰ ἐκφωνήσῃ, οὐδὲ νὰ φαντασθῆ, ὁ εὐφάνταστος καὶ εὐγλωττος ἐκεῖνος καὶ θαυμάσιος ῥήτωρ καὶ ποιητής. Ἐν ψυχῇ συντετριμμένη ἀκούσατε.

«Φθάνει, Κριτὰ δικαιοτάτε, φθάνει ἕως πότε οἱ τρισάθλιοι Ἕλληνες ἔχουσι νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας, καὶ μετ' ὑπερήφανον πόδα νὰ τῶς πατῆ τὸν λαίμῳ ὁ βάρβαρος Θράκης; ἕως πότε γένος τόσον ἐνδοξόν καὶ εὐγενικὸν ἔχει νὰ προσκυνᾷ ἐπάνω εἰς βασιλικὸν θρόνον ἕνα ἄθεον τουλουπάνι, καὶ ἡ χώρας ἐκεῖναις, εἰς ταῖς ὁποίαις ἀνατέλλει ὁ ὄρατὸς τούτος ἥλιος καὶ εἰς ἀνθρωπίνην μορφήν ἀνέτειλας καὶ ἐσὺ ὁ ἀόρατος, ἀπὸ ἡμῶν φεγγάρι νὰ βασιλεύονται; Ἄ! ἐνθυμίσου, σὲ παρακαλῶ, πῶς εἶσαι ὄχι μόνον Κριτῆς ἀμὴ καὶ πατῆρ καὶ πῶς παιδεύεις, ἀμὴ δὲν θανατόνει τὰ τέκνα σου ὅθεν ἀνίσως καὶ ἡ ἀμαρτία τῶν Ἑλλήνων ἐπαρακίνησαν τὴν δικαίαν σοφὴν ὀργήν, ἀνίσως καὶ εἰς τὴν κάμινον τῆς ἰδίου τῶν ἀνομίας σου ἐχάλκευσαν τὰ ἀστροπελέκεις διὰ νὰ τοὺς ἀφανίσῃς ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆ, οἰκουμένης, ἐσὺ, ὅπου εἶσαι ὄλος εὐσπλαγγίας συγχώρησαι, καὶ σβῦσε ἐκεῖνα εἰς τὸ πέλαγος, τῆς ἀπείρου σου ἐλεημοσύνης. Ἐνθυμίσου, Θεάνθρωπε Ἰησοῦ, πῶς τὸ Ἑλληνικὸν Γένος ἐστάθη τὸ πρῶτον, ὅπου ἄνοιξε ταῖς ἀγκάλας διὰ νὰ δεχθῆ τὸ θεῖόν σου Εὐαγγέλιον· τὸ πρῶτον ὅπου ἔρριξε χαμαὶ τὰ εἰδῶλα καὶ κρεμάμενον εἰς ἕνα ξύλον σὲ ἐπροσκύνησεν ὡς Θεόν· τὸ πρῶτον ὅπου ἀντιστάθη τῶν Τυράνων, ὅπου μετ' ὅσα, καὶ τόσα βάσανα ἐγύρευαν, νὰ ξερρῖζώσουσιν ἀπὸ τὸν Κόσμον τὴν Πίστιν, καὶ ἀπὸ ταῖς καρδίαις τῶν Χριστιανῶν τὸ Θεῖόν σου ὄνομα· μετ' ὅσους ἰδρωτάς τῶν Ἑλλήνων ἤξανε, Χριστέ μου, εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην ἡ Ἐκκλησία σου· οἱ Ἕλληνες τὴν ἐπλούτισαν μετ' ὅσους θησαυροὺς τῆς σοφίας, τοῦτοι καὶ μετ' ὅσους γλῶσσαν καὶ μετ' ὅσους κάλαμον, καὶ μετ' ὅσους ἰδίαν ζωὴν τὴν ἐδιαφέντευσαν, τρέχοντες μετ' ἄπειρον μεγαλοψυχίαν καὶ εἰς ταῖς φυλακαῖς, καὶ εἰς ταῖς μάστιγαις, καὶ εἰς τοὺς τροχοὺς, καὶ εἰς ταῖς ἐξορίας, καὶ εἰς ταῖς φλόγαις, καὶ

εἰς ταῖς πύσσαις, μόνον διὰ νὰ σβύσουν τὴν πλάνην, διὰ νὰ ξαπλώσουν τὴν Πίστιν, διὰ νὰ σὲ κηρύξουν Θεάνθρωπον, καὶ διὰ νὰ λάμψῃ ὅπου λάμπει ὁ ἥλιος, τοῦ Σταυροῦ ἡ δόξα καὶ τὸ μυστήριον ὅθεν ὡς εὐσπλαγγνος καὶ μετ' ὅσους θεικὴν σου παντοδυναμίαν κάμε, νὰ φύγουν τὸν ζυγὸν τέτοιας βαρβαρικῆς τυραννίας· ὡς φιλόδοξος καὶ πλουσιοπάροχος ἀνταποδότης, ἀνοίγοντας τοὺς θησαυροὺς τῶν Θεῶν σου χαρίτων, ὑψῶσαι πάλιν εἰς τὴν προτέραν δόξαν τὸ Γένος, καὶ ἀπὸ τὴν κοπρίαν εἰς τὴν ὁποίαν κάθεται, δός του τὸ σκῆπτρον καὶ τὸ Βασίλειον. Ναί, σὲ παρακαλῶ, μὰ τὸ χαῖρε ἐκεῖνο, ὅπου ἔφερε τὴν χαρὰν εἰς τὸν κόσμον· μὰ τὴν Θεῖαν σου ἐκείνην ἐνσάρκωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὄντας Θεὸς ἐγένηκες Ἄνθρωπος, διὰ νὰ φανῆς μετ' ὅσους ἀνθρώπους φιλόδοξος· μὰ τὸ Βάπτισμα ὅπου μᾶς ἔπλυνεν ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν· μὰ τὸν Σταυρὸν ὅπου μᾶς ἄνοιξε τὸν Παράδεισον· μὰ τὸν Θάνατον ὅπου μᾶς ἔδωκε τὴν ζωὴν· καὶ μὰ τὴν ἐνδοξὴν ἐκείνην ἔγερσιν, ὅπου μᾶς ἀνέβασε εἰς τὰ Οὐράνια. Καὶ ἀνίσως καὶ ἡ φωναὶς μου τούταις δὲν σὲ παρακινῶσιν εἰς σπλάγγνος, ἅς σὲ παρακινήσουσιν τὰ δάκρυα, ὅπου μοῦ τρέχουν ἀπὸ τὰ ὄμματα, καὶ ἀδὲν φθάνουν καὶ τούτα, ἡ φωναὶς, ἡ παρακάλεσαις τῶν Ἁγίων σου, ὅπου ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίας Ἑλλάδος φωνιάζουσι. Φωνιάζει ἀπὸ τὴν Κρήτην ἕνας Ἀνδρέας, καὶ σὲ παρακαλεῖ νὰ ἐξολοθρεύσῃς τοὺς Ἀγαρηνοὺς λύκους ἀπ' ἐκεῖνο τὸ Βασίλειον, εἰς τὸ ὅποιον ἐποίμανε τῆς Χριστανώμου σου ποιμνῆς τὰ πρόβατα· φωνιάζει ἀπὸ τὴν Πόλιν ἕνας Χρυσόστομος, καὶ σὲ παρακαλεῖ, νὰ μὴ κυριεύεται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ υἱοῦ ἐκείνη ἡ χώρα, ὅπου μίαν φοράν ἀφιερῶθη τῆς Μητρὸς καὶ Παρθένου· φωνιάζει ἡ Αἰκατερίνα, καὶ δείχνοντάς σου τὸν τροχόν, εἰς τὸν ὅποιον ἐμαρτύρησε, σὲ παρακαλεῖ, ὁ τροχὸς πάλιν νὰ γυρίσῃ τῆς Τύχης διὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν· φωνιάζουσιν οἱ Ἰγνάτιοι ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, οἱ Πολύκαρποι ἀπὸ τὴν Σμύρνην, οἱ Διονύσιοι ἀπὸ ταῖς Ἀθήναις, οἱ Σπυρίδωνες ἀπὸ τὴν Κύπρον, καὶ δείχνοντάς σου τοὺς λέοντας ὅπου τοὺς ἐξέσχισαν, ταῖς φλόγαις ὅπου τοὺς ἔκαυσαν, τὰ σίδερα ὅπου τοὺς ἐθήρισαν, ἐλπίζουσι ἀπὸ τὴν ἄκραν σου εὐσπλαγγνίαν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀπολύτρωσιν!»

Εἰς ποίου Ἑλλήνος δούλου εἰσέτι τοὺς πόθους δὲν ἀνταποκρίνεται ἡ δέησις αὕτη; ποῖος

Ἕλλην, ἀνατείνων τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐπὶ δούλης γῆς, δὲν προφέρει μετ' ἰσχυρῆς χεῖλης ἀνὰ πᾶσαν πρωΐαν τὴν προσευχὴν ταύτην; Δὲν ἔζη λοιπὸν μεταξύ τῶν Κρητῶν ἐσχάτως ὁ Κρῆς Φραγγίσκος Σκούφος, δεόμενος ὑπὲρ αὐτῶν καὶ προθύμως καθιστῶν αὐτοὺς διὰ τῆς ἐλπίδος νὰ πέσωσι θύματα;

Ναί· ἤλπιδεν ὁ Φραγγίσκος Σκούφος, ἤλπιδεν πάντες οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι τῆς μελανῆς ἐκείνης ἐποχῆς, γενναίως ἀντίστησαν εἰς πᾶσαν τῆς τύχης καταδρομὴν καὶ πᾶσαν ἀπογοήτευσιν, μολονότι ὁ Ἕλλην φύσει καταβάλλεται μέχρι νεκρώσεως ὑπὸ τῆς πραγματικότητος, ἐνθουσιᾷ δὲ δι' εὐτυχίαν, πλάσμα τῆς φαντασίας του, ἡ λυσσώδης καθίσταται καὶ ἐμμανὴς σχεδὸν ἐπὶ τῇ ἐλαχίστῃ ἀναξιοπαθείᾳ, ὡς ἤθελε νομῆσαι, διὰ τῆς φαντασίας του καὶ ταύτην παράγων καὶ μεγεθύνων· ἀλλ' ἐκεῖνοι δὲν ἦσαν Ἕλληνες μόνον· ἦσαν Ἑλληνες Χριστιανοί, μεγαλοφυεῖς δηλαδή εὐρούσαι τὸν ζητούμενον Θεόν, εἰς οὗ τὴν θέαν ἐθαμβώθησαν κατ' ἀρχὰς καὶ εἶπον: «Ὅποιον σκότος! ποῦ ἡ πάλαι λαμπηδὼν τοῦ Ὀλύμπου;» καὶ τὸ ἐπιφώνημα τούτου ἀκούσαντες οἱ μὴ ἀνεχόμενοι τὴν ὑπεροχὴν τῶν Ἑλλήνων ἀνεκάγχασαν κραυγάζοντες: «Ἐτυφλώθησαν οἱ ὀζυδερκεῖς Ἕλληνες· ἔπεσεν ἡ Ἑλλάς!» Ἐπεσε, ναί· ἡ σπινθηρίζουσα ἐστία τῆς, ἡ τὴν οἰκουμένην θερμαίνουσα, ἐσβέσθη, ἀπέμεινε τέφρα. Ἡ Ἑλλάς, γράφει ἡμεῖς, μάτην τὰς παλάμας τῆς βίγῳσας ἐκτείνει ἀνω τῆς τέφρας· μόλις που μικρὸς σπινθὴρ διασώζεται. Ἀλλ' ἰδέτε παρά τοὺς πόδας αὐτῆς παῖζον μικρὸν παιδίον, ζωηρόν, τὸ πῦρ ἔχον εἰς τὸ βλέμμα· εἶναι τὸ ὄρφανόν τοῦ ὑπὲρ αὐτῆς φονευθέντος υἱοῦ τῆς·—ιδέτε· ἤδη ἐφηβὸς ἔγινε τὸ παιδίον ἐκεῖνο, ἐξέρχεται πλήρες θάρρους, συνάξει ξύλα, τροφὴν τῆς πυρᾶς, τὰ φέρει, τὰ ῥίπτει εἰς τὴν ἐστίαν, τὸ πῦρ μεταδίδεται, φλόγαις ἐρυθραῖ ἐκπέμπονται, θερμότης, ζωή. Ἡ Ἑλλάς ἐζωογονήθη, ἡ Ἑλλάς δὲν ἔχασε τοὺς υἱοὺς τῆς.

Σέβας εἰς τοὺς ἄνδρας ἐκείνους τῆς θλιβερωτέρας τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἐποχῆς· σέβας εἰς τοὺς διασώσαντας ἐκ φοβεροῦ ναυαγίου τὴν γλῶσσαν, τὴν θρησκείαν, τὴν ἐθνικότητα ἡμῶν ἀλώθητον, ἀγνήν, ὡς εἰς τὴν πρώτην στιγμήν τῆς γεννησιῶς τῆς.

Οἱ ἀρχαῖοι ἡμῶν πρόγονοι ἐσέβοντο τὸν Προμηθεά δεσμώτην, διότι ὑποκλέψας οὐτὸς μετέδωκεν αὐτοῖς τὸ πῦρ τοῦ Οὐρανοῦ· σέβασθῶμεν

ἡμεῖς τοὺς δεσμώτας ἐκείνους δούλους, διότι διέσωζον δι' ἡμᾶς τοὺς ἀπογόνους των τὸ οὐράνιον φῶς, τὸ ἅγιον τοῦ Χριστοῦ πνεῦμα, τὸν Ἑλληνισμόν, τὴν θρησκείαν καὶ πρὶν ἢ ἀπονεύμεν τιμὰς εἰς τὴν κόνιν τῶν ἐνδόξως ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς μικρᾶς ταύτης Ἑλλάδος πεσόντων ἡρώων, καύσωμεν σμύρναν καὶ λίβανον εἰς μνήμην τῶν διὰ τῆς ἐπιμονῆς καὶ αὐταπαρνήσεως των, διὰ τῆς φιλοπατρίας καὶ τῶν μαρτυριῶν των, ἀναθρεψάντων υἱοὺς δυναμένους νὰ ἔχωσι τὴν συναίσθησιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν τελευταίαν ῥάνίδα τοῦ αἵματός των ὑπὲρ ταύτης ἀνά τὴν μεγάλην Ἑλλάδα νὰ χύσῃσι!

ΙΩ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ.

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ.

Ὁ μελετῶν τὴν ἱστορίαν τῶν δύο πρώτων αἰώνων τοῦ χριστιανισμοῦ δὲν δύναται νὰ μὴ ἀπορήσῃ διὰ τὴν παντελῆ σχεδὸν ἑλλειψιν συγχρόνων μαρτυριῶν, καὶ διὰ τὸν ἐλάχιστον ἀριθμὸν τῶν πράγματι αὐθεντικῶν εἰδήσεων, αἵτινες μέχρις ἡμῶν διεσώθησαν. Ἴνα τὸ τοιοῦτο ἐξηγηθῇ δύο τινὰ μόνον δύναται τις νὰ συμπεράνῃ. Ἡ ὅτι οἱ νεοφώτιστοι ὀλίγα ἔγραψον, διότι ἀμαθεῖς καὶ ἀγράμματοι, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὄντες, συνέγραψαν περὶ τῶν γεγονότων, ὧν ἔτυχον αὐτόπται καὶ διότι ἐξόριστοι καὶ καταδικασμένοι, καὶ ἀσχολούμενοι μᾶλλον νὰ διαδώσωσι τὸ κήρυγμα τοῦ Σωτῆρος, παρὰ νὰ καταγίνωσιν εἰς συγγραφὴν χρονικῶν, παρημέλησαν νὰ ἀφίσωσιν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς διήγησιν τῶν ἰδίων συμβάντων. Ἡ ὅτι, μοῖρα κακῆ, τὰ πλείστα τῶν κατὰ τοὺς ἀποστολικούς χρόνους συγγραφέντων βιβλίων δὲν ἠδυνήθησαν νὰ περισώθωσι μέχρις ἡμῶν.

Ἐκ τῶν δύο τούτων ὑποθέσεων, ἡ δευτέρα φαίνεται πιθανωτέρα, ἢ δὲ πρώτη ἐν μέρει μόνον ἀληθεύει: καθ' ὅτι ἡ κυρίως ἱστορία ὀλίγον ἀπνοσχόλει τοὺς πρώτους πιστοὺς, οἵτινες δὲν συνέγραψον βιβλία, καθ' ὃν τρόπον ὁ Εὐσέβιος καὶ οἱ συνεχίσαντες αὐτόν· ὁ κ. Michel Nicolas, εἰς σπουδαιότατην *Κριτικὴν μελέτην*

ἐπὶ τῶν Εὐαγγελίων (1) ἀπέδειξε κάλιστα ὅτι οἱ ἄμεσοι διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων, ὡς ὁ Πολύκαρπος, Κλήμης, Ἰγνάτιος ἀνέμενον μόνον εἰς τὴν ἐκ στόματος παράδοσιν, καὶ πρὸς κύρωσιν τῶν λόγων του φέροι χωρίον τι ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ πρώτου, διασωθέν παρ' Εὐσεβείῳ, (2) ὅπου ἀριθμητικῶς καταφαίνεται ἡ προσπάθεια αὐτῶν πρὸς διάδοσιν τῶν ἐκ τοῦ στόματος τῶν Ἀποστόλων λεχθέντων.

Ἄλλ' ἂν καὶ οἱ νεοφώτιστοι δὲν ἔγραφον καθαρῶς ἱστορίαν, συνέγραφον ὅμως πάντοτε. Αἱ διασωθεῖσαι ἐπιστολαὶ τῶν ἀποστόλων Πέτρου Παύλου, Ἰακώβου, καὶ Ἰωάννου, αἱ εἰς τὸν ἅγιον Κλήμεντα καὶ ἅγιον Ἰγνάτιον ἀποδιδομένα, ἀρχαῖαι ἐπίσης, ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὑπῆρχε διηλεκτικὴ ἀλληλογραφία μεταξὺ τῶν ποιμένων τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων. Ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων βλέπομεν πόσῃ ἐπιθυμίᾳ ἔχον οἱ πιστοὶ νὰ μνησθῶσι τὰ κατὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου εἰς διαφόρους χώρας· καὶ δὲν δύναται τις νὰ παραδεχθῇ ὅτι τὸ ἀτελέστατον τοῦτο σύγγραμμα τῶν Πράξεων ἤρκει νὰ θεραπεύσῃ τὴν εὐσεβῆ περιέργειαν τῶν πρώτων χριστιανῶν. Ἄλλως τε αἱ παραπομπαί, συνήθειαι παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις συγγραφεῦσι, εἰς χριστιανικὰ συγγράμματα ἀπωλεσθέντα, αὐταὶ μόναι μαρτυροῦσι τὴν ἀπώλειαν ἢ τὴν λήθην πληθῶς βιβλίων, συνταχθέντων ὑπὸ τῶν πρώτων μαθητῶν τοῦ νέου θρησκευματος. Ἡ πενία τῶν νεοφωτιστῶν, ἡ μυστικότης τὴν ὁποίαν ἠναγκάζοντο νὰ τηρῶσι, ἐξηγοῦσιν διατὶ τοσοῦτον εὐκόλως ἠφανίσθησαν τὰ μνημεῖα ταῦτα. Διαδιδόμενα εἰς ὀλίγα μόνον ἀντίγραφα ἀναγινωσκόμενα ἐν κρυπτῷ, κατεστρέφοντο ἂν τυχόν ἐπιπτον εἰς χεῖρας τῆς ἐξουσίας· ἢ ἀντιζηλῶν τῶν ἐν τοῖς κόλποις τῆς χριστιανικῆς θρησκείας γεννηθέντων δογμάτων ἐπετάχυνε τὴν τοιαύτην καταστροφὴν, καὶ ἡ πληθὺς ἑτεροδόξων συγγραμμάτων, ἀφανισθέντων ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων, ὅποταν οὗτοι ἐφάνησαν πολυαριθμότεροι καὶ ἀνεδεύχθησαν νικηταὶ μᾶς κάμνει νὰ συμπεράνωμεν ὅποια τις ἦτον ἢ ἐκ τοῦ ἀντιθέτου μέρους τῶν αἰρετικῶν καταστροφῆ ὀρθοδόξων συγγραμμάτων. Πᾶν ὅ τι περιετώθη ἡμῖν περὶ τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ χριστιανισμοῦ εἶναι ἀτελες. Καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Εὐαγγελίων ὀλίγα μνησθάνωμεν περὶ διαφορῶν ἀναφερομένων

(1) Ἐν Revue Germanique. 1 Sept. 1862. p. 12.

(2) Εὐσεβ. Ἐκκλησιαστ. Ἱστορ. Γ'. 39.

εἰς τὸν βίον τοῦ Ἰησοῦ, τινὰς δὲ μόνον ἐκ τῶν διδασκῶν του ἔχουσι ταῦτα συλλέξει. (1) Περὶ δὲ τῆς ἀποστολῆς τῶν ἀποστόλων ἐξαιρουμένης τῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου δὲν ἔχομεν εἰμὴ εἰδήσεις προφανῶς ἐκ παραδόσεων κατὰ δύο ἢ καὶ πλέον αἰῶνας μεταγενεστέρων τῶν πραγμάτων, ἅτινα ἀφηγοῦνται. Οἱ δὲ λοιποὶ τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος ἱεραπόστολοι, ἔτι ἄγνωστοὶ μένουσιν ἡμῖν.

Ἐν τοιαύτῃ ἑλλείψει μαρτυριῶν, μεγάλως ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἀναζητήσις τῶν πηγῶν ὧν τινὼν ἐποιήσατο χρεῖαν ὁ Καισαρείας Εὐσέβιος πρὸς συγγραφὴν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ ἱστορίας. Διότι ἐν μόνῳ τῷ συγγράμματι τούτῳ σχεδὸν εὐρίσκομεν τὰ χρονικὰ τοῦ ἀρτισυστάτου θρησκευματος, ἀφ' ἧς ἐποχῆς παύει ἡ διήγησις τῶν Πράξεων μέχρι τοῦ 313 ἔτους. Οὕτω τὸ τοῦ Εὐσεβίου ἔργον ἐχρησίμευσεν ὡς ἀφετηρία εἰς πάντας τοὺς ἐπιχειρήσαντας τὴν συγγραφὴν ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Ὁ Σωκράτης, ὁ Σωζόμενος, ὁ Θεοδώρητος, περιωρίσθησαν μόνον εἰς ἐξακολούθησιν τῆς ἱστορίας τοῦ Εὐσεβίου, καὶ Νικηφόρος ὁ Κάλλιστος ὅστις ἐπεχείρησε κατὰ τὴν Ἰδ'. ἑκατονταετηρίδα τὴν συγγραφὴν νέας Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῶν πρώτων τριῶν αἰώνων, ἠρύσθη πάντα ἐκ τοῦ αὐτοῦ Εὐσεβίου προσθέσας μόνον λεπτομερείας τινὰς ἀμφιβόλου κύρους, φερούσας μάλιστα καὶ μυθικὸν ἐν γενεῖ χαρακτηριστῆρα.

Δὲν θὰ ὑποβάλλωμεν εἰς κριτικὴν συζήτησιν τὰ γεγονότα, ἅτινα ἀναφέρει ὁ Εὐσέβιος, διότι λίαν δυσχερὲς θὰ ἦτον ἡ ἐξέτασις τῶν ἱστορικῶν θεμελίων τῆς χριστιανικῆς παραδόσεως· ἄλλως τε πολλοὶ ἄλλοι ἀνέλαβον τοῦτο μετὰ πλείονος ἢ ἥττονος ἐπιτυχίας. Ὅτι ἐν ταῦθα ἐπιχειροῦμεν ν' ἀναζητήσωμεν ἐν τῷ Εὐσεβίῳ, εἶναι αἱ ἐνδείξεις, αἵτινες δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὅπως μᾶς δώσωσιν ἰδέαν τινὰ περὶ τῆς καταστάσεως τῆς χριστιανικῆς φιλολογίας κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας.

Πολὺ ὀρθῶς ἐγράφη ὅτι πᾶσα ἀρχὴ, εἴτε ἐν τῷ φυσικῷ, εἴτε ἐν τῷ ἠθικῷ κόσμῳ, παρίσταται σκοτεινῇ, διαφεύγουσα τὴν ἐρευναν ἡμῶν, καὶ ὅτι αὐτὰ τὰ γεγονότα τὰ συμβάντα ἐν πλήρει ἱστορικῇ ἐποχῇ καὶ ἅτινα συνδέονται μετὰ τῆς γεννήσεως θρησκευματος, νομοθεσίας, ἢ ἐθνικότητος, εἶναι ἄγνωστα εἰς ἡμᾶς. Τόσα συγγράμματα καταστραφέντα ἐκ

(1) Βλ. τὴν ἄνω ἀναφερομένην Μελέτην τοῦ Michel Nicolas,

τῶν πρώτων χριστιανῶν θὰ ἔρριπτον ζωηρόν φῶς ἐπὶ τῆς μυστηριώδους κοιτίδος τῶν διαφορῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων καὶ δοξασιῶν, ἅς τινὰς διετύπωσεν ἡ Ἐκκλησία. Ἡ σύστασις τῆς καθολικῆς χριστιανικῆς θρησκείας χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου· καὶ ἡ αὐθεντικὴ αὐτῆς ἱστορία χρονολογεῖται ἐπίσης ἀπὸ συγχρόνου συγγραφῆς. Ἀρχαιότερον εἶχομεν ἴσως ῥήτορας, θεολόγους, συγγραφεῖς ἀπολογιῶν· ἀλλ' ἱστορικοὺς δὲν εὐρίσκομεν· καὶ τὸ ὑπὲρ τῶν δύο αἰῶνας διάστημα, τὸ χωρίζον τὴν Ἐκκλησιαστικὴν τοῦ Εὐσεβίου ἱστορίαν ἀπὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης, πληροῦται μόνον ἐκ βραχέων τινῶν ἀποσπασμάτων, καὶ αὐτῶν κατὰ μέγα μέρος παρ' Εὐσεβίου διατηρηθέντων.

Ὅ,τι κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ἱστορίας του εἶναι τὸ κριτικὸν στοιχεῖον, ὅπερ προσπαθεῖ ἐν αὐτῇ νὰ εἰσαῇ φροντίξει, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, νὰ παραθέτῃ τὰς αὐθεντικὰς μαρτυρίας· καὶ ἂν δὲν συζητῇ πάντοτε περὶ πραγμάτων, τὰ ὅποια ἐξ αὐτῶν ἀρύεται, προσέχει ὅμως νὰ σημειοῖ εἰς τοὺς ἀναγνώστας του, κατὰ πόσον ἐκείναι ἄς ἀκολουθεῖ εἶναι ἀξίαι πίστεως· ἐπὶ δὲ τῶν γεγονότων δὲν συζητεῖ διότι παρουσιάζεται ὡς ἱστορικὸς καὶ οὐχὶ ὡς θεολόγος, ὧν ἄλλως τε ἄριστος τοιοῦτος, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν *Εὐαγγελικῶν* αὐτοῦ *Προπαρασκευῶν*.— Ἡ φιλολογία τῶν πρώτων αἰώνων τῆς Ἐκκλησίας ὑπῆρξε πρὸ πάντων ἠθικὴ καὶ πολεμικὴ· ἐκ τούτου προέκυψεν ὅτι οἱ χριστιανοὶ συγγραφεῖς ἠναγκάσθησαν νὰ μεταχειρισθῶσιν ἰδιαίτερον τρόπον τοῦ γράφειν, ὃν τινὰ δὲν εἶχον μεταχειρισθῆ οἱ ἔθνη. Ἐνεκα τούτου ἡ κριτικὴ, ἥτις ἀναφαίνεται παρ' Εὐσεβίου, δὲν ἦτο τόσῳ συνέπεια τοῦ αὐστηροῦ καὶ σοβαροῦ πνεύματος τοῦ Πατρὸς τούτου, ὅσον τὸ ἀποτέλεσμα νέας καταστάσεως τῆς γραμματολογίας, ἣν τινὰ ὑπεχρέωθησαν ν' ἀσπασθῶσιν οἱ ἐναγκαλισθέντες τὸν χριστιανισμόν συγγραφεῖς.

Ἡ ἰδέα, ἣν τινὰ οἱ λογιώτεροι τῶν χριστιανῶν εἶχον σχηματίσῃ περὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ κόσμου, τοὺς παρεκίνησε νὰ ἐνώσωσι συμβάδια τῆς ἀρχαίας κοινωνίας πρὸς τὰ τῆς νέας δι' εὐθέος καὶ συνεχοῦς δεσμοῦ, ὅπερ τοὺς ἠνάγκαζε νὰ περιλαμβάνωσιν εἰς τὴν αὐτὴν ἀποψιν καὶ τοὺς Ἰουδαϊκοὺς χρόνους καὶ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἐντεῦθεν προέκυψεν ἡ ἐπέκτασις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, εἰς γενικώτερον κύκλον, καὶ τὸ πλείστον ἐνδιαφέρον εἰς τὰς διδασκαλίας ἢ εἰς τὰ ὕλικα

γεγονότα, ἅτινα εἶχον σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου πληρώσει τὴν ἱστορίαν. Ἐντεῦθεν ὡσαύτως μεγαλειτέρα περὶ τὴν χρονολογίαν ἀσχόλησις καὶ μέριμνα. Ἐν προγενεστέρᾳ ἐποχῇ τὸ περὶ χρονολογίας ζήτημα ὀλίγον ἀπασχόλησε τοὺς χριστιανούς, ὅτε συνέλεγον γεγονότα ὅπως μόνον στερεοποιήσωσιν ἐν τῷ θρησκευματι τὰς ψυχάς. Ἡ Ἐὐαγγελία, παρατηρεῖ πολὺ ἄρθως ὁ κ. Michel Nicolas (4), τὰ Εὐαγγέλια δὲν εἰσὶ ἱστορικαὶ συνθέσεις κατὰ τὸ κλασσικὸν εἶδος, εἰς ὃ μᾶς ἐσυνείθισαν οἱ μεγάλοι Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι ἱστορικοὶ. Εἰσὶν ἱστορίαι κατὰ τὸ Ἰουδαϊκὸν εἶδος, τούτέστιν ἱερατικὰ χρονικά . . . Ἡ χρονολογικὴ τάξις εἶναι ἀόριστος καὶ ἀσταθής, καὶ τοι εὐκόλως παρατηρεῖ τις ὅτι οἱ Εὐαγγελισταὶ ἠθέλησαν νὰ τὴν ἀκολουθήσωσι πιστῶς. Ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι νὰ καταστή τούτο καθολικὴ θρησκεία, ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία ὀφείλει ταχέως νὰ λάβῃ χαρακτῆρα καθολικῆς ἱστορίας, ὑπὸ θρησκευτικῆν ἐποψίν γραφομένης. Τοιαύτη εἶναι ἡ προσπάθεια ἣτις δεικνύεται παρὰ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἱστορικοῖς, ἀπὸ τοῦ Εὐσεβίου καὶ ἐντεῦθεν.

(Ἐπεται συνέχεια).

N. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ.

Εἰς Ἀντεράστης.

Διήγημα.

(Συνέχεια καὶ τέλος. — Ἰδε φυλ. Α΄.)

Β΄.

Κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Εὐγενίου νέα εἰμαρμένη διὰ τοὺς ἐρωτᾶς του ἀνεκκλήτο μεταξὺ τῶν ἀεργῶν νέων τοῦ Γρενόβλου, οἵτινες πάντες σχεδὸν ὠμίλου περὶ τινος Μαρσεκῶτου, υἱοῦ ἐμπόρου ἐριούχων πλουσιωτάτου, ὅστις ἐπεδείκνυτο ἦθος ποιητοῦ ἐραστοῦ, συναντῶν τὴν Μαρίαν.

Οὗτος ἐν μὲν τῷ καὶ ἐτοποθετεῖτο ὅπισθεν τῆς καθέδρας τῆς νεάνιδος, τὴν δὲ νύκτα ἐγόγγυζεν ἄσκητα ἐρωτικά πλήρη εὐαισθησίας ὑπὸ τὸν ἐξώστην τῆς παρόντων δὲ τῶν φίλων του

ὠμίλει περὶ τῆς δεσποινίδος Βριβάλ, ὡς περὶ θαύματος, τοῦ ὁποίου μόνος ἠδύνατο νὰ ἐκτιμήσῃ ἱκανῶς τὴν ἀξίαν.

Μετ' οὐ πολὺ ἤρξατο νὰ γαυριᾷ ἐν τῷ περιλαμψῷ του, ὅτε ἐνώπιόν του ἐπρόφερε τις τὸ ὄνομα τῆς Μαρίας, φέρων ἐπὶ τῶν χειλέων του μειδίαμα μυστηριώδες καὶ διὰ προπετοῦς σιγῆς ἀποκρινόμενος εἰς τὰς ἀκριτομύθους ἐρωτήσεις, αἱ ὁποῖαι τῷ ἀπηυθύνοντο.

Ὁ Ῥογῆρος οὐδὲν ἠγνόει τῶν συμβαινόντων ἐγίνωσκε δηλ. ὅτι ὁ Μαρσεκῶτος, εὐνοϊκῶς ὑποδεχόμενος ὑπὸ τοῦ Κ. Βριβάλ, προσέφερε τῇ νεάνιδι ἐπιμόνους θεραπείας.

Ἐσπέραν λοιπὸν τινὰ ἐν χορῷ ὑπὸ τῶν τοῦ Γρενόβλου σπουδαστῶν διδομένῳ τῷ τῶν Ἀξιωματικῶν σωματείῳ, ὁ Ῥογῆρος πλησιάσας τὴν Μαρίαν, ἣν εἶχεν φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ὁ πατήρ, τὴν παρεκάλεσε νὰ συγχωρεῖται.

Ἄλλὰ τί ὑπῆρξε τὸ αἶτιον τῆς προσφυλᾶξέως τῶν κατὰ τὸ διάστημα τοῦ χοροῦ;

Κρίνων τις ἐκ τοῦ ἐρυθήματος, τὸ ὁποῖον ἀνεφάνη ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς Μαρίας, ὅα ἐξήγαγε λεπτότατα συμπεράσματα.

Πρὸ τῆς προπέμφσεως τῆς συγχωρετρίας του ἀναχωρούσης, ὁ Ῥογῆρος ἔκλινε τελευταῖος πρὸς αὐτὴν καὶ τῇ εἶπε χαμηλοφώνως εἰς τὸ οὖς.

— Ὁ Μαρσεκῶτος εἶναι φιλάρεσκος! Πιστεύσατε εἰς ἐμὲ ὅστις εἶμαι φίλος τοῦ Εὐγενίου.

Μετὰ ἓνα μῆνα ὁ Ῥογῆρος εἰσήγατο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κ. Βριβάλ, διήρχετο δ' ἐκεῖ μέγα μέρος τῆς ἡμέρας καθότι ἐφάνετο σπανίως ἐν τῷ καφενεῳ, ἐν ᾧ ἔλεγον περὶ αὐτοῦ ὅτι ἐσαγηνεῦθη ὑπὸ τῶν θελγῆτρων τῆς Μαρίας ἄλλως τε καὶ ἐπεβεβαίουν ὅτι ὁ μεταξὺ τῶν δύο νέων γάμος ἦν πράγμα ἀποφασισμένον καὶ ὠρισμένον, ἀλλ' ἐμελλε νὰ γείνη μετὰ τὴν ἀρξίν τοῦ δικηγόρου Ῥεδονος, κατὰ συνέπειαν δὲ τούτων ὁ υἱὸς τοῦ τῶν ἐριούχων ἐμπόρου ἀποπεμφθεὶς ἀπὸ τοῦ Κ. Βριβάλ ἐστέναξεν ἔτι καὶ ἐν τῷ σκότει ἦν ἀπερριμμένος διότι ἐγίνωσκον ἐν Γρενόβλῳ καὶ δὲν ἀπέφευγον νὰ τῷ λέγωσιν ὅτι ὁ Ῥογῆρος δὲν ἤσταιεῦτο πάντοτε.

Ἀμπερὰν τινὰ φθινοπωρινὴν ἡμέραν βαρὺ ταχυδρομικὸν ὄχημα, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκ πηλοῦ κεκαλυμμένη ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια ἐνεδήλου τὸ μῆκος τοῦ διαστήματος, ὃ διήνυσεν, ἔστη πρὸ τοῦ οἴκου τοῦ Ῥογῆρου, ἀνὴρ δὲ νέος ἔτι,

ἀλλ' ὠχρὸς καὶ κεκμηκὸς κατέβη ἀπ' αὐτοῦ, ὅθεν, τὸν λαίμον ἔχων τεταμένον, τὰς χεῖρας ἠνωμένας, τὴν ἀπάντησιν τοῦ κτηματίου.

— Διάβολε! νεανία, πόσω σπεύδετε, ἀπῆντισεν ὁ Κ. Βριβάλ, ἀνυψῶν τὴν κεφαλὴν πρὸ μικροῦ δηλονότι διηνύσατε τέσσαρας χιλιάδας λεύγας, καταβαίνετε τοῦ ὄχηματος, τρέχετε ἐνταῦθα μετὰ τοῦ ὁδοιπορικοῦ σας ἐνδύματος, καὶ ταῦτα πάντα, ὅπως μοι ἀγγεῖλητε ὅτι ἔχετε ἑκατὸν χιλιάδας σκούδων, καὶ μοι ἐπαναζητήσητε τὴν χεῖρα τῆς Μαρίας ἄλλ' αἱ σπουδαῖαι ὑποθέσεις δὲν διαπραγματεύονται πόσω κούφως,

— Συγγνώμην, ἀπαντήσατέ μοι, ἐπεὶ πρὸς ὅ Ῥεδων, εἶπατε ὅτι ἀποδέχεσθε τὴν αἴτησίν μου, εἶπατε μίαν λέξιν. Ὡ! ἐὰν ἠδύνασθε νὰ μαντεύσητε ὅπως τὴν ἀγαπῶ!

— Δυνατὸν ν' ἀγαπάτε τὴν θυγατέρα μου, τὸ πιστεύω μάλιστα, διότι τὸ κίνημά σας δὲν μοι ἀφίνει τὴν ἐλαχίστην ἀμφιβολίαν περὶ τῶν αἰσθημάτων σας, ἀλλὰ . . .

— Ἄλλὰ . . . ἐπανελάβην ὁ Εὐγένιος, βυθίζων τὸ βλέμμα του ἐπὶ τὸ τοῦ παλαιοῦ ἐμπόρου.

— Γινώσκετε τὴν παροιμίαν ταύτην: «Ὁ ὅστις πορεύεται πρὸς θῆραν ἀπόλλυσι τὴν θέσιν του» καὶ ταύτην ἔτι «Οἱ ἀπόντες ἔχουσι πάντοτε ἀδικον.»

— Τί ἀκούω;

— Ἀφικνεῖσθε βραδύτατα, διότι ἡ χεῖρ τῆς Μαρίας διετέθη.

— Ἄ! ἀνέκραξεν ὁ ἐρωτόληπτος δικηγόρος.

Τούτ' ἔστι πᾶν ὅτι ἠδυνήθη νὰ εἶπῃ. Ἐπεσε δὲ ἐπὶ τῆς χλοερᾶς γῆς, κεραυνοβληθεὶς ὑπὸ τῆς εἰδήσεως ταύτης.

— Διάβολε! ἐπεὶ πρὸς ὅ Κ. Βριβάλ, πόσω ἡ εἰδήσις αὕτη τὸν συνεκίνησεν ἀκουσίως του ἐὰν ἐγίνωσκον . . . ἐὰν ἠδυνάμην νὰ προῖδω . . . Βεβαίως ἀνὴρ, ἔχων τριακοσίας χιλιάδας φράγκων δύναται νὰ γείνη γαμβρὸς μου εὐλογώτατα, ἀλλ' ἐν τούτοις ὁ Ῥογῆρος ἔχει πλείω τούτου.

— Ὁ Ῥογῆρος! ἀνέκραξεν ὁ Ῥεδων, ἐγερθεὶς αἰφνης καὶ προσηλώσας τοὺς ὀφθαλμούς ἐπὶ τοῦ κτηματίου, ὁ Ῥογῆρος! εἶπατε; Οὗτος λοιπὸν ὅα νυμφευθῆ τὴν Μαρίαν;

— Ἡτήσατο τὴν χεῖρα τῆς πρὸ ἐξ μηνῶν καὶ τῷ ἔδωκα τὸν λόγον μου.

— Ὡ! συμφορά! συμφορά! ἐπανελάβην ὁ Εὐγένιος, βαδίζων μεγάλοις βήμασιν ἐν τῷ στραπτῆν ἐκ λάμπειως παραδόξου περιέμενε,

Τέλος θαρρόσας εἰσδύει ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἣτις ἐγκλείει πᾶν ὅτι ἀγαπᾷ.

Οὐδεὶς ἦν ἐν ταῖς διαφόροις δωματίοις διέρχεται τὸν πρόδομον, καὶ ἀφικνεῖται εἰς τὴν θύραν τοῦ κήπου.

Ὁ φυτοκόμος, ἀκολουθῶν τὴν συνήθειάν του, ἐπλανᾶτο μεταξὺ τῶν ἀνθέων, αἶρων τοὺς ἀμαρᾶντους, καταπατῶν τοὺς σεσίλους καὶ μένων ἐκστατικὸς ἀπέναντι τῆς καλλονῆς τῶν ἀλλοδαπῶν φυτῶν του.

— Κύριε Βριβάλ! ἔκραξεν ὁ δικηγόρος μακρόθεν, ἅμα παρατηρήσας τὸν πατέρα τῆς Μαρίας.

— Κύριε Ῥεδων ἀντέκραξεν ὁ κτηματίας, ἀναγνωρίζων τὸν δικηγόρον, τί τρέχει;

— Ναι, ἐγὼ εἶμαι, ἔσπευσε νὰ εἶπῃ ὁ Εὐγένιος, διακόπτων αὐτόν. Κύριε Βριβάλ, ἐξηκολούθησε χωρὶς νὰ τῷ δώσῃ τὸν καιρὸν νὰ ἐρωτήσῃ περὶ εἰδήσεων, θέλετε ὡς γαμβρὸν ἀνδρα, ἔχοντα περιουσίαν ἴσην τῇ ὑμετέρᾳ; αἱ λοιπὸν! ἰδοὺ ἐγὼ πλούσιος ἦδη, πλούσιος, ἔχων τριακοσίας χιλιάδας φράγκων, καὶ αἰτῶν ἔτι τὴν χεῖρα τῆς Μαρίας.

— Παρὰ τῷ Βριβάλ; ἐπανελάβην ὁ Εὐγένιος, ἔχει καλῶς μὴ ταράττεσθε, διότι τρέχω παρ' αὐτῷ.

Μετ' οὐ πολὺ παρετήρησε τὴν θύραν τῆς Μαρίας, καὶ ἡ καρδία του ἐπαλλε ζωηρῶς ἀπαν δὲ τὸ σῶμά του ἔτρεμεν ἐκ τῆς βίας τῶν αἰσθημάτων, τὰ ὁποῖα ἀρτίως τὸν προσέβαλλον συγχρόνως, ὡς καθ' ἣν ἡμέραν ὁ Κ. Βριβάλ τῷ ἠρνήθη τὴν χεῖρα τῆς θυγατρὸς του, αἱ δὲ κινήμαί του ἐκάμπτοντο ὑπὸ τὸ βάρος του, δι' ὃ δὲν ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ.

Ἄλλὰ νῦν ἡ εὐδαιμονία τῷ ἀφῆρει τὰς δυνάμεις.

Τέλος θαρρόσας εἰσδύει ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἣτις ἐγκλείει πᾶν ὅτι ἀγαπᾷ.

Οὐδεὶς ἦν ἐν ταῖς διαφόροις δωματίοις διέρχεται τὸν πρόδομον, καὶ ἀφικνεῖται εἰς τὴν θύραν τοῦ κήπου.

Ὁ φυτοκόμος, ἀκολουθῶν τὴν συνήθειάν του, ἐπλανᾶτο μεταξὺ τῶν ἀνθέων, αἶρων τοὺς ἀμαρᾶντους, καταπατῶν τοὺς σεσίλους καὶ μένων ἐκστατικὸς ἀπέναντι τῆς καλλονῆς τῶν ἀλλοδαπῶν φυτῶν του.

— Κύριε Βριβάλ! ἔκραξεν ὁ δικηγόρος μακρόθεν, ἅμα παρατηρήσας τὸν πατέρα τῆς Μαρίας.

— Κύριε Ῥεδων ἀντέκραξεν ὁ κτηματίας, ἀναγνωρίζων τὸν δικηγόρον, τί τρέχει;

— Ναι, ἐγὼ εἶμαι, ἔσπευσε νὰ εἶπῃ ὁ Εὐγένιος, διακόπτων αὐτόν. Κύριε Βριβάλ, ἐξηκολούθησε χωρὶς νὰ τῷ δώσῃ τὸν καιρὸν νὰ ἐρωτήσῃ περὶ εἰδήσεων, θέλετε ὡς γαμβρὸν ἀνδρα, ἔχοντα περιουσίαν ἴσην τῇ ὑμετέρᾳ; αἱ λοιπὸν! ἰδοὺ ἐγὼ πλούσιος ἦδη, πλούσιος, ἔχων τριακοσίας χιλιάδας φράγκων, καὶ αἰτῶν ἔτι τὴν χεῖρα τῆς Μαρίας.

— Παρὰ τῷ Βριβάλ; ἐπανελάβην ὁ Εὐγένιος, ἔχει καλῶς μὴ ταράττεσθε, διότι τρέχω παρ' αὐτῷ.

Μετ' οὐ πολὺ παρετήρησε τὴν θύραν τῆς Μαρίας, καὶ ἡ καρδία του ἐπαλλε ζωηρῶς ἀπαν δὲ τὸ σῶμά του ἔτρεμεν ἐκ τῆς βίας τῶν αἰσθημάτων, τὰ ὁποῖα ἀρτίως τὸν προσέβαλλον συγχρόνως, ὡς καθ' ἣν ἡμέραν ὁ Κ. Βριβάλ τῷ ἠρνήθη τὴν χεῖρα τῆς θυγατρὸς του, αἱ δὲ κινήμαί του ἐκάμπτοντο ὑπὸ τὸ βάρος του, δι' ὃ δὲν ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ.

Ἄλλὰ νῦν ἡ εὐδαιμονία τῷ ἀφῆρει τὰς δυνάμεις.

Τέλος θαρρόσας εἰσδύει ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἣτις ἐγκλείει πᾶν ὅτι ἀγαπᾷ.

Οὐδεὶς ἦν ἐν ταῖς διαφόροις δωματίοις διέρχεται τὸν πρόδομον, καὶ ἀφικνεῖται εἰς τὴν θύραν τοῦ κήπου.

Ὁ φυτοκόμος, ἀκολουθῶν τὴν συνήθειάν του, ἐπλανᾶτο μεταξὺ τῶν ἀνθέων, αἶρων τοὺς ἀμαρᾶντους, καταπατῶν τοὺς σεσίλους καὶ μένων ἐκστατικὸς ἀπέναντι τῆς καλλονῆς τῶν ἀλλοδαπῶν φυτῶν του.

— Κύριε Βριβάλ! ἔκραξεν ὁ δικηγόρος μακρόθεν, ἅμα παρατηρήσας τὸν πατέρα τῆς Μαρίας.

— Κύριε Ῥεδων ἀντέκραξεν ὁ κτηματίας, ἀναγνωρίζων τὸν δικηγόρον, τί τρέχει;

— Ναι, ἐγὼ εἶμαι, ἔσπευσε νὰ εἶπῃ ὁ Εὐγένιος, διακόπτων αὐτόν. Κύριε Βριβάλ, ἐξηκολούθησε χωρὶς νὰ τῷ δώσῃ τὸν καιρὸν νὰ ἐρωτήσῃ περὶ εἰδήσεων, θέλετε ὡς γαμβρὸν ἀνδρα, ἔχοντα περιουσίαν ἴσην τῇ ὑμετέρᾳ; αἱ λοιπὸν! ἰδοὺ ἐγὼ πλούσιος ἦδη, πλούσιος, ἔχων τριακοσίας χιλιάδας φράγκων, καὶ αἰτῶν ἔτι τὴν χεῖρα τῆς Μαρίας.

κήψω· οὗτος λοιπὸν μοὶ ἀφαιρεῖ ἐκείνην τὴν ὀποῖαν ἀγαπῶ, οὗτος, ὁ φίλος μου, πρὸς δὲ τὸ ἐνεπιστεύθη μυστικὸν τῆς καρδίας μου;

Ὁ Κ. Βριβάλ ἴστατο ἀφῶνος ἐνώπιον τῆς ἀπελιπσίας ταύτης, διότι ἤσθάνετο ὅτι δὲν τῷ ἦν δυνατόν διὰ φιλανθρώπου τινὸς λόγου νὰ ἐπουλώσῃ τὴν πληγὴν, ἣτις ἠνοίγετο. Ὁ ἀνθρώπος οὗτος παρ' ᾧ ὁ ἐμπορικὸς ἐγωϊσμὸς εἶχε σβέσει πᾶν εὐγενὲς αἶσθημα, ὁ περιωρισμένων ιδεῶν γέρον οὗτος κατελάμβανεν ἐν τούτοις τὸ ἀπειρον τῆς θλίψεως. Καὶ τοῦτο διότι ὑπάρχει γλώσσά τις, τὴν ὀποῖαν ἡ καρδία μαντεύει ἀπόνως, πανταχοῦ καὶ πάντοτε, αὕτη δὲ εἶναι ἡ γλώσσα τῆς καρδίας.

Ἡκολούθει μετ' οἴκτου τρυφεροῦ ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ Εὐγενίου τὰ τρομερὰ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα συνέτριβον τὴν ἐνεργὴν ταύτην ψυχὴν, τὸ δὲ συμπαθὲς βλέμμα του ἀνεζήτει τὸ τοῦ δικηγόρου, ὅτε αἴφνης ἐκεῖνος συνέλαβεν ἀπόφασιν βιαίαν. Ἡ αἰφνίδιος αὕτη μεταβολή, ἣτις εἶχε συνταράξει σὺμπασαν τὴν ὑπαρξίν του, εἶδεν εἰς τοὺς χαρακτῆρας του ἐκφρασῆν ὀλεθρίαν, ἡ ὁποία ἠνάγκασε τὸν γέροντα νὰ ὀπισθοδρομήσῃ.

— Πρὸς Θεοῦ! τί μέλλετε νὰ πράξετε; ἀνέκραξεν οὗτος, συνάπτων τὰς χεῖρας.

— Νὰ ἐκδικήσω ἑμαυτὸν ἢ ν' ἀποθάνω, ἀπήντησεν ὁ Ρέδων.

Παρευθὺς διήλθε τὸν κήπον, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ κτηματίου, ἔχοντας μορφὴν ὅπως τεταραγμένην, καὶ ἀφίκετο εἰς τὴν αἴθουσαν.

Κατέναντι τοῦ μέρους τούτου ὑπῆρχε μικρὸν σπουδαστήριον, συνεσκευασμένον ἐν εἰδει κοιτωνίου, ἐν ᾧ ἐτύγγανον ὅτε Ῥογήρος καὶ ἡ Μαρία. Καὶ ἡ μὲν νεανίς ἐσχεδίαζε θελκτικὴν τινα ῥωπογραφίαν, ὁ δὲ Ῥογήρος, κεκλιμένος ὀπισθὲν τῆς, τῇ εἶδιδε συμβουλὰς σοφάς. — Ἡ ἀπασχόλησις τοῦ νοῦ τοῦ Εὐγενίου διερχομένου, ἠδύνατο μόνον νὰ ἐξηγήσῃ πῶς δὲν παρητήρησεν οὗτος τὸ σπουδάζον τοῦτο σύμπλεγμα.

Ὁ δικηγόρος κατηυθύνθη πρὸς τὸ κοιτώνιον.

— Μὴ εἰσέρχεσθε, ἀνέκραξεν ὁ Κ. Βριβάλ διὰ φωνῆς ἠλλοιωμένης.

Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἰκνηματίας ἀπήγγελλε τοὺς λόγους τούτους, ὁ Εὐγένιος, ὄρθιος ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ τῆς θύρας, ἤγγιζε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ Ῥογήρου, ὅστις στραφεὶς ἐκβάλλει κραυγὴν καὶ ὁρμᾷ ἵνα ῥιφθῇ εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ δικηγόρου, ἡ δὲ Μαρία καὶ ἐκείνη θέλει νὰ ἐγερθῇ, ἀλλὰ ἐκπλαγεῖσα ἐκ τῆς ἀ-

προσδοκίῃ ταύτης ἐμφανίσεως ἐπαναπίπτει ἐπὶ τῆς καθέδρας τῆς.

— Εὐγένιε! φίλε μου! ἔκραξεν ὁ Ῥογήρος, ὀρμῶν ἵνα ἐναγκαλισθῇ τὸν Ρέδωνα· ἀλλ' ὁ δικηγόρος τὸν ἀπόθηνεν ἀποτόμως ἀτενίζων αὐτὸν δι' ὀφθαλμῶν, ἀπαστραπτόντων ὑπὸ τοῦ μίσους καὶ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἐκδικήσεως.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, ὁ Κ. Βριβάλ ἀφίκνετο εἰς τὸν τόπον τῆς σκηνῆς, φοβούμενος δυστύχημά τι, δι' ἃ ἐτέθη μεταξὺ τῶν δύο νέων.

— Κύριε, εἶπε τέλος ὁ Ρέδων, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν ἀρχαῖον τοῦ φίλου ἀλλὰ διὰ φωνῆς ἐντόνου καὶ ἀταράχου, δὲν ὑπάρχει πλέον μεταξὺ ἡμῶν Εὐγένιος οὔτε Ῥογήρος (εἶναι παράδοξον ὅτι μέλλετε νὰ μάθητε διὰ στόματός μου). ὑπολείπονται δὲ Κ. Κάντελμος καὶ Κ. Ρέδων· ὁ Κ. Ρέδων ἔχει νὰ δώσῃ λογαριασμοὺς τινὰς τῷ Καντέλμῳ. . . . Ἐυαρεστεῖται νὰ ἐξέλθῃ καὶ νὰ πορευθῇ παρ' αὐτῷ; Εἶμι ὑπὸ τὰς διαταγὰς του.

Ὁ Κ. Βριβάλ κατελάμβανε καλῶς ὅτι ἡ γαλήνη τοῦ δικηγόρου ἦν μόνον κατὰ τὸ φαινόμενον, καὶ ὅτι ὑπεκρύπτετο ὑπ' αὐτὴν σχεδὸν τι ἀπαίσιον, ἐφ' ᾧ πάσας μετεχειρίσθη τὰς δυνάμεις του, ἵνα ἐμποδίσῃ τὸν μέλλοντα γαμβρὸν του νὰ ἐξέλθῃ, ἀλλ' ὁ Ῥογήρος, ἀφοῦ ἀντήλλαξε βλέμμα ἀγγίχον μετὰ τῆς Μαρίας, ἔλαβε τὸν πλόν του καὶ ἐχώρησε πρὸς τὴν θύραν.

Τὸ βλέμμα τῶν δύο ἐραστῶν εἰσέδου μέχρι τῶν ἀδύτων τῆς ψυχῆς τοῦ Εὐγενίου, διήγειρε δ' ἐν αὐτῷ ὅλα τὰ κακὰ πάθη, τὰ ὁποῖα καθιστῶσι τὸν ἀνθρώπον δούλον τοῦ ἄδου. Τὸ αἶμα ἐκάχλαζεν ἐν ταῖς ἀρτηρίαις τοῦ ζηλοτύπου, αἱ φλέβες τοῦ μετώπου του ἐξωγαυῶντο, ὁ σφιγμὸς του ἔπαλλε μετὰ τρομακτικῆς ταχύτητος.

Ἄλλ' ὅμως ἐκρατήθη· τοσοῦτον εἶχε κράτος ἐφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἡ φωνὴ του εἶχε θρηνώδη τόνον, ὅτε πρὸ τῆς ἀποχωρήσεώς του εἶπε τῇ Μαρίᾳ.

— Δὲν σὰς αἰτιῶμαι, δεσποινίς, διότι ἡ καρδία σας εἶναι ἀγαθὴ καὶ εὐαίσθητος· ἐπρωδῶσατε τοὺς ὄρκους σας, διότι εἶσθαι ἀσθενής, ὡς ὅλαι αἱ γυναῖκες· ἀλλ' ἐν τούτοις προὔξηνσατε τὴν δυστυχίαν ἀνδρός, ὅστις σὰς ἠγάπα, ὡς δὲν ἀγαπᾷ τι πλέον ἐπὶ τῆς γῆς, ἠδύνασθε ἠδύνασθε ἀρὰ γε νὰ μὴ ἔχητε τύψιν συνειδόμενος;

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν κατανοκτικῶν τούτων λόγων ἡ νεανίς ἐποίησε κίνημά τι ὡς διὰ ἔχω χρεῖαν ἱκανοποιήσεως, ἀλλ' ἱκανοποιήσεως νὰ ῥιφθῇ εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ρέδωνος, ἀλλὰ βλέμμα τοῦ Ῥογήρου τὴν προσήλωσεν εἰς τὴν θέσιν τῆς.

— Ἴδου ἐγὼ ἔτοιμος εἶπεν ὁ Κάντελμος.

— Καγὼ ἐπίσης, ἀπήντησεν ὁ Εὐγένιος.

Οἱ δύο νεανίαι ἐξῆλθον τῆς οἰκίας τοῦ Κ. Βριβάλ, διήλθον τὴν πόλιν χωρὶς ν' ἀνταλλάξωσι λόγον καὶ ἀφίκοντο εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ῥογήρου.

Τότε ὁ δικηγόρος ἐξέβαλεν ἐκ χαρτοφυλακίου πλήρους μέχρι χειλέων δέσμη χαρτίων, τὰ ὁποῖα ἔθηκεν ἐπὶ τῆς τραπέζης.

— Ἐλαβον δύο ἑκατομύρια πεντακοσίας χιλιάδας φράγκων, εἶπε διὰ φωνῆς ἀταράχου, ἀλλ' ἠνχηκάσθη ν' ἀφήσῃ ἐν Βαταυῖα διακοσίας ἐβδομήκοντα χιλιάδας δι' ἔξοδα ἐγγράφων ἐνώπιον τῶν ἀστυκῶν ἀρχῶν, ποσότητα πληρωθεῖσαν ἐκ τοῦ θησαυροῦ, καὶ ὑπόλοιπον φιλοδωρημάτων πρὸς τοὺς ἀναριθμήτους ἐπιστάτας τοῦ θεοῦ σας, ἰδοὺ δὲ καὶ αἱ ἐξοφλήσεις. Ἐδαπάνησα πρὸς τούτοις τριάκοντα χιλιάδας φράγκων διὰ τὸ ταξίδιον καὶ τὴν διετὴ ἐν τῇ τῆς Ἰάκας νήσῳ διαμονήν μου· τὸ ὅλον δὲ τῶν δαπανῶν τούτων, συμποσούμενον εἰς τριακοσίας χιλιάδας φράγκων, πρέπει νὰ ἐκπέσῃτε τῆς ὅλης ποσότητος.

ὑπολείπονται λοιπὸν δύο ἑκατομύρια καὶ διακόσiai χιλιάδες φράγκων, αἵτινες εἶναι ἐμπροσθέν σας εἰς διαφόρους συναλλαγματικὰς ἐπὶ τῶν τραπέζων Ἀμστερδάμης, Παρισίων καὶ Λονδίνου. Ἐξετάσατε τὴν γνησιότητά των.

— Ἀκριβῶς! τὰ πάντα ἐν τάξει, ἀπήντησεν ὁ Ῥογήρος. ὑπολείπεται δὲ μόνον, ἀφοῦ σὰς εὐχαριστήσω, νὰ ἀριθμήσω τριακοσίας χιλιάδας φράγκων, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουσιν ὑμῖν.

— Φυλάξατε! φυλάξατε τὸ χρυσίον σας, ἐπεὶ πέν ὁ Εὐγένιος, ἀπῶθῃν τὰ ὑπὸ τοῦ εὐτυχοῦς κληρονόμου προσφερόμενα αὐτῷ γραμμᾶτια· δὲν ἔχω πρὸς τι νὰ μεταχειρισθῶ τὴν περιουσίαν ταύτην, ἣτις τιμᾶται διὰ τῆς εὐτυχίας μου· δὲν ἔχω πλέον χρεῖαν αὐτῆς, ἀφοῦ ἡ Μαρία ἀπέλετο δι' ἐμέ.

Νῦν, Κύριε Κάντελμε, νῦν, ὅτε ἐξεπλήρωσα ἦν μοι ἐνεπιστεύθη ἐντολήν, θὰ σὰς εἶπω ὅτι εἶσθε καὶ ὅτι ἀναμένω ἀφ' ὑμῶν.

Εἶσθε ἄνθρωπος ἄπιστος, ἀκούετε; ὑπουργὸς καὶ ἄτιμος, κατεχράσθητε τὸ ἱερώτερον τῶν σθημάτων, κατεπατήσατε τὴν φιλίαν, ἡ ὁποῖα

ἦν ἡμᾶς, ὅπως μοὶ ἀρπάσθητε ἣν ἀγαπῶ· δι' ἔχω χρεῖαν ἱκανοποιήσεως, ἀλλ' ἱκανοποιήσεως φωνικῆς· εἰς ἐξ ἡμῶν τῶν δύο εἶναι περιττὸς ἐπὶ τῆς γῆς, θὰ γείνητε δὲ σύζυγος τῆς Μαρίας, μόνον ἀφοῦ ἀπολέσω καὶ τὴν ὑστάτην τοῦ αἵματός μου βανίδα.

— Μονομαχίαν θανάσιμον μοὶ προτείνετε λοιπὸν; ἀπήντησεν ὁ Ῥογήρος χωρὶς νὰ συγκινηθῇ.

— Δὲν ἠκούσατε;

— Πολὺ καλὰ! αἰτῶ ὅθεν μόνον τὸν χρόνον πρὸς διάταξιν τῶν ὑποθέσεών μου, αὔριον δὲ ἔσομαι ὑπὸ τὰς διαταγὰς σας. . . ἐὰν ἐν τούτοις ἀπεφασίσαιτε ἀνεκκλήτως νὰ λαμοτομηθῆτε μετ' ἐμοῦ, προσέθηκε διὰ τόνου ἐλαφρῶς σκωπτικοῦ, . . .

— Κύριε Κάντελμε, ἀνέκραξεν ὁ Ρέδων ἐν τῷ παροξυσμῷ τῆς λύσεως του, εἶσθε ἀναδρῶς! Τὰ βλέφαρα τοῦ Ῥογήρου συνεστάλησαν αἴφνης, ὁ μύσταξ του ἠνωρθώθη, ἀλλὰ τοῦτο μόνον. Δὲν ἐκινήθη δὲ παντάπασι, ὅπως ὁρμήσῃ κατὰ τοῦ δικηγόρου, ὅστις πρὸ ὀλίγου τὸν ὕβριζε.

— Τὴν ἐσπέραν ταύτην, κύριε, εἶπε ψυχρῶς τῷ ἀντεραστῇ του, οἱ μάρτυρές μου θὰ ἔλθωσι παρ' ὑμῖν, αὔριον δὲ τὴν πρωΐαν θὰ συναντηθῶμεν εἰς τὸν ὑπ' αὐτῶν ὀρισθησόμενον τόπον.

— Εἶναι μονομαχία μέχρι θανάτου, σκέφθητε καλῶς, ὑπέλαβεν ὁ Εὐγένιος πρὶν ἢ ἀποχωρήσῃ.

— Μονομαχία μέχρι θανάτου; ἔστω! ἀπεκρίθη ὁ Ῥογήρος μετὰ τῆς αὐτῆς ἀπαθείας.

Τὴν ἐπαύριον ὁ Ρέδων ἀνέβαινεν ἐπὶ δίφρου μετὰ τῶν δύο μαρτύρων του καὶ ἐξήρχετο τοῦ Κρένδβλου, διευθυνόμενος πρὸς τὸν τῆς συναντήσεως τόπον. Μαντεύει δ' ἕκαστος ὁποῖοι ἦσαν οἱ στοχασμοί, οἵτινες ἀρτίως προσέβαλλον τὸν δυστυχῆ δικηγόρον· ἢ εἰς τὰ δεινὰ τοῦ πλησίον τοσοῦτον εὐαίσθητος καρδία του κατέστη αἴφνης θηριάδης καὶ ἀνοικτίρμων, δι' ἃ ἐδίψα αἵματος τοῦ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ὡς ἀδελφοῦ του θεωρουμένου.

Ὁ ἵππος ἔστη πρὸ ἐξοχικῆς οἰκίας, ἀνηκούσης τῷ ἐτέρῳ τῶν τοῦ Καντέλμου μαρτύρων.

— Ὁ Εὐγένιος πρὶν ἢ ἐξέλθῃ τῆς ἀμάξης, στραφεὶς πρὸς τοὺς μάρτυράς του,

— Πρὸ πάντων μὴ λόγους ἀνωφελεῖς, τοῖς εἶπε, καθότι συμβιβασμὸς τις εἶν' ἀδύνατος.

Οὐδεὶς ἤλθε ἵνα προῦπαντήσῃ αὐτοῦ· ἦν δ' ὁ Ρέδων ὁ πρῶτος ἀφίχθεις· ἠκολούθησεν ὁ

θεν τούς φίλους του ἐν μεγάλη τινι αἰθούσῃ, ἦν εὔρον ἠνεωγμένην, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ὑψοῦτο τράπεζα πλήρης τῶν ἐξαιρετικωτέρων βρωμάτων.

Καθ' ἣν στιγμήν ἕκαστος ἔμενον ἐκστατικὸς ἐνώπιον τῆς γαστρονομικῆς ταύτης παραθέσεως, θύρατις ἠνεώχθη, ὁ δὲ Ῥογῆρος, μειδίαμα ἔχων ἐπὶ τῶν χειλέων, ἐχώρησε πρὸς τὸν ἀντεραστὴν του, προσφέρον τὴν χεῖρα θελητικῆ τινι νεάνιδι, κρατούση τούς ὀφθαλμούς σεμνῶς τεταπεινωμένους πρὸς τὴν γῆν ἦτο δ' αὐτὴ ἡ Μαρία, μεθ' ἣν ἤρχετο ὁ Κ. Βριβάλ.

— Τί βλέπω! ἀνέκραξεν ὁ Εὐγένιος, τὸν ὁποῖον ἡ ἐκπληξίς προσήλου εἰς τὴν θέσιν του.

— Βλέπεις, ἀγαπητέ μου δικηγόρε, μετὰ τῆς γυναικός, ἥτις σ' ἀγαπᾷ, τὸν οὐδέποτε παύσαντα τοῦ νὰ ἦναι φίλος σου. Δύο δὲ λέξεις θὰ σοὶ ἐξηγήσωσι τὴν ἀπάτην, ἧς ὑπῆρξες παίγιον μεθ' ὅλου τοῦ Κρενόβλου.

Κατὰ τὴν ἀπουσίαν σου αὐτὰρεσκῶς τις ὀνόματι Μαρσεκῶτος ἤθελε νὰ σοὶ ἀρπάσῃ τὴν κατέχουσαν τὸν ἔρωτά σου, καὶ ἤδη ὁ Κ. Βριβάλ τῷ ἐπέτρεψεν ἐλευθερὰν τὴν εἰσοδὸν τῆς οἰκίας του, γάμος δὲ τις καθίστατο πιθανός. Μοὶ παρήγγειλες, ἀληθῶς, πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς σου νὰ διατρυπήσω πάντας τοὺς πειραθισμένους νὰ ἀπευθύνωσι τοὺς πόθους των πρὸς τὸ ἀντικείμενον τῶν στοχασμῶν σου· ἀλλ' αἰσθάνεσαι πόσῳ τὸ μέσον τοῦτο ἦν ἀκατόρθωτον· δι' ὃ ἐπαρουσιάσθην πάντῃ ἀναισχύντως ὡς ἀντιποιοῦμενος τὴν χεῖρά της, συνενοχόν μου ἔχων τὴν δεσποινίδα, ἧς ὁ πατήρ ἠγνόει τὰ πάντα· τοιοῦτοτρόπως δὲ ἀπεμάκρυνα τοὺς ἀντιζήλους σου. Χθὲς λοιπὸν ἔλαβε πέρας ἡ προσποίησίς μου, ἀλλὰ με παρεκάλεσαν νὰ πειραθῶ τῶν αἰσθημάτων σου, ἰδοὺ δὲ τὸ αἴτιον τῆς ἀποδοχῆς τοῦ προσκλητηρίου σου.

Πρὸ τῆς ἐνταῦθα ἀφίξέως μας ὠμολόγησα τῷ Κ. Βριβάλ τὴν πανουργίαν μας, ὅστις με συνεχώρησε· ἤδη λοιπὸν μέλλεις νὰ δεχθῆς ἐκ τοῦ στόματός της τὴν διαβεβαίωσιν τῆς εὐτυχίας σου. Τώρα, ἐὰν θέλῃς ἀφεύκτως νὰ κτυπήθῃς μετ' ἐμοῦ, ἔχει καλῶς, διότι εἰμὶ ὑπὸ τὰς διαταγὰς σου.

Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνακοινώσεως τοῦ Καντέλμου, ὁ Εὐγένιος, ἕρμαιον διαφόρων συγκινήσεων, πληρουσάν τὴν ψυχὴν του, ἔφερεν ἀλληλοδιαδόχως τὰ βλέμματά του πρὸς τοὺς θεατὰς τῆς σκηνῆς ταύτης. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνόμισεν ὅτι ἦτο παίγιον ὄνειρου, εἶτα δὲ,

βεβαίως ὅτι ὠνειρεύετο, ἀφῆκε τὴν καρδίαν του νὰ φαίδρυνθῇ ἐκ χαρᾶς.

Ὅτε λοιπὸν ὁ Ῥογῆρος ἐπέρανεν τὸν λόγον, ἐρρίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας του, εἶτα δ' ἔδραμε εἰς τὰς τοῦ Κ. Βριβάλ, χωρὶς ν' ἀπαγγεῖλη ἄλλους λόγους, πλὴν τῶν δύο τούτων ἐκφωνήσεων.

— Ἄ! φίλε μου! Ἄ! Κύριε!

Τῷ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐκφράσῃ ἄλλως ὅ, τι συνέβαιεν ἐν αὐτῷ.

Ἀφίχθεις δὲ πρὸ τῆς Μαρίας ἐγονυπέτησε καὶ δύο θαλερὰ δάκρυα ἐδραπέτευσαν ἀπὸ τῶν βλεφάρων του.

— Ἄγωμεν, εἶπεν ὁ γέρον κτηματίας, ἦτο γεγραμμένον, νὰ ὑπανδρεύσω τὴν θυγατέρα μου με δικηγόρον. — Τέκνα μου ἔστε εὐτυχῆ! προσέθηκε, τιθέμενος τὴν χεῖρα τῆς νεάνιδος ἐν τῇ τοῦ Εὐγενίου.

— Καὶ τώρα, ἐπαῖπεν ὁ Ῥογῆρος, εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ πίνωμεν εἰς ὑγίειαν τῶν δύο συζύγων.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ).

A. ΚΛΕΩΠΑΣ.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΠΑΡΑΔΟΞΑ.

Σωματικαὶ ἐλλείψεις ἐπισήμων τινῶν προσώπων.

(Συνέχεια. — Ἰδε φυλ. Β'.)

Ὁ ἄγγλος Hay συγγραφεὺς πραγματείας ἐπὶ τῆς δυσμορφίας δημοσιευθείσης ἐν ἔτει 1754 ἐκφράζεται ὡς ἑξῆς. «Ἡ σωματικὴ δυσμορφία εἶναι σπανιωτάτη. Ἐπὶ τῶν 158 ἐγγενῶν τῶν ἀποτελούντων τὴν Βουλὴν τῶν κοινοτήτων μόνος ἐγὼ ἔχω νὰ παραπονεθῶ διὰ τὴν μορφήν μου. Εὐχαριστῶ τοὺς εὐγενεῖς ἐμοῦ συναδέλφους, ὅτι οὐδέποτε ὑπέμνησάν τι κατὰ τοῦ προσώπου μου, ἐλπίζω δὲ ὅτι οὐδέποτε θὰ λάβωσιν ἀφορμὴν νὰ ὁμιλήσωσι περὶ τῆς διαγωγῆς μου.

Ἰδοὺ ὀπισθοχωροῦντες μέχρι τοῦ 14ου αἰῶνος, τὰ πρόσωπα, ὧν τὸ ἄσχημον καὶ δυσμορφον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν συγχρόνων, εἶναι ἄξιον μνησῆς. Δύναται τις νὰ ἴδῃ τὴν δυσειδῆ

αὐτῆς εἰκόνα εἰς τὴν στοὰν τῶν Βερσαλλιῶν. Λεόντιος Πιλᾶτος ἔλλην σοφὸς τοῦ 14ου αἰῶνος. Τρεμουλ φίλος τῆς κ. Σεβινύ. Ἡ περιφημὸς Βουρινιὸν, ἡ θεὸληπτος (visionnaire), Σαιντ Μαρτὲν φιλόλογος γάλλος τοῦ 17ου αἰῶνος, ἡ δεσποινὶς Σκούδερι, ἡ Δανχέτ, Δελίλλ, Φλοριὰν, Γίββων, Κόφευ συγγραφεὺς ἀγγλος ἀποθανὼν ἐν ἔτει 1745, ὁ Βουλανζὲ συγγραφεὺς τῆς Antiquité dévoilée, ὁ Χωβελέν ὁ πολέμιος τῶν Ἰησοῦιτῶν, ὁ γαστρονόμος Γριμὼδ Ῥεϋνιέρ, Λιγκέτ, Μιραβὼ, Δαντὼν, Γράσσι ιστορικὸς καὶ ποιητὴς ἐκ Πεδεμοντίου τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ τέλος ὁ περιβόητος κωμωδὸς ἀγγλος Ματθίας καὶ ὁ ἀντιζήλος αὐτοῦ κατὰ τὴν δόξαν Λεκαῖν, ἀμφότεροι ἐξίσου δυσειδεῖς.

Ἡ ἀσχημία τοῦ Πελισσὸν κατέστη παροιμιώδης. Κυρία τις ποτε τὸν παρεκάλεσε νὰ σταθῇ ἐνώπιον ζωγράφου εἰς τὸν ὁποῖον παρήγγειλε εἰκόνα τοῦ διαβόλου. Περὶ τῆς ὑπερβολικῆς δ' αὐτοῦ ἀσχημίας ἀναφέρεται καὶ τὸ ἑξῆς ὅτι ὅταν ἐδίσταζον νὰ προτείνωσιν ὡς πνευματικὸν εἰς τὸν δοῦκα τῆς Βουργωνίας τὸν ἰησοῦιτην Μαρτινὼ, ἄνθρωπον εἰδεχθεστάτης μορφῆς, «Μπα! ἀπήντησεν ὁ πρίγκηψ, οὐδὲν δύναται νὰ ταράξῃ ἐκείνον ὅστις εἶδε τὸν Πελισσὸν».

Ὁ ἠθικολόγος Βωθενάρδος τοσοῦτον ἠλλοιώθη τὸ πρόσωπον ὑπὸ εὐλογίας, ὥστε δὲν ἐτόλμα νὰ ἐξέλθῃ δημοσίᾳ, καὶ εἰς ταύτην τὴν ἀποχώρησίν του ὀφείλονται τὰ σπουδαῖα αὐτοῦ συγγράμματα. Ὁ Δεβριῶ συγγραφεὺς οὐχὶ δόκιμος, ἐξ ἀσθενείας κατέστη οὕτω δυσειδής, ὥστε δὲν ἐτόλμησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Γαλλίαν ἀλλ' ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἄγνοοῦμεν ἀν' ἡ αὐτῇ ἀφορμῇ ἐβίασε τὸν Πρωσσὸν φυσιολόγον Ἰλσεμπιργ ἀποθανόντα ἐν ἔτει 1824, ν' ἀπέλθῃ εἰς Μαδαγασκάραν, ἧς οἱ αὐτόχθονες, καλοὶ ὡς φαίνεται ἐκτιμηταὶ τῆς φυσικῆς καλλονῆς τῶν Εὐρωπαίων, τὸν ἐπώνμασαν βορουντοῦλ δηλ. φρίκην. Εἶχε χρῶμα λευκοτάτον, τρίχας δὲ καὶ ὄφρεις ξανθὰς καὶ τὴν περὶ τὰς βλεφαρίδας μεμβράνην ἐρυθράν, ὥστε ὁμοιάζε πρὸς τὴν εἰκόνα πτηνοῦ τινος τῆς νυκτός.

Ὁ Βέκκερ, συγγραφεὺς γερμανὸς, εἰδεχθὺς μορφῆς ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ le Monde enchanté ἠρνῆθη τὴν ὑπαρξίν τοῦ διαβόλου· τοῦτο δ' ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Μονναί νὰ γράψῃ κατ' αὐτοῦ τοὺς ἐξῆς δηκτικὸς στίχους.

Τὴν δύναμιν τοῦ Σατανᾶ
Βέκκερ, κατέστρεψες· καλᾶ.

Ἄλλ' ἔτι μένει ἕνα :

Τὸ πρόσωπόν σου ν' ἀλλαχθῇ

Ὅπως μᾶς λείψῃ κ' ἡ μορφή.

Ὁ μεταφραστὴς τῶν Μεταμορφώσεων τοῦ Ὄβιδίου Σαιντ-Δαριῶ, γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα Σαιντ-Ἄνζ, ἀξιοσημειώτου ἀσχημίας, ἦν ἐπηύξατο τὸ χαῖνον αὐτοῦ στόμα, τὸ πελώριον ἀνάστημα καὶ τὸ εἶδος τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς του, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποσφύγη τοὺς σαρκασμοὺς, οὗς ἄλλως τε καὶ ἐδικαιολόγουν αἱ γελοῖαι αὐτοῦ περὶ τὴν φιλολογοῖαν ἀξιιώσεις· διὰ τοῦτο ὅτε ἐξέδωκε τὴν μετάφρασίν του ἐδημοσίευσαν κατ' αὐτοῦ στίχους σατυρικὸς, ὧν ἡ ἔννοια ἡ ἑξῆς. Ἐτόλμησεν ὁ Ὄβιδιος νὰ διηγῆται πῶς, καὶ δι' ὁποίων μεταμορφώσεων ὁ Ὀλύμπιος ἐξηπάτα τὰς θράκας, τὰς ὁποίας ἤθελε νὰ δαμάσῃ. Ὁ Ζεὺς ἕμῃς σήμερον ἐδικαιούμενος τὸν ἀνέστησεν ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ Σαιντ-Ἄνζ.

Ὁ Σκάρων ἀφῆκεν ἡμῖν αὐτόγραφον τὴν ἐξῆς περιγραφὴν τῆς μορφῆς του.

«Ἀναγνώστα, ὅστις οὐδέποτε με εἶδες, σοὶ εἶναι δὲ καὶ ἀδιάφορον, διότι δὲν ἔχεις καὶ πολλὰ νὰ καρπωθῆς ἐκ τῆς ἀψεως τοῦ ἀνθρώπου, οἷός ἐγὼ, μάθε, ὅτι οὐδ' ἐγὼ θὰ ἐφρόντιζα πολὺ νὰ ἐκτεθῶ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς σου, ἐὰν δὲν ἐπληροφοροῦμαι, ὅτι νινὲς εὐφραεῖς, εὐφραίνόμενοι ἐπὶ τοῖς δυστυχίμασι τῶν ὁμοίων των, με περιέγραψαν ὅλους διάφορον τοῦ ὅ, τι πραγματικῶς εἰμί. Οὗτοι μὲν λέγουσιν, ὅτι εἰμαι πιασμένος, ἄλλοι, ὅτι δὲν ἔχω μηροὺς, ἕτεροι, ὅτι χωρῶ ἐντὸς μικροῦ κιβωτίου, τὸ ὁποῖον θέτουν ἐπὶ τραπεζῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποῖου φλυαρῶ ὡς καρακάξα μονόφθαλμος, ἄλλοι, ὅτι ὁ πῖλος μου κρέμαται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου διὰ σχοινοῦ ἐκ τροχαλίας, ὅπερ κινῶ πρὸς τ' ἄνω ἢ κάτω, ὅσάκις πρόκειται νὰ χαιρετήσω. Νομίζω ὅτι εἶναι ἔργον συνευδῆσεως νὰ δώσω πέρας εἰς τὰς περαιτέρω ψευδεῖς διαδόσεις, διὰ τοῦ παρόντος ἰχνογραφήματος, ὅπερ βλέπεις ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου μου. Θὰ γογγύσῃς βεβαίως, —διότι ὅλοι οἱ ἀναγνώσται γογγύζουν, καὶ ἐγὼ ὅπταν ἀναγινώσκω—θὰ γογγύσῃς, λέγω, καὶ θὰ κάμῃς παρατηρήσεις, ὅτι δὲν δεικνύω εἰμὴ τὴν βράχιν μου. Ἐννοεῖται, ὅτι δὲν προτιθεμαι νὰ στρέψω τὰ ὀπίσθια εἰς τοὺς πολλούς, ἀλλὰ διότι τὸ καμπύλον τῆς βράχεώς μου εἶναι προσφορώτερον νὰ φέρῃ ἐπιγραφὴν ἢ τὸ κοῖλον τοῦ στήθους

μου, ὅπερ σχεδὸν κατέχεται ὑπὸ τῆς κεκλιμένης κεφαλῆς μου, καὶ διότι ἐκ τοῦ μέρους τούτου ἐπίσης εὐκόλως φαίνεται τὸ ἀνώμαλον σχῆμα τοῦ σώματός μου. Χωρὶς νὰ ἔχω τὴν ἀξίωσιν ὅτι δωροῦμαι τι τῷ κοινῷ (διότι μὰ τὰς ἐννέα μούσας, οὐδέποτε ἤλπισα ὅτι ἡ κεφαλὴ μου ἤθελε ληφθῆ ὡς πρωτότυπον διὰ νομισματώσημον), ἤθελον νὰ ζωγραφισθῶ, ἀντις ζωγράφος ἐτόλμα ν' ἀναλάβῃ τὸ ἔργον αὐτό. Ἐν ἐλλείψει εἰκόνας μου, ὡς ἔγγιστα σοὶ περιγράψω πῶς εἶμαι πεπλασμένος.

«Εἶμαι ὑπερτριακοντούτης· ἐὰν φθάσω τὰ τεσσαράκοντα, θὰ προσθέσω περισσότερα δεινὰ εἰς ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἀπὸ 18 ἐτῶν ἤδη ὑποφέρω. Τὸ ἀνάστημά μου εἶναι καλοκαμωμένον, ἀν καὶ μικρόν. Ἡ ἀσθένειά μου τὸ ἐσμίκρυνε κατὰ ἓνα πόδα. Ἡ κεφαλὴ μου ἀναλόγως τοῦ ἀναστήματός μου, εἶναι ὀλίγον μεγάλη, τὸ δὲ πρόσωπον ἀρκούντως παχὺ διὰ τὸ κάτισχον σῶμά μου. Ἐγὼ δὲ καὶ τρίχας τῶσας, ὥστε δὲν μεταχειρίζομαι φενάκην· ἔχω καὶ μερικὰς λευκάς. Ἡ ὄρασίς μου εἶναι καλὴ, καίτοι οἱ ὀφθαλμοὶ μου μεγάλοι. Τοὺς ἔχω γαλανοὺς, τὸν ἓνα δὲ μᾶλλον βεβυθισμένον τοῦ ἄλλου, ἀπὸ τὸ μέρος τῆς κλίσεως τῆς κεφαλῆς μου. Ἡ μῦτις μου μεγαλοῦσις. Οἱ ὀδόντες ἄλλοτε ἦσαν ὡς τετράγωνοι μαργαρίται, ἤδη ἔχουσι χρῶμα ξύλου. Ἀπὸ τὸ δεξιὸν μέρος μου ἔπασαν εἰς καὶ ἡμισὺς καὶ δύο καὶ ἡμισὺς ἀπὸ τὸ ἀριστερόν, ἔχω δὲ καὶ δύο ὀλίγον βεβλαμμένους. Αἱ κνήμαι καὶ οἱ μηροὶ μου ἐσηματίζον ἄλλοτε ἀμβλεῖαν γωνίαν, κατόπιν ἐσηματίσαν ὀρθήν, ἤδη δὲ ὀξεῖαν. Οἱ μηροὶ μετὰ τοῦ σώματός μου, σχηματίζουσιν ἑτέραν γωνίαν, ὥστε μετὰ τῆς ἐπιτοῦ στήθους μου κλινούσης κεφαλῆς μου, παριστῶ ἐν Ζ. Οἱ βραχιόνες μου εἶναι συνεσταλμένοι ὡς καὶ οἱ πόδες μου, καὶ τὰ δάκτυλά μου ὡς οἱ βραχιόνες μου. Εἶμαι τέλος πάντων ἐν μικρογράφημα τῆς ἀνθρωπίνης ἀθλιότητος. Ἴδου κατὰ προσέγγισιν πῶς εἶμαι πεπλασμένος· ἀλλ' ἀφοῦ ἐμβῆκα ἤδη εἰς τὴν ὁδόν, θὰ σοὶ εἶπω καὶ τινα περὶ τοῦ ἥθους μου.

Πάντοτε ἤμην ὀλίγον θυμῶδης, ὀλίγον λαίμαργος καὶ ὀλίγον ἀμελής. Τὸν ὑπηρέτην μου πρὸς στιγμὴν ἀποκαλῶ ἀνόητον, μετ' ὀλίγον δὲ κύριον. Οὐδένα μισῶ· εἶθε ὁ Θεὸς νὰ ἐπινεύσῃ, ὥστε καὶ ἐγὼ νὰ μὴ μισῶμαι ἀπὸ κανένα. Εἶμαι στὰ καλά μου, ὅταν ἔχω χρήματα, θὰ ἤμην δὲ εἰς τὰ καλλίτερά μου, ἐὰν

εἶχον ὑγείαν. Ἐν συναναστροφῇ εὐθυμῶ, καὶ ὅταν ὅμως εὐρίσκομαι μόνος δὲν δυσαρεστοῦμαι. Ὑποφέρω μετὰ μεγάλης ὑπομονῆς τὰ δεινὰ μου. — Ἀλλὰ μοὶ φαίνεται ὅτι τὸ προῖμίον μου ἐμηκύνθη ὑπὲρ τὸ δέον καὶ πρέπει νὰ τελειώσω». (Oeuvres, 6. 313 Τόμ. 1ος 1720). Ἴδου ὅποیان περὶ ἐαυτοῦ περιγραφὴν ὁ Σαιντ-Παβὲν ἔγραψε.

«Εἶτε τυχαίως εἶτε καὶ πρὸς πείσμα, ἡ ἀδικος φύσις μ' ἐπλάσε μικρὸν τὸ ἀνάστημα, βραχυτράχηλον καὶ προγάστορα· ἐν μέσω τῆς ῥαχέως μου ὑψοῦται σωρὸς ὀστέων καὶ σαρκῶν ἀπολήγων εἰς ὄξύ, ὡς κωδωνοστάσιον. Οἱ βραχιόνες καὶ οἱ πόδες μου λίαν μακροὶ, τὸ σύνολον δ' ὄλων τούτων μὲ παριστᾷ ὡς ἀνεμόμυλον».

(Ἐπειτα συνέχεια)

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΛΑΜΒΕΡΤΟΥ.

ΔΙΗΓΗΜΑ

ΛΕΟΝΤΟΣ ΓΟΖΛΑΝ.

(Συνέχεια. — Ἴδε φυλ. Β')

— Τότε, θὰ περιμένω, εἶπε μετὰ χάριτος ἡ κ. Λαμβέρτου, ἥτις εὐχαριστεῖτο διὰ τὴν τοιαύτην τοῦ ζητήματος στροφὴν, διὰ δύο λόγους· πρῶτον, διότι ἐμάνθανε τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἠδύνατο ἐπὶ τέλους νὰ φέρῃ δημοσίᾳ τὸν περιφανῆ τίτλον τῆς κομῆσης δὲ Μονβερὸν, καὶ δεῦτερον, διότι κατέπνιξε, καθόσον τοῦλάχιστον ἐφρόνει συνομιλίαν ἐπίφοβον ὑπὸ τὰ λείψανα ἄλλης ὀμιλίας.

— Τὸ κατ' ἐμὲ, ὑπέλαβεν ἡ Ἀδελαΐς, ὡσεὶ βουλομένη νὰ ἐπιθέσῃ τὴν κορωνίδα ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ὅπερ ἐφαίνετο λελυμένον ἤδη, τὸ κατ' ἐμὲ, θὰ λάβω, τὸ ὁμολογῶ, μεγάλην εὐχαρίστησιν, ὅταν ὑπάγω εἰς Βλανημενίαι, παρὰ τῷ κ. δὲ-Γραμβάλ. . . .

— Ἴδου καὶ πάλιν ἐπανέρχεται εἰς τὸν κ. δὲ Γραμβάλ! ἐψιθύρουν ἡ Ἰουλίαι τεταραγμένη.

— Ὁ! λάβω, λέγω, μεγάλην εὐχαρίστησιν, νὰ ἀκούσω ἀγγελομένην πομπῶδως εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ ὑποκόμιτος τὸ ὄνομα: Ἡ κυρία κόμισσα δὲ Μονβερὸν!

Καίτοι ἡ ἀγανάκτησις ἢ μᾶλλον ὁ φόβος καθήμασε τὰ σπλάγχνα τῆς, ἡ κ. Λαμβέρτου δὲν ἠδυνήθη ἐν τούτοις νὰ μὴ συνοδεύσῃ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῆς τὴν κομποῤῥημοσύνην τῆς κόρης τῆς διὰ τῶν ἐξῆς ἐκ φιλοδοξίας προερχομένων λέξεων. — Τῷ ὄντι, ὑπόσον ὠραία στιγμή!

— Ἀκολουθούμενον, ἐννοεῖται, ἐξηκολούθησεν ἡ Ἀδελαΐς, καὶ ὑπὸ τῆς ἄλλης ταύτης ἐπιφανήσεως—καὶ ἡ κυρία Μαρκησία δὲ Ῥουσακ! Ὁ! ὁ κ. δὲ Γραμβάλ θὰ ἐκπλαγῇ μεγάλως.

— Ἐνόμιζα, προσφιλῆς μου Ἀδελαΐς, ὅτι δὲν εἶχες τίποτε πλέον νὰ εἶπης περὶ τοῦ Κ. δὲ Γραμβάλ.

— Μῆτερ μου, οὐδὲν ἔχω πλέον νὰ προσθέσω.

Ἡ κ. Λαμβέρτου ἀνέπνευσε.

— Ναι, ἀλλ' ἔχω νὰ προσθέσω ἐγὼ, ὑπέλαβεν ὁ Γεράρδος. Ἡ ἀναπνοὴ τῆς κ. Λαμβέρτου, μόλις ἐλευθερωθεῖσα, ἀνεστάλη καὶ αὐθις.

— Ἀφοῦ ἤδη ἡ τάξις ἐκάστου ἐγνώσθη, ἔχω νὰ προσθέσω ὅτι ὁ κ. δὲ Γραμβάλ ἔχει καὶ ἄλλο τι χαρακτηριστικόν, ὅπερ ἐλησημονήσατε δεσποινίς, μεταξὺ ὄλων τῶν λαμπρῶν πλεονεκτημάτων, ἅτινα δικαίως τῷ ἐπεδαψιλεύσατε.

— Ποῖον; — ὦ! εἶπατέ μοι. Ποῖον εἶναι αὐτὸ τὸ ἄλλο;

— Ὁ κ. δὲ Γραμβάλ εἶναι δεινὸς χαρτοπαίκτης.

— Ὁ! ναι. . . ὁ ἄθλιος! εἶπε νοερῶς ἡ κ. Λαμβέρτου, δυσανασχετοῦσα διότι ἤκουε ἀναφερόμενον ἀκαταπαύστως τὸ ὄνομα τοῦ δὲ Γραμβάλ ἐν τῷ μέσω πάσης ὀμιλίας.

— Γνωρίζεις λοιπὸν τὸν κ. δὲ Γραμβάλ; ἠρώτησεν ὁ Λαμβέρτος τὸν Γεράρδον.

— Ὅχι, ἀλλ' εἶναι γνωστός. Οἱ πάντες γνωρίζουσιν ὅτι ἐντὸς τριῶν ἐτῶν ἀπώλεσεν εἰς τὰ λουτρά τοῦ Ὀμβούργου, ἐν ἡμῖσι ἑκατομμύριον φράγκων.

— Ἐν ἡμῖσι ἑκατομμύριον! ἐφώνησεν ἡ Ἀδελαΐς ἐκπεπληγμένη.

Ἡ κυρία Λαμβέρτου συνέθλιβε διὰ τῶν δακτύλων τῆς τὸ ῥινόμακτρον τῆς καὶ κατέσχιζεν αὐτό.

— Ναι! ἐν ἡμῖσι ἑκατομμύριον φράγκων ἐπανάλαβεν ὁ Γεράρδος. Εἶναι γνωστὸν προσέτι ὅτι τὸ παρελθὸν ἔτος ἀπώλεσεν εἰς τὰ λουτρά τοῦ Σαμβερῶ τριακοσίας πεντήκοντα χιλιάδας

φράγκων, καὶ ὅτι, ἀν ὁ βαρώνος δὲ Παρνῶφ ἔλειπε ὅστις τῷ ἐδάνεισε τὸ ποσὸν τούτο, θὰ ἐτίναζε τὸν ἐγκέφαλόν του διὰ τοῦ πιστολίου. Ἡ Ἰουλίαι σχεδὸν ἠκούσθη ψιθυρίζουσα. «Θεέ μου! ὦ! Θεέ μου!»

— Εἶναι προσέτι γνωστὸν, ἐξηκολούθησεν ὁ Γεράρδος μετὰ σκληρότητος τόσῳ μᾶλλον ἀνηλεοῦς, καθ' ὅσον δὲν εἶχε οὔτε τὴν συναίσθησιν αὐτῆς, ὅτι ἐπώλησε ὅλα τὰ ἐν Βρετανίᾳ κτήματα τοῦ, ὅλας τὰς ἐπὶ τῶν σιδηροδρόμων μετοχὰς τοῦ, καὶ ἐπὶ τέλους τὴν πολυτελεῖ πικροθήκην τοῦ συνισταμένην ἐξ ἰταλικῶν πολυτίμων εἰκόνων τὰς ὁποίας οἱ πάντες ἐθαύμαζον εἰς τὸ ἐν Βλανημενίᾳ μέγαρον αὐτοῦ, καὶ πάντα ταῦτα, ὅπως ἀποτίσῃ τὰς ἐκ τοῦ χαρτοπαίγνιου ὀφειλάς τοῦ.

— Πάθος ὀλέθριον! θὰ τὸν φονεύσῃ! ἐψιθύρουν μεταξὺ τῶν τρεμόντων χειλέων τῆς ἡ Κυρία Λαμβέρτου,

— Δὲν διστάζω νὰ πιστεύσω ὅσα λέγετε περὶ τῆς εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον μανίας τοῦ Κ. δὲ Γραμβάλ, ὅταν παραβάλλων τὰς φήμας ταύτας πρὸς τι συμβεβηκός. . .

— Ποῖον συμβεβηκός; ἠρώτησεν ἡ Κ. Λαμβέρτου, μὴ δυναμένη νὰ ἀναστειλῇ τὴν ἐρεθισθεῖσαν περιέργειάν τῆς.

— Θέλω σὰς εἶπει μετ' ὀλίγον.

— Τὸ ὀλίγον τούτο θὰ ἦναι αἰὼν ὀλόκληρος, ἐσκέφθη ἡ Κ. Λαμβέρτου.

— Ἀδιάφορον! εἶπεν ἡ Ἀδελαΐς, οὐδεὶς χορεύει ἐλαφρότερον τοῦ Κ. δὲ Γραμβάλ. Μαγεία εἶναι νὰ χορεύῃ τις μετ' αὐτοῦ.

Ἡ Ἀδελαΐς ἐβόησεν διὰ τοῦ ἀγκῶνος τὸν Γεράρδον καὶ ἔδειξεν εἰς αὐτὸν τὴν Ἀδελαΐδα λέγων:

— Φόνευσέ την λοιπὸν! φόνευσέ την!

— Ἄφες πρῶτον νὰ νυμφευθῶμεν, διότι τότε δυνατόν νὰ ἀπαλλαγῶ τῆς ποινῆς τῶν Νόμων. ἀπεκρίθη ὁ Γεράρδος.

— Εἶθε ὅλοι τῷ ὄντι χαριέστατοι, ἀλλὰ λησημονεῖτε ὅτι ἡ ὠρα τῆς διὰ Φονταίνεβλώ ἀναχωρήσεώς μου πλησιάζει.

— Ἀγαπητέ μοι Λαμβέρτε, μόλις εἶναι ἑπτὰ ὠραι. . .

— Ἐ λοιπὸν! θὰ ἀναχωρήσω ἀκριβῶς τὴν ὀγδόην διὰ τῆς ταχυδρομικῆς ἀμάξης τῶν ἀδελφῶν Ζολιέφ.

— Ἡτις θὰ διαβῇ ἐντεῦθεν μετὰ πέντε λεπτά, ἀπὸ τὴν ἀκρὰν τῆς ἀτραποῦ.

— Βεβαίως, προσφιλής μου Ἀδελαίς, ἀλλὰ δὲν ἐγευματίσαμεν εἰσέτι . . . καὶ μόλις ἔχομεν μίαν ὥραν καιρὸν. Ἄς γευματίσωμεν λοιπὸν ἀμέσως.

Ἡ Κ. Λαμβέρτου ἐπλησίασεν εἰς τινὰ πάσσαλον ἐστηριγμένον ἐπὶ τοῦ κορμοῦ ἐνὸς δένδρου, ἔσυρε κρῖκόν τινα, διὰ δὲ τῆς ἔλξεως ταύτης ἐδονήθη τὸ σιδηροῦν ἐλατήριον κωδονίσκου. Ὑπνῆρης τις ἐνεφανίσθη.

— Θὰ γευματίσωμεν ἐνταῦθα, τῷ εἶπε μεταφέρετε τὴν τράπεζαν ἐδῶ.

— Θὰ ἐκτελεσθῶσιν αἱ διαταγαὶ τῆς κυρίας.

— Ἐχει καλῶς τότε ἐτοιμάσατε.

Ὁ Λαμβέρτος ἐφώνησε πρὸς τὸν ἀποχωροῦντα ὑπνῆτην.

— Λουδοδίκε;

— Κύριε;

— Ἐν τῇ ἐπιστροφῇ σου, φέρε μοι τὸ ἐπανοφώριόν μου, τὸν ὀδοιπορικὸν μου πῖλον καὶ τὰ χειρόκτια μου.

— Καὶ τὰ δύο πιστόλια, ἐπρόσθεσεν ὁ Γεράρδος, τὰ ὅποια εἶναι ἐπὶ τῆς ἐστίας. Πρόσεχε, διότι εἶναι γεμισμένα.

Ὁ ὑπνῆτης ἀπεχώρησε.

— Νὰ λάβῃς μετὰ σοῦ τὰ πιστόλια ταῦτα, εἶπεν ὁ Γεράρδος τὸν Λαμβέρτον. Ἀπὸ τοῦ μέρους εἰς ὃ θὰ καταβῆς τῆς ἀμάξης, ὅπως ἀφίχθῃς εἰς τὸ μέγαρον τῆς Γερψιθέας, πρέπει νὰ διέλθῃς πτέρυγάν τινα τοῦ δάσους, ἣτις δὲν εἶναι τόσοσ ἀσφαλῆς.

— Τότε μὴ φύγετε! μὴ φύγετε εἰμὴ αὐρίον, ἀνέκραξεν ἡ Ἀδελαίς. Δάσος ὅπερ δὲν εἶναι τόσοσ ἀσφαλῆς, δὲν εἶναι παντάπασι ἀσφαλῆς.

— Φίλτατέ μοι, προσέθετο ἡ κυρία Λαμβέρτου, συνενῶ κ' ἐγὼ τὰς παρακλήσεις μου μετὰς παρακλήσεις τῆς κόρης μου. Ἐὰν ἠδύνασο νὰ ἀναβάλῃς δι' αὐρίον . . .

— Ἀδύνατον!

— Πάτερ μου . . .

— Καὶ ἦτο ἀνάγκη, Γεράρδε, νὰ ζητήσῃς τὰ πιστόλια, νὰ ἀναφέρῃς περὶ τοῦ δάσους! Ἡ Ἀδελαίς τὴν στιγμὴν ταύτην φαντάζεται ὅτι ἀναγινώσκει εἰς τὴν ἐφημερίδα τῶν Δικαστηρίων. «Χθὲς, ἐντιμὸς τις ἐργοστασιάρχης— οὐκ κινδυνεύοντες ἐργοστασιάρχαι εἶναι ἐντιμῶν— ἐκ Φρομονβίλλης, διέβαινε δένδροστοιχίαν τινα τοῦ δάσους Φονταίνεβλώ, ὅτε καίφνης εἶδεν ἐξερχομένους ἐκ τίνος συστάδος

ὀδένδρων δύο ἀνθρώπους ἀποτροπαίου φυσιογνωμίας . . .»

Ἡ Ἀδελαίς, συνάψασα τὰς χεῖρας ἐφώνησε διὰ τόνου μεστοῦ ἀπελπισίας.

— ! Θεέ μου! Θεέ μου! ὁ πατήρ μου ἐχάθη!

— Τί ἔλεγον; Μωρὰ, εἶναι ἀπλῆ ὑπόθεσις. Ἰδοὺ τὰ κατορθώματα σου, Γεράρδε. Ἐλα Ἀδελαίς, ἐθαρρύνθητι. Δὲν θὰ μὲ φονεύσωσι, σοὶ τὸ ἐγγυῶμαι. Θέλεις νὰ σοὶ ὑπογράψω ἐν ἄλλο γραμματίον περὶ τούτου;

Δύο ὑπνῆται φέροντες πορτοκαλλόχρου ἐνδυμασίαν εἰσῆλθον εἰς τὸ περίφραγμα τῶν Ασειρίων, φέροντες μακρὰν τράπεζαν πολυτελῶς ἐστρωμένην, ἐφ' ἧς ἔκειντο κηρία ἀναμμένα, χειρομακτρα κεντητὰ, ἀργυρὰ κομψώτατα σκεῦη, ἐκλεκτὰ ἐδέσματα καὶ πλεῖστα παρακολουθήματα, μαρτυροῦντα τὴν φιλοκαλίαν καὶ τὴν εὐπορίαν τῶν ἰδιοκτητῶν τοῦ ἐργοστασίου τῆς Φρομονβίλλης. Πᾶς τις ἠνόει ὅτι μετέφερον ἐν τῇ μικρᾷ τῶν ἀποικίᾳ, ἐν τῇ εὐμηχανῷ αὐτῶν κυψέλῃ τὰς ἀριστοκρατικὰς συνηθείας τῆς παρισίνης ζωῆς. Ἐκ τῆς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τάξεως, ἐκ τῆς σοβαρότητος δι' ἧς αὕτη ἐτελεῖτο, ἐκ τῆς παραδειγματικῆς καθαριότητος τῶν ὑπηρετῶν, ἠδύνατό τις νὰ πιστεύσῃ ὅτι εὐρίσκετο εἰς Παρισίους. Οἱ γνωρίζοντες τὸ πρότερον μὲν περιφανῆς, ἀκολούθως δὲ δυσχερῆς παρελθόντων δύο συνεταιρίων, θὰ ἠσθάνοντο αἶσθημα χαρᾶς καὶ εὐχαριστήσεως βλέποντες, διὰ τῆς οἰκιακῆς ταύτης εικόνας, τὴν θέσιν ἣν οὗτοι εἶχον ἀνακτήσει διὰ τῆς ἐργασίας, τῆς δραστηριότητος καὶ τῆς οἰκονομίας. Εἶχον ἀνυψώσει, οὕτως εἶπεῖν, τὴν Εὐγένειαν αὐτῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ θριαμβευτικῇ πάλῃ κατὰ τῶν προσκομιμάτων νέας ὑπάρξεως καὶ εἶχον λαμπρύνει τὸν θυρεὸν τῶν εἰς τὸ πῦρ τῆς ἐμπορικῆς δραστηριότητος ἣτις ἔχει καὶ αὕτη τοὺς ἀγῶνάς της, τοὺς κινδύνους της καὶ τὰς θανασίμους πληγὰς της. Ἄν ἦτο δυνατόν νὰ ἴδωσιν αὐτοὺς οἱ προπάτορές των, ἀφοῦ ἤθελον πρὸς στιγμὴν τοὺς ἀτενίσει σοβαρῶς, ἤθελον τοὺς τείνει τὴν χεῖρα, λέγοντες: «Ἐμπρὸς, τέκνα ἡμῶν, θάρρος! Ὅ,τι πράττετε δὲν εἶναι ἀμεινον ἡμῶν ἀλλ' εἶναι καλόν!»

Ὁ θαλαμηπόλος τοῦ Λαμβέρτου Λουδοβίκος ἐπαγγέλλε φέρων τὰ χειρόκτια, τὸ ἐπανοφώριον, τὸν ὀδοιπορικὸν πῖλον τοῦ κυρίου του καὶ τὰ πιστόλια τοῦ Γεράρδου ὑποκλιθεὶς δὲ εἶπε:

— Κυρία, τὰ πάντα ἔτοιμα. — Εἰς τὴν τράπεζαν! ἐφώνησε φαιδρῶς ὁ Λαμβέρτος εἰς τὴν τράπεζαν! δὲν ἔχομεν καιρὸν. Ἡ ἀμάξα τῶν ἀδελφῶν Ζολιδέφ δὲν περιμένει, τὸ γνωρίζετε. — Εἰς τὴν τράπεζαν! ἐπανέλαβεν ὁ Γεράρδος προσφύρων τὸν βραχιόνά του εἰς τὴν κυρίαν Λαμβέρτου, ὅπως ὀδηγήσῃ αὐτὴν εἰς τὴν θέσιν της. Ἡ Ἀδελαίς ἐστηρίχθη εἰς τὸν βραχιόνά του πατρὸς της. Ἀποθέσας ἐπὶ τῆς χλόης τὸ ἐπανοφώριον, τὸν πῖλον, τὰ χειρόκτια καὶ τὰ πιστόλια, ὁ θαλαμηπόλος ἀπεχώρησε. Ἐν ᾧ οἱ τέσσαρες συνδαιτυμόνες ἐγευματίζον, ὁ Λαμβέρτος προσφύρων ποτήριον οἴνου εἰς τὴν σύζυγόν του καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς πάντας εἶπε:

— Τί φρονεῖτε διὰ τὸ μέγαρον τοῦ Βλανημιαί, περὶ τοῦ ὁποίου πρὸ ὀλίγου ὁμιλοῦμεν, διὰ τὸ ὥρατον ἐκεῖνο μέγαρον τοῦ Κ. δὲ Γραμβάλ;

Τὴν φορὰν ταύτην, ἀγωνιώσα καὶ εἰς ἄκρον τεταραγμένη ἡ Κ. Λαμβέρτου εἶπε καθ' ἑαυτὴν: — Καὶ πάλιν ἐκεῖνος! καὶ πάλιν ὁ Κ. δὲ Γραμβάλ!

Καὶ ὀλίγου δεῖν νὰ ἀφήσῃ νὰ πέσῃ τῶν χειρῶν της τὸ ποτήριον ὅπερ ὁ σύζυγός της τῇ προσέφερε.

— Καὶ πάλιν ἐκεῖνος! καὶ πάλιν ὁ Κ. δὲ Γραμβάλ!

Καὶ ὀλίγου δεῖν νὰ ἀφήσῃ νὰ πέσῃ τῶν χειρῶν της τὸ ποτήριον ὅπερ ὁ σύζυγός της τῇ προσέφερε.

Καὶ ὀλίγου δεῖν νὰ ἀφήσῃ νὰ πέσῃ τῶν χειρῶν της τὸ ποτήριον ὅπερ ὁ σύζυγός της τῇ προσέφερε.

Καὶ ὀλίγου δεῖν νὰ ἀφήσῃ νὰ πέσῃ τῶν χειρῶν της τὸ ποτήριον ὅπερ ὁ σύζυγός της τῇ προσέφερε.

Καὶ ὀλίγου δεῖν νὰ ἀφήσῃ νὰ πέσῃ τῶν χειρῶν της τὸ ποτήριον ὅπερ ὁ σύζυγός της τῇ προσέφερε.

Καὶ ὀλίγου δεῖν νὰ ἀφήσῃ νὰ πέσῃ τῶν χειρῶν της τὸ ποτήριον ὅπερ ὁ σύζυγός της τῇ προσέφερε.

Ἡ ΘΗΡΑ ΤΟΥ ΙΠΠΟΠΟΤΑΜΟΥ.

Ὁ Ἴπποπόταμος, τὸ δυσμορφότερον πάντων τῶν θηρίων, πλεονάζει ἰδίως καθ' ὅλην τὴν μεσημβρινὴν Ἀφρικὴν καὶ ζητεῖ πάντοτε πρὸς κατοικίαν του τὰ εὐφορώτερα ἀκρωτήρια αὐτῆς. Ὅταν τὸ θηρίον τοῦτο φαίνεται ἐκ πρώτης ὀφθαλμοφανείας, τοσοῦτον ἀξιοθαυμάτως δύναται νὰ νῆχεται καὶ νὰ βυθίζεται καὶ, τὸ περιεργότερον, νὰ βυθίζεται ἐπὶ ὥρας εἰς τὸν πυθμένα τῶν ποταμῶν ὡς νὰ εὐρίσκετο εἰς τὴν ξηρὰν.

Ὁ Ἴπποπόταμος ἔχει ἐπιβλαβὴ τινα ἰδιοτροπίαν, δηλαδή ὅποταν θὰ ἐξέλθῃ τῶν ὑδάτων πορεύεται ἀμέσως πρὸς τοὺς καλλιερρημέ-

νοὺς ἀγροὺς καὶ καταστρέφει διὰ τῶν ποδῶν τὰ σπαρτὰ ἀλλ' οἱ κάτοικοι δὲν δύνανται νὰ τὸν καταδιώξωσιν ἐπὶ τῶν ἀγρῶν ὡς μὴ ἔχοντες πάντα τὰ ἀπαιτούμενα μέσα.

Ἡ θήρα τῶν Ἴπποποτάμων εἶναι λίαν ἐπιφοβὸς καὶ ἐπικίνδυνος συνάμα, διότι μόλις παρατηρήσῃ τὸ θηρίον τὸν θηρευτὴν μέλλοντα νὰ τοξεύσῃ ὁρμαῖα κατ' αὐτοῦ καὶ ἢ τὸν κατασυντρίβει μετὰ τοὺς πόδας του ἢ τὸν φονεῖ σφίγγων τὸν λαϊμόν του διὰ τοῦ εὐρέως στόματός του.

Ἐν τούτοις πάντοτε ἐπιχειροῦσιν νὰ ἐξέλθωσιν θηρευταὶ πρὸς θήραν τῶν Ἴπποποτάμων.

Τὰ ὄπλα δι' ὧν συνήθως φονεύουσι τὰ θηρία ταῦτα εἶναι:

1) Ἡ ἄρπη (εἶδος δρεπάνης), ἣτις εἶναι ὁμοία μετὰ τὴν ἄρπην ἣν μεταχειρίζονται κατὰ τῶν κροκοδείλων μετὰ τὴν μόνον τὴν διαφορὰν ὅτι ἢ τῶν κροκοδείλων ἔχει τὴν αἰχμὴν ὀξυτέραν.

2) Ἡ ἀγκυρίς, ἣτις εὐρίσκεται ἐξ δακτύλου κάτωθεν τῆς αἰχμῆς τῆς ἄρπης.

3) Ἡ λόγχη καὶ

4) Σχοινίον πολλὰ ἰσχυρόν.

Διαθέτουσι δὲ πάντα ταῦτα ὡς ἐξῆς:

Εἰς μετὰ τὸ ἔν ἄκρον τοῦ σχοινίου δένουσι τὴν ἄρπην ὀλίγον κάτωθεν τῆς ἀγκυρίδος, εἰς δὲ τὸ ἕτερον ἄκρον κώδωνα κατασκευαζόμενον ἐξ ἐλαφοῦ ξύλου, ὅπως δεικνύει εἰς τὸν θηρευτὴν τὴν διεύθυνσιν τοῦ θηρίου ἐντὸς τῶν ὑδάτων μετὰ τὴν προσβολήν. Ὁ θηρευτὴς λαμβάνει διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὴν ἄρπην, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ σχοινίου καὶ τὸν κώδωνα ἐπὶ δὲ τῶν πλευρῶν του κρεμά τὴν λόγχην. Οὕτως ὀπλισμένος βαδίζει πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ θηρίου, τὴν μὲν ἡμέραν εἰς τοὺς ἀγροὺς ἢ εἰς τὰς νήσους ὅταν κοιμᾶται, τὴν δὲ νύκτα ἐνεδρεύει πλησίον τῆς ἀκτῆς, ἕως ὅτου ὁ Ἴπποπόταμος ἐξέλθῃ, κατὰ τὸ εἰς αὐτὸν εἰωθὸς, καὶ ἀρχίσει τὸ καταστρεπτικὸν του ἔργον ἐπὶ τῶν ἐσπαρμένων γαιῶν. Ἄμα ὁ θηρευτὴς παρατηρήσει τὸν Ἴπποπόταμον ἐξερχόμενον τῶν ὑδάτων πλησιάζει πρὸς αὐτὸν εἰς ἀπόστασιν ἕξ ἢ ἐπτὰ βημάτων καὶ ῥίπτει πρῶτον τὴν λόγχην καὶ ὅταν ἴδῃ ὅτι κτύπημα δὲν ἐπέτυχε καιρίως, ῥίπτει καὶ τὴν ἄρπην μετὰ μεγάλης ὁρμῆς δυνάμεως, ἵνα εἰσέλθῃ ἐντὸς τοῦ σώματος καὶ ἡ ἀγκυρίς. Μετὰ ταῦτα ὁ θηρευτὴς ῥίπτει τὴν χαιμαὶ καὶ προσπαθεῖ παντοίας δυνάμει νὰ κρατήσῃ τὴν ὁρμὴν τοῦ θηρίου, ἀλλὰ τοῦτο ἀποβάνει ἀδύνατον, καθότι ὁ Ἴπποπόταμος

οὐδέποτε τρωθείς φρονεῖται ἀμέσως. Ἐὰν λοιπὸν τραυματισθῇ ὁ Ἴπποπόταμος ὁρμᾷ νὰ εἰσδύσῃ ἐντὸς τῶν βάτων καὶ ἐκείθεν εἰς τὰ ὕδατα, σύρει δὲ μεθ' ἑαυτοῦ πάντα τὰ εἰς τὸ σῶμά του ἐμπεπηγμένα ὄπλα· ὁ κώδων ὡς ἐλαφρὸς ἐπιπλέει τοῦ ὕδατος καὶ δεικνύει εἰς τὸν θηρευτὴν τὴν διεύθυνσίν του, ὅστις παρατηρεῖ ποῦ θὰ ἐξέλθῃ.

Ὅπότεν ὁ Ἴπποπόταμος προσβλήθῃ μετ' ἐπιτυχίας καὶ εἰσδύσῃ ἐντὸς τῶν ὑδάτων, σπεύδουσιν οἱ θηρευταὶ εἰς τὰ πλοιαρία τῶν καὶ ἀκολουθοῦσιν ἡσύχως τὸν ἐπιπλέοντα ξύλινον κώδωνα εἰς τὸν ὅποιον προσθέτουσι μακρὸν σχοινίον καὶ μετὰ ταῦτα εἰσέρχονται ἐντὸς μεγάλης λέμβου, ἣτις συμπτᾶται τὰ μέγιστα πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ τῶν. Ἐκ τῆς λέμβου ἔλκουσι τὸν Ἴπποπόταμον διὰ τοῦ σχοινίου πρὸς ἑαυτοὺς, οὗτος δὲ ἕνεκα τῆς ἀγκυρίδος αἰσθάνεται πόνους οἵτινες αὐξάνουσι τὴν λύσαν του. Ἐπὶ τέλους ἐλκόμενος πλησιάζει πρὸς τὴν λέμβον καὶ ἅμα ἴδῃ αὐτὴν ἀμέσως ζητεῖ νὰ εἰσπηδήσῃ, ἀλλ' οἱ θηρευταὶ, ἄνδρες ἐπιτήδειοι, ῥίπτουσιν ἔτι κατὰ τοῦ ἔχθρου τῶν πέντε ἢ ἕξ ἄρπας καὶ λόγχας· ἅμα δὲ πλησιάσῃ ὀλοτελῶς τὴν λέμβον, ἔχουσι σιδηροὺς μοχλοὺς, δι' ὧν κτυπῶσι τὴν κεφαλὴν του καὶ οὕτως φονεύεται. Μετὰ ταῦτα ἐκδέρεται καὶ κόπτεται εἰς τεμάχια ζυγίζοντα ὑπὲρ τὰς 20 ὀκάδας, ἐπειδὴ ὑπὸ πολλῶν ἀναφέρεται ὅτι εἰς εὐτραφῆς καὶ ἡλικιωμένους Ἴπποπόταμος δύναται νὰ ζυγίσῃ ὅσον τέσσαρας ἢ πέντε βόας.

(Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ).

Γ. Ν. ΠΙΛΑΒΙΟΣ.

ΑΝΘΡΩΠΟΝ.

Λέγουσιν ὅτι ὁ θάνατος εἶναι ἀπουσία· Ὅχι· ἡ ἀπουσία εἶναι θάνατος.

* *

Ταξείδιον εἶναι τὸ ἀναγενναῖσθαι καὶ ἀποθνήσκειν καθ' ἑκάστην στιγμὴν.

V. Hugo.

Μωρὸς καὶ ἄφρων, ὅστις ἰδιώτης ὢν, τοὺς ἰσχυροὺς εὐεργετεῖ καὶ βασιλεῖς. Τὸ στήριγμά του εὐλογεῖ εὐγνωμονῶν ὁ ἀσθενής, ἐν ᾧ ὑπὸ τὸ βάρος του ὁ ἰσχυρὸς συντριβεί βλασφημιῶν αὐτό.

* *

Αἱ ἀναμνήσεις εἶναι βράκτρον γράματος, ὡς αἱ ἐλπίδες πτέρυξ τῆς νεότητος.

Δ. Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ.

Ὅταν ἐντὸς μας ἡ χαρὰ ἢ ἡ λύπη ἐκχυλίσῃ, λαλεῖ τις μὴ παρατηρῶν πρὸς τίνα θὰ λαλήσῃ.

A. ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ.

Ἡ εὐαισθησία εἶναι δῶρον τῆς φύσεως, ὡς ὁ ἐγωῖσμός ἐλάττωμα τῆς καρδίας.

* *

Ὅταν ὁ ἔρωσ ᾖ ἀληθής ἡ καρδιά εἶναι φλύαρος.

Paul de Kock.

Τὸ ἦμισυ τῆς ἀρετῆς ἀφαιρεῖ ὁ εὐρεῖς ὀφθαλμὸς ἔχων Ζεὺς ἀπὸ τὸν ἄνδρα ἐκείνον, ὃν καταλαμβάνει ἡμέρα δουλείας.

* *

Ἄτοπον εἶναι τὸ νὰ κακοποιῶσιν οἱ πολλοὶ ἕνα.

ΟΜΗΡΟΣ.

Εἰς τὸν οὐρανὸν ὁ χρόνος, καθὼς τ' ἀνθ' εἰς [τὸν λειμῶνα, τ' ἄστρα φύει καὶ μαραίνει, καὶ τῆς φύσεως ὑφαίνει μία χεὶρ του τὸν [χιτῶνα ἄλλη δὲ τὸν ἀποξάνει.

Π. ΣΟΥΤΣΟΣ.

Κ. Ν. ΣΑΘΑ
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΕΡΕΜΙΟΥ Β'.

(1572—1594)

Ἐρ' Ἀθήναις 1870.

Μετ' ἐθνικῆς φιλοτιμίας ἀναγγέλλομεν τὸ νέον τοῦτο πόνημα τοῦ ἀκαμάτου συγγραφέως τῆς Τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος καὶ τῆς Νεοελληνικῆς φιλολογίας. Μετὰ φιλοτιμίας λέγομεν, διότι περιττὸς πλέον καθίσταται, μάλιστα παρ' ἡμῶν, πᾶς ἐπαινος τοῦ μετὰ ζήλου κοπιῶντος χρησίου τοῦτου ἀνδρός, οὔτινος τὰ ἔργα ἀνήκοντα εἰς τὴν τάξιν τῶν διανοητικῶν ἐκείνων προϊόντων, δι' ὧν τὰ ἔθνη διαγράφουσι μέλλον ἀσφαλὲς καὶ περιδοξόν, ὑποκινουσι τὸν πρὸς τὰ καλὰ ὄργανισμὸν καὶ φέρουσιν εἰς συναίσθησιν τὸν ἐπιληψίμονα τῆς κοιτίδος αὐτοῦ. Ἄποδιώκουσι πᾶσαν λύμην ξενικὴν, πᾶσαν παιπάλην κατὰ στρώματα καλύψασαν τὰ ἑλληνικὰ χρώματα καὶ δεικνύουσι τὴν γῆν ἡμῶν αἱματόφυρτον εἰσέτι καὶ δεικνύουσι κατεσπαρμένα τὰ ὄστα τῶν ἀγωνισαμένων τὸν καλὸν ἀγῶνα. Ὁ κύριος Κωνσταντῖνος Σάθας διώκει τὴν περὶ ἡμᾶς ὀμίχλην, τὴν ἀχλὺν τοῦ διὰ μιᾶς ἀώρου ἐπελθόντος Φραγγικοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ δυσεμφαρμόστου καὶ ἀναρμονίως πρὸς τὰ πάτρια ἔχοντος, ἀποκαλύπτει δὲ τὴν ἀληθῆ εἰκόνα τῆς ἀδιασπᾶστου σειρᾶς τῶν αἰῶνων τῆς νέας ἡμῶν ἐθνικῆς ὑπάρξεως· συγκαλεῖ αὐτοὺς διαφέροντας ὡς πρὸς τὴν τύχην, ἣν ἕκαστος ἔλαβεν, ὁμοίους δὲ ὡς πρὸς τοὺς πόθους, καὶ ἀποδεικνύει ἕνα ἕκαστον πρὸς τὸ αὐτὸ τείνοντα, καίτοι διάφορον τοῦ ἄλλου λαμβάνοντα ὁδόν. Περισυνάζων τὰ ναυάγια τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου, ἀκολουθεῖ διὰ τοῦ βλέμματος, ἀνὰ τῶν κυμάτων τοῦ ἀτέρμονος χρόνου, τὸν πλοῦν τῆς διασωθείσης λέμβου ἐν μέσῳ τῆς τρικυμίας, ἣτις κατέπιε καὶ πλοῖον καὶ πλήρωμα· περιλαμβάνει διὰ τοῦ βλέμματος καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τοὺς σκοπέλους καὶ τὸν λιμένα· δεικνύει δὲ ἡμῖν παρὰ τὸν κυματόπληκτον βράχον ὅπου συνετρίβη προσκρούσαν ἐν ἔθνος ὀλόκληρον, λιμένα ἀσφαλῆ πανταχόθεν, γαλη-

νιώντα νῶτα θαλάσσης, ὅπου ὡς ἐκ θαύματος διεσώθησαν ναυαγοὶ τινες ἀναπέμποντες γονυκλινεῖς ἐνώπιον σταυροῦ ἐστημένου ἐπὶ τῆς ἀνθηρᾶς ὄχθης, εὐχαριστήσεις πρὸς τὸν Ὑψίστον.

Τοιαύτην ζωηρὰν τοῦ προαιωνίου ἡμῶν ἔθνους εἰκόνα παρίστησι, ἐπ' ἀληθειῶν πάντοτε στήριζόμενος, θερμαίνων παντὸς πατριώτου τὴν καρδίαν, ἀλλ' οὐδέποτε φλεγόμενος ὑπὸ ἀκράτου πατριωτικοῦ ἐγωῖσμοῦ ὡς στάχυς φθινοπωρινός. Ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ μετριότης ἐπὶ πᾶσιν, ἡ ἀμερόληπτος αὐτοῦ ἔκθεσις τῆς τε θαυμασμῶ ἀξίας ἐγκαταρτήσεως τῶν Ἑλλήνων, καὶ τῶν ἀσχημιῶν εἰς ἃς οὗτοι ὑπέπεσαν, ζωογονεῖ ὡς ἥλιος τὰς νεναρκωμένας ψυχὰς, ἀλλὰ δὲν ὑπεκκλαίει αὐτὰς μέχρι τυφλῆς καὶ παραλόγου φιλοπατρίας, ὅπως οἱ πλείστοι ἐνοοῦσι ταύτην σήμερον.

Διὰ τῆς Νεοελληνικῆς τοῦ Φιλολογίας ὁ κ. Κ. Σάθας ἔφερε ζῶντας ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος τεσσάρων αἰῶνων λογίους ἄνδρας, διδάσκοντας ἡμῖν πῶς πρέπει νὰ μανθάνωμεν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, πῶς δὲ νὰ χρησιμοποιῶμεν αὐτὰ καὶ ὑπὸ ποίαν ἔποψιν νὰ βλέπωμεν τὴν παιδείαν.—Διὰ τῆς Τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος, ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ χιονοσκεποῦς Ὀλύμπου τοῦ διατηροῦντος ἀεὶ ποτε τὸ λευκὸν σάβανον μεθ' οὗ εἶν' ἔτοιμος νὰ περικαλύψῃ τὴν τυραννίαν, ἔδειξεν ἐνώπιον ἡμῶν ἐκτυλισσόμενον θέαμα συνταράσσον ὀλόκληρον τὴν Ἀνατολήν. Ἠκούσαμεν διὰ τῆς ἐθνικῆς ταύτης βίβλου διαρκῆ θόρυβον ὡσεὶ ἠραιστείου ἀναβράζοντος, εἶδομεν ἐνταῦθα μὲν ἐπὶ βραχὺ δῶν ὀρέων ἀναπηδῶντας λέοντας ἀτρομήτους, διὰ βρυχηθμῶν τὴν ἀνεξαρτησίαν κηρύττοντας καὶ δι' ἀλμάτων γιγαντιαίων τὴν ἐλευθέραν γῆν καταμετροῦντας· ἐκεῖ δὲ, θαλασσοκράτορας δαίμονας διασχίζοντας εὐρέα πελάγους νῶτα, περιφρονούντας τὴν τρικυμίαν, διότι φοβέται, μετριοφρονούντας τὴν ἀδημονίαν, διὰ τὸν περιῦδριζόμενον ἐθνισμόν, ἐνέκλειον εἰς τὰ στήθη αὐτῶν. Πέραν δὲ, εἶδομεν εἰς γωνίαν τινὰ σκοτεινὴν, ἀλλ' εὐκλεῆς ὄνομα φέρουσαν, χορείαν σεπτῶν μελανοφύρων ἀνδρῶν, σωφρόνως ἀσβεστον διατηρούντων τὴν φλόγα λυχνίας τινός, ἣν εἶχον ἀναθέσει πρὸ τῆς εἰκόνης τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας. Ἐκ τῆς λυχνίας ἐκείνης μετεδίδετο φῶς ἀνὰ τὴν δούλην χώραν πᾶσαν. Ἐκεῖ μυστήριον ἐτελεῖτο. Ἐκεῖ ἐκρεμάσθη καὶ ὁ Γρηγόριος!

Εκεί εἰσέτι μυστήριον τελεῖται· ἐκεῖθεν ἐξέρχονται κήρυκες, προφήται, ἀπόστολοι οὐχὶ πλέον τοῦ Εὐαγγελίου μόνου. . . Κλίνατε τὸ γόνυ, δεχθῆτε τὰς εὐχὰς τῶν πατέρων ἐκείνων, χαίρετέσθε τὴν ἀνατολὴν τοῦ πνευματικοῦ ἡλίου τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Εἰς τὸν θρόνον ἐκείνον ἀνέβη καὶ ὁ Πατριάρχης Ἱερουσαλῆμ Β', οὗτινος τὴν βιογραφίαν ἐδώρησεν εἰς τοὺς ἀδελτέρους ἡμᾶς ὁ κύριος Κ. Σάθας.

Μετ' ἐθνικῆς φιλοτιμίας ἀναγγέλλομεν τὸ νέον τοῦτο πόνημα τοῦ ἀκαμάτου συγγραφέως τῆς Τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος καὶ τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας καὶ ἄλλων ἀξιολόγων συγγραμμάτων. Ἄν ἦνε ἀληθὲς ὅτι τὸ παρελθὸν εἶνε ἰχνογραφία τοῦ μέλλοντος, ὅτι τὸ δένδρον οὗτινος αἰ ρίζαι ἀπλοῦνται εἰς τὸ παρελθὸν, ἀναθάλλει γιγαντιαῖον εἰς τὸ μέλλον, — ἡ βιογραφία αὐτῆ, τὸ βιβλίον τοῦτο μέγαν ἔχει ἀποστολὴν· βλέπομεν ἐν αὐτῷ ζητήματα ἀναγεννώμενα παραδόξως πως σήμερον μετὰ αἰώνων τριῶν κατασίγησιν. Ὅποια ἄρα γε θὰ ἦναι ἡ λύσις αὐτῶν; θὰ ἀναφανῆ καὶ ἄλλος Ἱερουσαλῆμ Β', ποιμενάρχης ἀγαθὸς καὶ σώφρων τοῦ γένους προστάτης;

Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶνε ἄξιον μελέτης πολλῆς. Εὐτυχῆς ὁ κύριος Σάθας γενόμενος οὕτω χρησίμος, εὐτυχέστεροι δὲ οἱ γενόμενοι χρήσιμοι αὐτῷ.

Μετ' ἐθνικῆς φιλοτιμίας καταπαύομεν.

Κ. Κ.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

ΠΡΟΠΟΙΣΙΣ.

(Ἐξεφωνήθη εἰς τὸ συμπόσιον τῶν μελῶν τοῦ Φιλ. Συλλόγου «Παρνασσῶν» ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ αὐτοῦ ἑορτῆ.)

Συγκρούσωμεν τὰ κύπελλα! Ἀγάλλεσθ' εὐθυμίει, τὴν κόμην σας ἀφήσατε ἢ αὖρα νὰ σκορπίζη·

ὁ νοῦς νομίζετε πετᾶ, τὸ πᾶν ζωογονεῖται. . . Συγκρούσωμεν τὰ κύπελλα! Τίς τῶρα δὲν ἐλπίζει;

Τίς δὲν ἐλπίζει; Χθὲς ἡμεῖς ὑπὸ τὸ φῶς λαμπτήρων, δειλοὶ διὰ τὴν πόλμην μας. πλὴν δι' αὐτὸ γενναῖοι, τὴν φλόγα πόθων ἔχοντες ἐντὸς ἡμῶν ἀπειρών, καὶ δι' αὐτὸ ἴσως πτωχοὶ περὶ τὰς πράξεις νέοι,

μετροῦντες βῆμα ἕκαστον μετὰ παλμῶν καρδίας, καὶ δι' ἑκάστην λέξιν μας μορφήν ἐρυθριῶσαν ὑπ' ἐνδομύχου ταραχῆς δεικνύοντες, μυρίας ἐλπίδας ἀνεπλάττομεν λαλοῦντες πόθων γλῶτταν.

Τὰ χεῖλήν μας ἐπέφερον ἐν σύνθημα καὶ μόνον, πλὴν μέγα «Ἀναμόρφωσις πρὸς τὰ γενναῖα τάσις» καὶ εἰς τὴν φωνὴν μας ἡ φωνὴ ἀπήντα τῶν αἰώνων ὑπόκωφος, ὡς βροχασμὸς κυμάτων τῆς θαλάσσης.

Τοιαύτην ἤκουσαν φωνὴν μακρόθεν ἐρχομένη οἱ ἐνδοκοὶ πατέρες μας, τὰ τέκνα τοῦ ἀγῶνος, καὶ ἐξύπνισαν τὴν προσφιλεῖ πατρίδα κοιμωμένην, Ἐγέρθητι, εἶναι καιρὸς! τῇ εἶπον ὁμοφώνως,

καὶ ἐπέταξαν εἰς κορυφὰς ὀρέων ἀποτόμων, ὅπου βορῶν ἐσύριζε τὰ στήθη των εὐρύτων, ὅπου νεφέλαι μελαναὶ ἐνέπνεον τὸν ῥόμον καὶ ἐθλοῦτ' ὁ ὀρθαλμὸς ἀδύσσοις διακρίνων.

Ἦν ἡ φρικιῶδης καταγίγς πολυετοῦς δουλείας! Μακρόθεν ἀνταπήντησε καὶ ἤθῃ εἶχε φθάσει τὸ πῦρ ἐγκλιόουσα ἐκεῖ, ἐπὶ τὰς ἀκρωρείας. Θανάτου κράτος φαίνεται, τὸν κόσμον συνταράσσει.

Μετὰ ταύτην συνηντήθησαν ὡς μετὰ πόθων πόθοι. ὅσοι μακρ' ἔθεν ἤκουσαν τῶν στέρνων τῆς τὸν πόνον· συνεταύτισθησαν ἐκεῖ καὶ τοὺς ἐνεκοιλώθη, ὡς κερανοῦς, ἢ θύελλα τῶν θλιθερῶν αἰώνων.

Καὶ εἶτα; τὸ γνωρίζετε· ἡ λαίλαψ διεβράγη! Μετὰ χειμάρρων πάταγον, μετὰ τὴν τρικυμίαν, Ἐλευθερίας ζέφυρος τὸ ἔαρ συνεπάγει καὶ βοδοδάκτυλος ἤως διώκει τὴν σκοτίαν.

— Εἰς τῶν μεγάλων ἰδεῶν τὴν σύλληψιν φωνῆς τις μυστηριώδης πάντοτε λαλοῦσα ἐνθαρρύνει· τοῦ παρελθόντος ἢ ἡχῶ, τοῦ μέλλοντος προφήτης καθοδηγεῖ καὶ τῆς ψυχῆς τὰ ὄρια εὐρύνει. —

Τοιαύτη καὶ εἰς ἡμᾶς φωνὴ ἠκούσθη ἀπαντῶσα, ἀλλὰ θυέλλης μήνυμα δὲν ἦ· ἡπατήθη. Δὲν ἦτο μωκηθμὸς βαρῦς, αἰῶνων δούλων γλῶτσα. Ἦ φαντασία μ' ὤθησεν εἰς ἄλλα — ἐπλανήθη.

Ἦτο προάγγελος αὐγῆς, ὡς ἄσμα χελιδόνων· ἀντὶ συμπίκνων νεφελῶν, ἰδέτε, ἐπεφάνη ὁ ἥλιος τὰς κορυφὰς τοῦ Παρνασσοῦ χροσόνων, μαρμαίρουσα τῆς μάρτυρος Ἑλλάδος γῆς στεφάνη.

Ἦτο καιρὸς! μετὰ πληγὰς τοσαύτας καὶ ὀδύνας, ἢ τέλαινα αὐτῇ Πατρίδι, ἦτις καμοῦσα κλίνει,

δὲν θεραπεύεται ἀπλῶς με δ' ὄφνας καὶ μυρσίνας, σκληρὰ κατέστη δι' αὐτὴν τοιαύτη δόξης κλίνη.

ὦ! θὰ τὴν σώσῃ ἡ θαλπωρὴ ἡλίου. . . Ἀνατέλλει. Ἀνοίξατε, ἀνοίξατε τὰς πόδας νὰ εἰσδύσῃ ἀκτίς θωπεύουσα· ἀπαλῶς τῆς ἀσθενοῦς τὰ μέλη καὶ αὖρα ὀρεσερᾶς αὐγῆς νὰ τὴν ζωογονήσῃ.

Συγκρούσωμεν τὰ κύπελλα! Ἀγάλλεσθ' εὐθυμίει· τὴν κόμην σας ἀφήσατε ἢ αὖρα νὰ σκορπίζη. Ὁ νοῦς νομίζεται πετᾶ μυστήριον τελεῖται. Συγκρούσωμεν τὰ κύπελλα! τίς πλέον δὲν ἐλπίζει;

47 Μαΐου 1870

Ἐν ἀγίῳ Ἰωάννῃ τῷ Ῥέντῃ.

ΙΩ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ.

ΔΕΝ ΗΓΑΠΗΣΕΣ.

Δὲν ἠγάπησες. Εἶγες νομίζεις, ἀλλ' ἠγάπη δὲν ἦτο ἐκείνη· ὅ,τι φεύγει, παρέρχεται, φθίνει· δὲν εἶν' ἔρωσ· δὲν εἶναι ποτέ.

Δὲν ἠγάπησες. Ἦτο ἀπάτη, ἦτο ὄνειρος, πλάνη, ἰδέα, φαντασίας εἰκὼν στιγμιαία· ὄχι πόνοι, ὀδύνας φρικταί.

Δὲν ἠγάπησες. ὦ! θ' ἠγάπησῃ ἡ θερμότη σου — πιστεύω — καρδία καὶ θὰ ἴδῃς ἂν ἦνε μαγεία ἢ ἀγάπη καὶ ἄνθη καὶ φῶς.

Δὲν ἠγάπησες. Ὅχι, φιλετάτη· σὺ φαιδρᾶ, ἔρασμα ἐγέλας, ἀλλ' ἐγείρει ὁ ἔως θυέλλας καὶ τοῦ Μώμου δὲν εἶν' ἀδελφός.

Δὲν ἠγάπησες. ὦ! ἂν ἠγάπας ἢ μορφή σου θὰ ἦν ὠχρότερα καὶ θὰ εἶχες τοῦ ἔρωτος γέρα χεῖλους τρέμον καὶ ὄμμα ὑγρόν.

Δὲν ἠγάπησες. Ὅταν προβαίνει εἰς τὸν ἑναστρον θόλον ἡ Φοῖβη ὁ γλυκὺς ὀφθαλμὸς σου δὲν λείβει δάκρυ τρέμον, θερμὸν, θαλερόν.

Δὲν ἠγάπησες. Ἦτι δὲν εἶδες πανταχοῦ ἀρμονίαν καὶ κάλλος, δὲν σε τέρπει ἀκόμη μέγαν ἢ κογχύλην, τὸ ἄνθος, τὸ πᾶν.

Δὲν ἠγάπησες. Πόθοι καὶ ἐλπίδες, ἐν πανόραμα φρούδων ὀνείρων, εἰς παλμὸς παλμὸν ἄλλον ἐγείρει· ἀγωνία — ἰδοὺ τάγαπᾶν.

Δὲν ἠγάπησες. Μάτην εἰς ψεύδη τὰ παρθένα σου χεῖλη μολύνεις· δὲν πιστεύω, ἀφ' οὗ δὲν γροτταίνεις παρειὰς ἐκ θακρῶν νωπᾶς.

Δὲν ἠγάπησες. Πλὴν ἂν καθέσθῃ ναρκαμέν' ἡ καρδία σου τῶρα, θὰ προβῇ καὶ εὐφρόσυνος ὄρα ἵνα σ' εἶπω «Ποῦ ἀγαπᾶς.»

ΣΗΠΥΡΙΔΩΝ Π. ΔΑΜΠΡΟΣ.

ΠΑΝΔΙΑΣΙΑ.

Ἐταιρῖαι καὶ Σύλλογοι. — Τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Καθηγητοῦ Κυρ. Γ. Ν. Ζαβιτσάνου καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκθέσεως τῶν Ὀλυμπίων θέλει συνέλθει ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Ὀβρίου ἐνεστῶτος ἔτους σύνοδος τῶν Ἑλλήνων ἐν Ἀνατολῇ φαρμακείων, ἐν ἧ' θέλουσι προσκληθῆναι λάβωσι μέρος καὶ οἱ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καθηγηταὶ τῶν φυσικῶν καὶ φυσικοιστορικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἧς σκοπὸς ἔσται ἡ ἀπὸ κοινῆς ἐξέτασις ἀντικειμένων ἀφορώντων τὴν ἐγγύριον φαρμακευτικὴν καὶ τὴν ἐπὶ τὰ βελτίω προαγωγὴν τοῦ φαρμακευτικοῦ ἐπαγγέλματος. Πρὸς ἀνάπτωσιν δὲ τῶν σχετικῶν τῇ ἐπιστήμῃ ζητημάτων ὀρισθήσονται πέντε συνεδριάσεις.

— Τὴν 26/7 Ἰουνίου ἤρξαντο ἐν Βιέννῃ τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς ἡ 10^η συνέλευσις τῶν Γερμανῶν παιδαγωγῶν καὶ διδασκάλων. Κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίασιν τῆς συνελεύσεως ταύτης παρήσαν ἐξακισχίλιοι διδάσκαλοι καὶ παιδαγωγοὶ ἀμφοτέρων τῶν φύλων.

— Τὴν 14 Ἰουνίου συνεκροτήθη ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ ἡ 4^η ἐτησία γενικὴ συνέλευσις τῶν μελῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας. Κατὰ ταύτην τὸ διεθνὸν συμβούλιον ἔδωκε λόγον τῶν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος πράξεων τοῦ διὰ τοῦ προέδρου Κ. Φιλίππου Ἰωάννου, καὶ τοῦ γραμματέως Κ. Σ. Α. Κουμανοῦδη, μεθ' ὃ ἐξελέχθησαν τρεῖς λογισταὶ πρὸς ἐξέλεγχσιν τῶν τῆς Ἐταιρίας λογαριασμῶν.

— Έν Σμύρνῃ συνέστη κατ' αὐτάς Φιλολογικὸς Σύλλογος ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἑλικῶν*.

— Γενομένων τῶν ἀρχαιρεσιῶν τοῦ ἐνταῦθα *Συλλόγου ὁ Κοραῆς* ἀνεδείχθησαν πρόεδρος μὲν ὁ κ. *Ι. Δελίου*, ἀντιπρόεδρος ὁ κ. *Κ. Μακρίδης*, γενικὸς γραμματεὺς ὁ κ. *Γ. Ν. Πιλάβιος*, εἰδικὸς ὁ κ. *Δ. Μανασίδης* καὶ ταμίας καὶ βιβλιοθηκᾶριος ὁ κ. *Γ. Ἀβραμίδης*.

— Συνέστη ἐν Παρισίοις *Ἐταιρία* πρὸς διάδοσιν τῶν δημοσίων διαλέξεων σκοποῦσα τὴν διὰ παντὸς τρόπον διάδοσιν τῶν δημοσίων μαθημάτων καὶ τὴν πολλαπλασίσαι καὶ ἐκλατκεῦσαι αὐτῶν.

— Ἡ ἐν Γαλλίᾳ προστατευτικὴ τῶν ζώων *Ἐταιρία* τὴν 6 Ἰουνίου (ν) συνεκρότησε τὴν ἐτησίαν αὐτῆς συνέλευσιν ἐν τῷ μεγάλῳ τῆς Σορβόννης ἀμφιθέατρῳ. Κατὰ ταύτην ἀπενε-

μήθησαν διάφορα βραβεῖα καὶ ἀμοιβαὶ εἰς ἀνθρώπους ὑπερασπισθέντας καὶ προστατεύσαντας κατὰ διαφόρων κακώσεων ὠφέλιμα καὶ χρήσιμα ζῶα.

Φιλολογικὸς καὶ Ἐπιστημονικὸς κόσμος.— Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ διάσημος μυθιστοριογράφος *Κάρολος Δίκενς*.

— Ὁ κ. *Winnecke* ἐκ Καρlsruῆς ἀνεκάλυψεν τηλεσκοπικὸν κομήτην κυκλικὸν καὶ διαμέτρου 10' 30" κατὰ τὴν νύκτα τῆς 29 πρὸς τὴν 30 Μαΐου.

— Τὸ *Ἠφαίστειον* τῆς Θήρας ἐξακολουθεῖ ἀπὸ τινος μετὰ ἐπιτάσεως ἀρκετῆς τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ. Τὰ καθ' ἕκαστα τῆς ἐκρήξεως σπουδάζει ὁ ἐκ τῆς ἐνταῦθα Γαλλικῆς σχολῆς ἀπεσταλμένος κ. *Gorceix*.

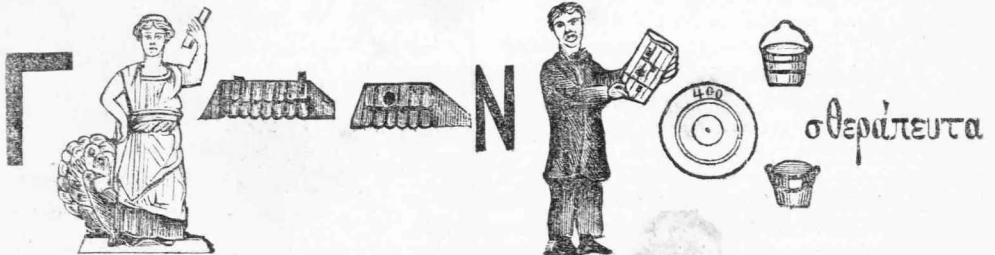
ΠΑΡΟΡΑΜΑ ΤΟΥ Β'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΥ.

Σελὶς 58 στίχος 40 ἀντὶ *Loirées Atteraires* ἀνάγνωθι *Soirées Littéraires*.

ΛΥΣΙΣ ΤΟΥ ΕΝ Τῷ Β'. ΦΥΛΛΑΔΙῳ ΑΙΝΙΓΜΑΤΟΣ

Πῆρα—Χήρα—Θήρα—ῶ Ηρα.

ΓΡΙΦΟΣ.

ΣΗΜ. Ὅστις τῶν Κ. Κ. Συνδρομητῶν μας πέμπῃ πρώτος τὴν λύσιν τοῦ γρίφου θέλει λάβει ὡς δῶρον μυθιστόρημά τι χρυσοδεμένον.